

Előszó

"Dan-dan ni dan o noboreba, dan-dan no
dan wa dan-dan ken wa shikarikeri
dan-dan ni negai o kakete dan-dan no
dan-dan takaki dan ni noboramu"

*"Fokról-fokra emelkedve a fokozatban, a fokról-fokra
magasabb fokozat fokról-fokra nagyobb erőfeszítéssel jár.
Fokról-fokra jobban akarva azt azonban fokról-fokra
magasabb fokra jutsz."*

Ez Kusaji Teigo úrnak (valaha katonatiszt, korábban a Japán Jukendo Szövetség elnökségi tagja) a "Dan-i shiko" (Gondolatok a dan-fokozatról) című verse.

Mindig szerettem ezt a verset, rengetegszer elolvastam újra és újra.

1955 tavaszán kezdtem gyakorolni az aikidót, ennek lassan 50 éve már. Ueshiba Kisshomaru sensei, a második doshu a 8. dan fokozatot adományozta nekem, amiért nagyon hálás vagyok. Úgy érzem azonban, azért, hogy valóban megfeleljek mindannak, amit egy ilyen magas pozíció követel, folyamatos erőfeszítésekre van szükség.

Az Aikido Honbu Dojóban folytatott tanulmányaim és a Honbu oktatójaként töltött évek után 1969 tavaszán kodairai házam mellé egy 18 tatamis dojt építettem. Abban az időben a zavargások miatt az iskolákat bezárták, a diákoknak semmi dolguk nem volt, őket látva erősödött meg bennem az elhatározás. Ez a dojo, ahol velük és 3 éves fiammal kezdtük el a gyakorlást, az Aikido Kobayashi Dojo volt.

Rengeteg munka, segítség és szerencse kellett ahhoz, hogy ez a dojo mára, alapítása után 36 évvel olyan szervezetté vált, amelyhez Japánban 130 dojo tartozik, oktatóit pedig 18 országba küldi rendszeresen.

Szemtelenebb tanítványaim gyakran mondják: "A Kobayashi Dojóban a sensei felesége 5 dan, a sensei maga 3 dan, így jön ki a 8 dan!", és én ezzel annyiban egyetértek, hogy a családom támogatása nélkül sohasem juthattam volna el idáig.

Amúgy meg én kilenc danra születtem, válaszolhatnám. [\[1\]](#)

Az 50 éves jubileum apropóján megkíséreltem összegyűjteni az aikidóval kapcsolatos emlékeimet. Nagyon szeretem ezt a művészetet, sok örömet adott nekem - ezt az érzést szeretném mindig magamban hordozni, ezért dolgozni a jövőben is. Ehhez kérek mindenkitől továbbra is segítséget és támogatást.

1. Kezdetek

Kudanban születve

1936. szeptember 20-án születtem Tokió Kudan-zaka nevű negyedében. Ahogy ismeretes, abban az évben zajlottak a "Február 26-i incidens" néven emlegetett események.¹ Apám elmondása szerint akkor februárban a Kudan-zakán álló templom körül (ami magaslaton állt) gépfegyveres katonák állomásoztak, igen fenyegető légkör uralkodott.

Nyolc testvér közül az ötödik voltam, összesen hatan voltunk fiúk és ketten lányok. A két legidősebb bátyám korai halála után legfiatalabb öcsém a háború utolsó napján meghalt, így nem mindannyian értük meg a felnőttkort. Apám, Kobayashi Konshiro az elemi iskola elvégzése után állami foglalkoztatottként került Tochigi tartományból Tokióba, ahol keményen dolgozva végül saját rizsboltot nyitott Kudan negyedben. Hallgatag ember volt, előfordult, hogy egész nap meg sem szólalt. Arra azonban nem emlékszem, hogy különösebben szigorú lett volna, még olyan emlékem sincs, hogy kiabált volna velem. Született kereskedő volt, akkoriban ugyan rizsboltot vezetett, de minden másfajta árut is tartott az üzletében. Nem volt bár tanult ember, ám ha a kereskedelemről volt szó, rendkívül jól vágott az esze.

Születésem idején az üzlet virágzott, jól ment a családnak. Apám a helyi polgárőrség ellátását is irányította, sikeres üzletember volt. Mi nyolcan, a gyerekei, mindent megkaptunk, amire csak szükség volt, még dajkát is fogadott mellénk, kisgyermekkorom nélkülözéstől mentesen telt.

Nem nagyon van olyan emlékem, hogy anyámmal együtt játszottam volna. Édesanyám, Toku a "Kudan szépe" címet is elnyerte, gyönyörű asszony volt: a megmaradt fényképekről is egy nagyon szép, határozott arcú nő néz vissza ránk. Céltudatos, erős személyiség lehetett. Sajnos azonban a feladat, hogy a háború utáni világ élelmiszerhiányos, bizonytalan körülményei között öt gyerekről gondoskodjon, felemésztette az erejét, vérhasban megbetegedett és meghalt.

A háború vége és a feketézés

Hiába éltünk jó körülmények között, jött a háború. Az USA és Japán közötti háború kitörésével háborús gazdasági szabályokat vezettek be, a rizs szabad kereskedelme megszűnt, ami természetesen ellehetetlenítette a rizskereskedőket is.

Néhány, a háborúval kapcsolatos emléket a mai napig őrzök, különösen a nagy tokiói bombázás emléke él bennem életemben. A nagy bombázás során 1945. március 10-én az amerikai repülőgépekről esőként záporoztak a gyújtóbombák, s például a Fujimi Általános Iskolából, ahová jártam, csak egy rakás hamu maradt meg. Ha kinéztem az óvóhelyről, a gyújtóbombák fényei tűzijátékra hasonlítottak, emlékszem, arra gondoltam, milyen szép.

Miután az iskolánk is elpusztult, a bátyámat és engem iskolatársainkkal együtt a Yamanashi tartománybeli Fuji-Yoshidába telepítettek ki.

Ott az élelemhiány várt ránk. A szerencsésebb gyerekeknek, akik a Tohoku vidékére kerültek, volt mit enniük, néha még rizst is kaptak, de Fuji-Yoshida a Fuji-hegyet övező gyenge termőföldek között feküdt, alig termett valami, leginkább bablisztból készült ételt kaptunk csak. A hasunk mindig üres volt, az asztalok alatt kutattunk morzsák után, mindenfélét, amit a földön találtunk, azonnal megettünk, még nyers kukoricával is próbáltuk csillapítani az éhségünket, amitől persze szörnyű gyomorrontást kaptunk. De ez sem számított, ha ehettünk valamit. Akkoriban valami baj

volt az orrommal, állandóan folyt, s furcsa, de pontosan emlékszem arra, hogy apám zsebkendő helyett egy kötöt telefonkönyvet nyomott a kezembe.

A kitelepített gyerekeket időnként meglátogatták a szüleik. A teljesen legyengült gyerekeket ilyenkor a szülőknek úgy kellett támogatniuk. Bátyám megbetegedett és nagyon rossz bőrben volt, ezért apám, aki látogatóba jött hozzánk, visszavitte magával Tokióba. Teljesen egyedül maradtam.

Egy buddhista templomból szükségiskolát csináltak ugyan, de órák nem nagyon voltak, inkább a konyhakertben dolgoztunk, játszottunk, így teltek a napok. Majdnem minden este B-29-es bombázók húztak el a Fuji fölött, ott váltak szét két irányba - az egyik csapat Tokió, a másik Ószaka felé repült tovább. Ezeken az éjszakákon Tokió felé nézve vöröslött az ég.

Ilyen körülmények között érkezett el 1945. augusztus 15-e. Minket, gyerekeket kitereltek az udvarra, mindenki a császár beszédét hallgatta a rádióban. Sem én, sem a többi gyerek nem nagyon értettük, miről van szó, de jól emlékszem, a tanárok és a többi felnőtt sírtak a beszéd alatt.²

Végetért a háború, nem volt már szükség a gyerekek kitelepítésére sem. Sorra érkeztek a szülők Tokióból és vitték magukkal a gyerekeiket. Nagyon irigykedtem a barátaimra, akiket a szüleik egymás után elvittek. "Mikor jön már édesapám vagy édesanyám értem?" - türelmetlenkedtem, de újra és újra csak más gyerekek szülei érkeztek. A tanárok azt mondták, írjak levelet anyámnak, de nem tudtam a címet, ahová írhattam volna. Velem együtt már csak hárman maradtunk ott, a másik két gyerek szülei a bombázások alatt meghaltak, értük ezért nem jött senki.

Két hónappal a háború befejeződése után végre eljött értem édesanyám, vele volt a húgom is - máig emlékszem a piros szoknyára, amit viselt. Rögtön a háború vége után sok gondjuk-bajuk volt, ezért jöttek értem ilyen későn, tudtam meg.

Tokióban élelem is, lakható épület is nagyon kevés volt, így a családnak nem lakhatott még együtt, engem anyám szülővárosába, a Tochigi tartománybeli Sano városába vittek. Én magam ekkor veszélyesen alultáplált voltam, azt mesélték, csak ültem egész nap, alig tudtam mozogni. Szóltak hozzám, nem válaszoltam, a szemeim előtt mozgatták a kezüket, de a szemem meg sem mozdult. Az arcomnak is nagyon rossz színe volt, aggódó édesanyám orvost hívott hozzám, aki megállapította, hogy az alultápláltság utolsó stádiumában vagyok. Az élelem hiánya Yamanashiban testemet-lelkemet igénybe vette, a végsőkig legyengített. Sürgős felerősítésre volt szükségem, s valóban, anyám főztjén napok alatt javulni kezdett az állapotom, visszanyertem az egészségemet, sőt járni kezdtem a sanói általános iskolába is.

Közben apám a legfiatalabb bátyámmal kettesben Kudan romjain, egy barakkban élt. Rizst csak jegyre lehetett kapni, így a rizskereskedelem továbbra sem volt lehetséges, ezért apám, kihasználva azt, hogy anyám családja Sanóban egy szatócsboltot birtokolt, profilt váltva maga is szatócsboltot nyitott, mindenféle, az emberek mindennapi életéhez szükséges cikket árusítva. Bátyám a boltban segített apámnak, munka közben pedig folyton az iskolai könyveket bújtá. A háború után hiány volt tankönyvekből, így bátyám iskolai eredményei nagyon jók lettek. Ezután engem is mindenki a kitűnő tanuló bátyámhoz próbált hasonlítani.

Csak másfél évvel később, amikor már az általános iskola 5. osztályába jártam, költözött az egész család vissza Kudanba, attól kezdve újra együtt éltünk. Még a háborút követő zavaros állapotok közepén jártunk, mindenből hiány volt, de szüleink mindent elkövettek azért, hogy öt gyermeküket el tudják tartani. A szatócsboltból származó jövedelem kevés volt, ezért apám a

korábbi rizskereskedői tapasztalatait felhasználva rizzsel kezdett feketézni. Később magam is apám segítője lettem a feketepiacon.

Rám, aki ekkor még meglehetősen kicsi voltam, azért volt szükség, mert a rendőrség gyakran razziázott a feketepiacokon, s ha valakit rizsvásárlás közben értek, attól az árut elkobozták, neki pedig büntetést kellett fizetnie. Apám úgy okoskodott, hogy egy gyerekkel szemben elnézőbbek lesznek a rendőrök.

Volt egy eset, amire máig jól emlékszem. Apámmal kettesben rizst vásárolni mentünk, ahogy már sokszor, de ezúttal nem volt szerencsénk s a rendőrök megláttak minket. Pontosabban engem láttak meg, ahogy ott álltam egy zsák feketén vett rizzsel a karjaimban.

- Kivel van ez a gyerek? - kérdezték a közelben állóktól. Közvetlenül mellettem az apám állt, akinek az arcán látszódnak valami, mert a rendőr egyenesen őrá nézett.
- Fogalmam sincs. Sosem láttam - felelte apám.

Talán azt gondolta, gyerekként fel sem fogom a helyzetet, ami igaz is lehetett, ám jól emlékszem, mennyire megdöbbentem. Később persze megértettem, hogy ez szükséges volt, de máig sajgó sebet ejtett bennem az, ahogyan szeretett apám letagadott.

Az is előfordult, hogy egyedül mentem rizst vásárolni. Beszerzőútjaink a Tohoku-vonal mentén Omiya és Akabane irányába vezettek, ezért az onnan származó információk fontosak voltak.

- Utsunomiyában razzia volt. Drágul a rizs.
- Furukawában mindent begyűjtöttek. Ott nincs semmi.

Ilyesmiket közöltek suttogva a felnőttek, miközben a pénzt átadva táskámba gyömöszöltem a vásárolt rizst.

Ezek igazi gyakorlati tapasztalatok voltak, amiket az iskolapadban ülve nem lehetett megszerezni. Azt gondolom, az ebben az időben szerzett ismereteknek később, a dojóim irányítása során is jó hasznát vettem. Nem biztos, hogy ezek az igazán fontos dolgok az életben, de ekkor tanultam meg, mi az a kereskedés, mit jelent irányítani egy tevékenységet.

Belekezdek a judóba

Általános iskolásként kerültem kapcsolatba a budóval, három-négy évvel a háború után. A házuk előtt egy rendőrszobát állt, s az ott szolgáló teljesítő rendőr gyakran üldögélt nálunk, ha egy kicsit lazítani akart. Kiderült, Kyushúról való és valamikor judózott, gyakran dicsekedett helyi szinten kiemelkedő eredményeivel. A judót akkor már persze én is ismertem, főleg filmekből, meg kedvem is lett volna hozzá.

- Figyelj csak, nem akarsz judózni? - kérdezte egyszer csak a legidősebb bátyám, mintha érezte volna.

Testvéreim közül a fiatalabbik bátyám akaratos, hirtelen haragú gyerek volt, gyakran hívták be szüleinket az iskolába miatta, de ezt ellensúlyozták kitűnő tanulmányi eredményei. Én inkább visszahúzódó, csendes gyerek voltam, családtagjaim néha aggódtak is emiatt. A kitelepítés során ott vidéken voltak is gondjaim a többi gyerekkel, sokat szekáltak. Bátyám azt találta ki, hogy biztosan meghozza az önbizalmamat, ha judózni járok.

Így aztán elkezdtem judót tanulni. Egy közeli rendőrségi épületben judót oktattak gyerekeknek, oda jelentkeztem. Akkoriban, nem sokkal a háború után rendelet tiltotta ugyan a budo gyakorlását, de mindenki tisztában volt vele, hogy a rendőrségen is tanítanak judót, meg a Kodokan, a judo központja is fogadott tanítványokat. Ez a rendelet azt hiszem, csak papíron létezett.

Mivel nem a tanév elejétől kezdtem, hanem közben csatlakoztam, a többiek már előttem jártak, s az oktatónak az ő tanításuk mellett velem ukemit kellett gyakoroltatnia, szóval eléggé problémás tanítvány voltam. Egy idő után meg is unta, s így szólt hozzám:

- Neked ehhez nincs érzéked, menj haza!

Sírva mentem haza, ahol apám, miután megtudta, mi történt, azt mondta:

- Nem csak a rendőrségen lehet ám judót tanulni. Itt van nem messze a Kodokan, miért nem iratkozol be oda?

A Kodokan a Suidobashi állomás közelében volt, tőlünk még gyalog sem túl messze. Boldogan iratkoztam be, s attól kezdve minden nap judoedzésekre jártam.

Egyszer hatodikos koromban rövid idő alatt sokat híztam. A judóban korántsem hátrány, ha valaki nagydarab, úgyhogy még örültem is, de a barátaim azt mondták, fura dolog ez, lehet, hogy valami betegség. Érintésre a bőrömet egészen zsibbadtnak éreztem. Nem hízásnak, inkább puffedségnek tűnt.

Elmentem az Iidabashiban levő rendőrségi kórházba és megmutattam magam egy orvosnak, aki veseelégtelenséget állapított meg és azt mondta, azonnal be kell feküdnöm a kórházba. Apám, amikor ezt meghallotta, csak annyit mondott:

- Nincsen rá pénzünk.

Visszamentem az orvoshoz, elmondani, hogy nem engedhetjük meg magunknak a kórházi ápolást, mire ő azt mondta:

- Akkor meg fogsz halni.

Sírni kezdtem, "Nem akarok meghalni!", ismétелgettem, mire az orvos azt mondta, menjek haza és ne egyek mást, csak dinnyét és só nélkül főzött zöldséget. Ma visszagondolva úgy látom, nem sok tudományos alapja lehetett ennek a terápiának, de azzal együtt, hogy ki kellett hagynom az iskolai kirándulást, végül rendbe jöttem.

Így értem meg a középiskolás kort.³

A Koji-negyedben levő középiskolába iratkoztam be, de tekintettel arra, hogy a boltban gyakran kellett segítenem apámnak, hol jártam iskolába, hol meg nem. Közben ugyanis apám a szatócsbolt mellett geta (fatalpú szandál) árusításával is foglalkozni kezdett. A házuk mögött húzódott a vöröslámpás negyed, s amikor az idő melege fordult, arrafelé nagy kereslet volt a geták iránt. A getákat anyám családja küldte Tochigiből, mi csiszolóport szereztünk be, azzal lecsiszoltuk őket, belakkoztuk, aztán még fényesítettük, végül feltettük a tartópántokat és kész volt.

Az én feladatomból volt a csiszolás, lakkozás és fényesítés, apám a pántokat szerelte rájuk. Százával készítettük őket, így iskolába sem mindig tudtam eljutni, reggeltől estig csak a csiszolásról szólt az életem.

Az iskolából bár gyakran hiányoztam, judoedzésre azért mindig elmentem - az akkori életemben azt hiszem, az volt az egyetlen igazán jó dolog.

Anyám halála

Középiskolás korom legfájdalmasabb eseménye anyám halála volt.

Anyám az akkoriban súlyos betegségnek számító vérhasban betegedett meg és került kórházba. A háború utáni állapotokra az élelemhiány, a zavaros viszonyok, létbizonytalanság voltak jellemzőek, sok ember életét vették el a gyorsan terjedő járványok.

Egy nap a ház előtti rendőrposztról jött egy rendőr a hírrrel, hogy anyám meghalt - nem volt még akkor telefonunk.

Nem igazán emlékszem a temetésére. Amikor beteg volt, sajnos meg sem látogathattam, járványos betegségek esetén ez gyerekeknek tilos volt. Azután nem volt olyan nap, hogy ne hiányzott volna.

A Toji középiskola ma is erős iskolának számít, s már akkoriban is a diákok eredményeit a folyosóra kifüggesztve lehetett összehasonlítani. A fiatalabb bátyám igazi eminens volt, soha nem végzett a harmadik helynél lejjebb. Engem, aki az öccse voltam, szinte minden tanár ismert és titokban figyelték a teljesítményemet.

Nagyon szégyeltem azonban, de soha nem sikerült az elvárásait igazolnom ... Részben nem érdekelt különösebben a tanulás, részben pedig a geta-készítés miatt az órákra is keveset tudtam járni, de az biztos, hogy messze nem voltam jó tanuló.

"Pedig a bátyja mennyire okos ..." - hallottam sokszor a tanáraimtól.

Emiatt persze érthetően apám várakozásai is inkább a bátyám felé irányultak. Bátyám később már az egyetemet is céges ösztöndíjjal végezte, könnyen talált munkát. Munka mellett műszaki és mezőgazdasági tudományokból is doktorált. A doktori rendszer bevezetése óta Japánban ő volt a második vagy harmadik ember, aki két tudományterületen is fokozatot szerzett.

Bár egészen más a személyiségünk, testvéreimmel a mai napig nagyon jó viszonyban vagyunk, sokat segítünk egymásnak.

A családunknak sokat jelentett apám találékonysága. A háború után minden csupa rom volt, de a romok között akadtak használható dolgok is. A házak tetejének és oszlopainak a borítására gyakran használtak bronzlemezeket, s apám ezeket a lemezeket, amik senkinek sem kellettek, összeszedte mindenhol és a kertünkben halmozta fel. Aztán, amikor a koreai háború kitörésével felértékelődött mindenfajta fém, jókora haszonnal adott túl rajtuk.

Igazán lenyűgöző volt, ahogyan előre látta a lehetőségeket. A házunkat is és a boltot is gyönyörűen újjáépítette.

Találkozás az aikidóval

Anyám halála után apám egyedül nevelt ötünket, gondoskodott taníttatásunkról. Mindegyikünk maga dönthetett a saját dolgairól: mi találtuk ki, melyik iskolába akarunk jelentkezni, elmentünk felvételizni, s amikor megjött az eredmény, megmutattuk apánknak, aki kifizette a tandíjat.

1952-ben felvettek a Hitotsubashi Felső-középiskolába.⁴ Anyám halála után, valamint annak hatására, hogy sehogy sem tudtam megfelelni a velem szemben támasztott elvárásoknak, magába zárkózó, borongós kedélyű gyerek lettem. A felső-középiskolába kerülve szilárdan elhatároztam, megpróbálok megváltozni, nyitottabb, vidámabb, egyáltalán pozitívabb személyiséggé válni. Általános iskolás korom óta "bulldog" volt a csúfnevem. Úgy ragadt rám,

hogy amit egyszer elkezdtem, csak az érdekelt, nem tudtam könnyedén venni a dolgokat, mint amikor a kutya ráharap valamire és nem ereszti. Barátaim csak "bull-san"-ként emlegettek. Bulldog-természetemhez hozzátartozott persze az is, hogy nehezen váltottam, nem igazán tudtam alkalmazkodni, s emiatt sok kudarc is ért. Ezért érlelődött meg bennem az elhatározás a magasabb osztályokba lépés előtt a változásra, szerettem volna vidámabb lenni.

A Hitotsubashi Felső-középiskolában általános és műszaki szak működött, bár sok átfedés volt a kettő között. Mindkét szak felsőseire jellemző volt, hogy időnként, ha kiszúrtak maguknak egy elsőt, azt elkapták és alaposan helybenhagyták. Egy nap én kerültem sorra. Értettem ugyan valamit a judóhoz, de túl sokan voltak, így jól elverték. Mikor rendbe jöttem a sérüléseim, egy megfelelő alkalommal megvártam a főnököket az iskola előtt. Erős volt, csúnyán kikaptam. Nem adtam fel, újra és újra megverekedtem vele, s úgy az ötödik alkalommal azt mondta: "Ilyen alakkal még sose volt dolgom!", s attól kezdve nem akart verekedni, ha meglátott is inkább kikerült. Bulldog-természetem diadalmaskodott, azt hiszem.

Közben a Kodokanban is folytattam az edzéseket, s egy idő óta a vidékről érkező dan-vizsgázók partnereként is szerepeltem. Az akkori judo még nem volt a maihoz hasonlóan megszervezve, s aki vidéken gyakorolt, annak vizsgázni a fővárosba kellett jönnie, mi pedig az ő vizsgáikon segítettünk partnerként, amiért valamennyi pénzt is fizettek. Ilyen "főállású" ukeként persze két-három ember ellenfeleként is dolgozni kellett egy-egy alkalommal, s mivel a Kodokan vizsgái híresek voltak a keménységükről, elvárták tőlünk, hogy teljes erőbedobással küzdjünk. Kedvenc technikáim a tai-otoshi, az ashibarai és a seoinage voltak, azt hiszem, mai erőteljes testfelépítésemet ennek az időszaknak köszönhetem. Akkoriban a Kodokanban newazát (földharc) nem nagyon gyakoroltak, minden állásból ment, és a külföldi edzőtársak nagyon ritkák voltak.

Évente egyszer vagy kétszer versenyeket is tartottak. Nem egy csoportban edzettünk ugyan, de harmadéves korunk táján velünk versenyzett az a Kamii is, aki később a tokiói olimpián a japán válogatott tagjaként vett részt. Egy alkalommal egyetlen sorozatban 17 ellenfelét győzte le, amiért ott helyben 3. danra léptették elő. Ő évfolyamtársam volt a Meiji Egyetemen is. Tanáraink, Mifune Kuzo senseijel az élen egytől-egyig a judo nagy alakjai voltak.

Összebarátkoztam egy Danzaki nevű fiúval, akinek az apja Danzaki Tomoaki volt, az Iaido Szövetség elnöke, aki régen sumo-versenyző volt. Abban az időben híres történet volt az, amikor o-sensei, Ueshiba Morihei megdobta Tenryút, az ozekit, s ezzel összefüggésben hallott már az Aikido Honbu Dojóról.

Egy nap, harmadéves korunkban így szólt hozzánk:

- Érdekes lehet ez az aikido nevű harcművészet. Nem mentek el megnézni?

Aikido ... még a nevet sem hallottam soha. Miféle budo lehet? Érdekelni kezdett a dolog. Abban az időben roppant népszerű volt a pankráció, hasonlóan ahhoz a lázhoz, amit később Bruce Lee váltott ki, így minden fiú valamilyen küzdősportot akart űzni.

Danzaki úr elvitt minket a Honbu Dojóba. 1954-ben történt ez, valamikor télen.

Akkor még a Honbu Dojóban olyan családok voltak elszállásolva, akik a háború alatt elvesztették az otthonukat. Ők ott éltek akkor is, emlékszem, a készülő ételek illatában úszott a dojo. Danzaki barátommal kettesben néztünk végig egy edzést, amely során egy fiatal, energikus sensei vezetésével soha nem látott, furcsa technikákat gyakoroltak a résztvevők. Később megtudtam, az edzést Tada Hiroshi sensei vezette.⁵

A legelső benyomásom az volt, mennyire különbözik a judótól. Furcsa volt az, hogy egyszerre csak az egyik fél hajtotta végre a technikát. A támadás a judóban megszokott összekapaszkodástól eltérően távolságból érkezett, a dobó fél pedig a támadó karját elkapva köríves mozdulattal hajtotta végre a dobást. Mindez nekem, aki a judón és a karatén kívül egyetlen más harcművészetet sem ismertem, rendkívül szokatlan volt.

Az aikido abban az időben sokkal zártabb világ volt, mint ma, egy adott társadalmi csoportba tartozó emberek gyakorolták, ezért mások alig tudtak róla.

Én persze rögtön a judóval próbáltam összehasonlítani. A dobások hirtelen, pillanatszerűen voltak végrehajtva, a judóban megszokottól teljesen eltérően. Aztán az ellenfél csuklóját ragadták meg, ami szintén különbség volt. A dobások első szándékból lettek megcsinálva, ez is más volt. Ilyenek jutottak az eszembe.

Végignéztük az edzést, s már indulni készültünk, amikor Tada sensei odajött hozzánk.

- Először láttatok aikidót? Ha tetszett, gyertek - mondta.

Némán meghajoltunk és távoztunk.

Rám azonban mély benyomást tett ez az újonnan megismert harcművészet.

Az egyetemi évek kezdete és ismerkedés az aikidóval

A középiskola, ahová jártam, igazi egyetemi előkészítő volt: a 32 fős osztályunkból 30-an egyetemre akartak továbbmenni, csak én és egy másik fiú volt kivétel, apám ugyanis úgy gondolta, azzal kellene foglalkoznom, amit ő csinált a háború előtt, azaz rizsboltot akart nyittatni velem. Az osztálytársaim példáját látva azonban megerősödött bennem is a vágy a továbbtanulásra - úgy éreztem, kilógok a sorból, ha nem teszem.

Így hát, bár nem voltam valami jó tanuló, az utolsó év nyarán előadtam apámnak az elképzeléseimet az egyetemről. Apám így szólt:

- Értem. Roninná lenni azért nem kellene ⁶, de meg lehet próbálni. Melyik szakra gondoltál?

Ez fogós kérdés volt. Nem nagyon lévén kedvenc tantárgyam, fogalmam sem volt, mit mondjak.

- Melyik szakra ... Hát, bármelyik jó lesz. Döntse el édesapám!

Apám a karját vakargatta, nézett jobbra, nézett balra, aztán hirtelen a plafonon lévő villanykörtére mutatott:

- Most majd az elektromosság kora jön. Valami villamosági szakra jelentkezz!

Apám döntött tehát.

Intenzív felkészülésbe kezdtem, ami számomra, aki nem sokkal rendelkeztem a bátyáim számtani-logikai tehetségéből, nem volt egyszerű. Hajtott azonban az elszántság, s végül a Nihon Egyetem és a Meiji Egyetem műszaki karára is elmentem felvételizni. Az eredmények kihirdetésének a napján végigböngésztem mindkét egyetem hirdetőtábláját, de hiába: nem találtam a nevemet a felvételt nyertek névsorában.

Máig él bennem az emlék, ahogy lógó orral baktatok felfelé a kudani emelkedőn, arra gondolva, hogy "Hát igen, akkor mégiscsak rizsbolt lesz ebből..".

Egy héttel azután, hogy belenyugodtam, rizskereskedőként élem tovább az életem, pótfelvételeket

hirdettek meg és mindkét egyetemről értesítés jött: felvettek! Alighanem az döntött, hogy bár a tudásom nem állt biztos alapokon, mégis, a Hitotsubashi Felső-középiskola szintje kiemelkedett a többi tokiói intézmény közül, így a teljesítményem az összes többivel összevetve még elfogadható volt.

Így lettem a Meiji Egyetem hallgatója, azért azé, mert ott volt alacsonyabb a tandíj. A helyileg Akihabarában levő középiskola után, ami félórát jelentett gyalog, az egyetem még közelebb is volt, Surugadaiba negyedóra alatt át lehetett sétálni. Gyalog jártam az órákra, de műszaki szak lévén annyi gyakorlatunk volt, hogy rettentő sokat kellett gyalogolnom...

A világ valóban egyre inkább a villamosság felé fordult, így már sokadszor kellett megcsodálnom apám képességét a jövőbelátásra.

Későbbi sorsom szempontjából még az egyetemi beiratkozásnál is fontosabb volt az, hogy ezzel egyidőben elkezdtem aikidót tanulni.

¹ 1936. február 26-án tisztviselők egy radikális csoportja a miniszterelnök ellen irányuló puccsot szervezett, amelynek során meggyilkolták a pénzügyminisztert és még két vezető tisztviselőt, valamint egy időre megszállták Tokió központját. A lázadást leverték, de részben ennek hatására felgyorsult az ország sodródása a háború felé. (SzB)

² Ezen a napon Hirohito császár amerikai nyomásra elsőként a japán történelemben személyesen szólt a népéhez. Bejelentette a háborús vereséget és kijelentette, ő nem isten. Idősebb japánok, akik hallották a beszédet mesélték, hogy a császár olyan archaikus japánsággal beszélt, amit ők is alig értettek. (SzB)

³ Japánban a gyerekek 12 évesen mennek a hatosztályos általános iskolából a háromosztályos középiskolába. (SzB)

⁴ A felső-középiskolába (koto-gakko) 15-18 éves kor között járnak a japán fiatalok. (SzB)

⁵ Tada Hiroshi (9. dan), további információ [itt](#)

⁶ Roninnak (csavargó) nevezik Japánban azokat a fiatalokat, akik minden évben felvételiznek több egyetemre is, majd kudarc esetén a következő évben megint, immár máshol, addig folytatva ezt a sok utazással járó életformát, amíg be nem jutnak valahova. Japánban rendkívül fontos az elhelyezkedés szempontjából az, melyik egyetem diplomája van a jelentkező zsebében. (SzB)

2. Akikkel az aikidóban találkoztam

Az alapító, Ueshiba Morihei

Az alapító mesterrel, Ueshiba Morihei senseijel néhány nappal azután találkoztam először, hogy elkezdtem aikidót gyakorolni. Alacsony volt ugyan, de széles vállaival mégis erőteljes embernek látszott.

Akkoriban Iwamában lakott, de időnként a fővárosba jött s ilyenkor gyakran felbukkant a dojóban is. Én, aki akkor kezdtem, gyakran tündöttem azon, milyen is lehet az aikido alapítója, és valóban, várakozásaimnak megfelelően egészen mesébeillő öregapónak látszott ...

Amikor a Honbuba látogatott, az uchideshik mind a bejárat előtt sorakoztak fel. O-sensei mozgása korát meghazudtolóan könnyed volt, s néha magába a dojóba is bejött, ahol az edzés

folyt. Ilyenkor az edzést azonnal félbeszakították, mindenki seizába ült ott, ahol éppen volt, az alapító pedig, ha úgy hozta a kedve, szóba elegyedett velünk.

- Mindenki egészséges? - kérdezte, egyáltalán nem keltve félelmetes ember benyomását.

Igazából a szemei árulták el, hogy nem mindennapi ember, nem olyan, mint bármelyikünk nagypapája: egészen különös fényük volt, olyan érzése lett az embernek, hogy mindent folyamatosan figyel, ami körülötte történik.

A dojóban gyakran beszélt hosszasan a Kojikiről és az Omoto-vallásról [\[1\]](#), s egyszer megesett, hogy már nem nagyon bírtam tovább az ülést és azt gondoltam: "Bárcsak abbahagyná már!", amikor is hirtelen elhallgatott és egy szót sem szólt többet. Ma már persze sajnálom, hogy nem értettem jobban azt, amiről magyarázott...

Sokszor maga vezette az edzést, személyesen mutatva be a technikákat. Általában ukeként a körülötte figyelő uchideshiket hívta ki, de előfordult, hogy a kezdők közül szólított fel valakit. Edzésen szinte semmit sem magyarázott, a régi típusú "figyelj és tanulj" jellegű oktatást valósította meg.

Számos alkalommal lehettem az ukéja, jól emlékszem, mennyire jellegzetes volt az az erő, amivel a földhöz csapódtunk: a gyomrom szinte egy csomóvá ugrott össze a becsapódástól. Tényleg olyan volt, mintha hatalmas erővel dobtak volna meg. Akkortájt o-sensei már 70 körül járt, a technikái egészen lágyak, erőfeszítés nélküliek voltak, ezért is lepődtem meg a földet éréskor annyira. Belegondoltam, mi lenne, ha tényleg meg akarna dobni ...

Néha Iwamából telefonhívás érkezett:

- Beteg vagyok. Valaki jöjjön le.

Ilyenkor megkérdeztek minket, ki utazik Iwamába - jó néhányszor én voltam az, aki ment. Első alkalommal, amikor odaértem, az fogadott, hogy o-senseinek kutya baja, a kertjében dolgozgatott vidáman.

- Hahó, fiam, jó, hogy jöttél! - kiáltotta nevetve, - figyelj csak, micsoda finom dolgot kaptam valakitől!

S valami süteményfélét vett elő, kettéosztotta és elrágcsáltuk ... Fokozatosan megértettem, hogy amikor Ueshiba sensei egyedül érezte magát és társaságra vágyott, betegségre hivatkozva telefonált, és már jött is egy uchideshi.

Az ötvenes évek közepétől minden évben kora tavasszal az aikidóval kapcsolatban állók a Honbu Dojóban gyűltek össze és egyhetes kurzust tartottak dan-fokozatúaknak. A Honbu Dojo tanárain túl rendszeres vendég volt Sunadomari Kanshu sensei Kyushúról, Tanaka Bansen sensei Osakából, Hikitsuchi Michio sensei Wakayamából, a Tohokuból Shirata Rinjiro sensei, Otake sensei, o-sensei egykori tanítványai az ország minden részéből eljöttek és együtt gyakoroltak. Az utolsó napot parti zárta, ahol vendégként megjelent Shioda Gozo sensei, a Katori Shinto-ryu képviselőjében Sugino Yoshio sensei, a ninjutsutól Fujita Saiko sensei, Matsui Kenshu sensei az iaidóból, és még több harcművész az aikidón kívülről. Jelen voltak néhányan Ueshiba sensei egykori katonai és tengerészeti iskolai diákjai közül is.

Ilyenkor a Honbu rendes edzései szüneteltek, de egy alkalommal Kisshomaru sensei erről teljesen megfeledkezett, és megbízott, tartsak edzést egy hölgynek, aki különórát vett a dojóban. Az utasításnak megfelelően gyakoroltam az illető hölgygel (aki egyébként egy befolyásos

vállalatvezető felesége volt), amikor a folyosón o-sensei sétált el, és észrevette, hogy valakik a dojóban edzenek. Ilyenkor, ha engedély nélküli különedzésen ért valakit, általában nagy kiabálással kiharcolta a vétkest a tereméből, most is belépett, de amikor meglátta, hogy egy hölgy az egyik bűnös, ahogy kinyitotta úgy be is csukta a száját, sarkon fordult és kiviharzott.

Ebben az időben o-sensei bemutatókon gyakran bevetette azt a technikát, amikor megfogta egy bokuto egyik végét, a másik végét pedig fiatal tanítványai ragadták meg és próbálták teljes erővel eltolni az egyik irányba, ő pedig erőlködés nélkül tartotta azt, hogy aztán egy mozdulattal a földre terítse az egész társaságot. Magam is sűrűn részt vettem ebben a gyakorlatban, elképzelni sem tudtam, hogyan csinálhatja. Nyilvánvaló volt, hogy a csípőjének a pozícióján alapult a dolog, ám hogy azon túl hogyan működött, az a mai napig rejtély számomra...

O-sensei 1969. április 26-án hunyt el, de néhány héttel azelőtt hazaengedték a kórházból és a dojóban levő szobájában helyezték el a betegágyát. Mi, oktatók felváltva vigyáztunk rá. Nekünk persze napközben kemény edzéseink voltak, éjjel pedig sensei mellett örködtünk, s a végén már akárhol, akármikor elaludtunk. Egy alkalommal sensei reggel így zsémbelődött:

- A ma éjjeli fickó horkolásától egy szemernyit sem tudtam aludni!

Emlékezetes számomra ebből az időből az, hogy amikor o-sensei a dojóba indult, a lépcsőn egy uchideshinek kellett támogatnia őt,

- Beteg vagyok, nagyon beteg vagyok - ismételte.

Amint azonban belépett a terembe, a dereka kiegyenesedett, s úgy mutatott be technikákat, mintha makkegészséges volna. Ám az edzés végén egy lépést tett csak a dojón kívül és már ugranunk kellett, hogy el ne essen.

Egyszer o-sensei közölte, vécére kell mennie, én pedig segíteni akartam neki felállni, a háta mögé nyúlva igyekeztem megmozdítani őt, de akárhogy erőlködtem, meg se moccant. Olyan érzés volt, mintha egy hatalmas követ próbáltam volna elmozdítani.

- Sensei, nem megy! - mondtam kétségbeesetten.

- Jó, jó, csak egy kis ki-t gyűjtöttem - válaszolta, és ellazította a testét.

Ebben a pillanatban egészen könnyű lett, s fel tudtam segíteni az ágyból. Immár sokadszor érttettem meg, mennyire nem mindennapi ember tanított minket. 86 éves volt ekkor.

Ueshiba Kisshomaru, dojo-cho

Az alapító fia, Ueshiba Kisshomaru sensei sovány volt, vastag, fekete keretes szemüveget hordott, sokkal inkább tudósnak nézett ki, mintsem harcművésznek.

Elképesztően bírta az alkoholt. A legrosszabb az volt, amikor ő, Tohei sensei és az iwamai Saito sensei együtt voltak. Az ivás kora este kezdődött, amiben nekünk, fiatal uchideshiknek is részt kellett vennünk, de úgy oldottuk meg, hogy felváltva ültünk velük, így egyrészt egy embernek nem kellett annyit innia, másrészt időnként aludhattunk egy kicsit. Ha valaki nem bírta tovább, felébresztette a váltást.

Számomra, aki akkor még nagyon rosszul bírtam az ivást, ez igazi kiképzés volt. A hajnalig tartó

ívászat után fél hétkor reggeli edzés - a többi résztvevő azt hiszem, rosszul volt a belőlünk áradó szagtól.

1954 vagy 55 körül a Yoshinkan pompás új dojót épített Idabashiban, nagyon jól ment nekik. Ezzel szemben a Honbu Dojo düledező faépület volt, amelyben ráadásul szükséglakásokat alakítottak ki, a közfalak rémes állapotban voltak, a tatami rongyos volt, s alig néhányan edzettek csak ott. Az újságok aikidóval kapcsolatos híradásai kizárólag a Yoshinkannal foglalkoztak, mindez nagyon lesújtotta Kisshomaru senseit.

Kisshomaru sensei ettől kezdve az Aikikai PR-ját arra építette, hogy "az aikidót Ueshiba Morihei alapította". Gyakran hangoztatta: "Az aikido annyi, mint Ueshiba", sorban kereste fel o-sensei háború előtti tanítványait, ismerőseit, a támogatásukat kérve. Ha szükséges volt, mi is elkísértük, sokszor aikido-bemutatóra is sor került. Hihetetlen erőfeszítéseket tett, s a sajtó lassan felfedezte o-senseit, egy idő után, ha aikidóról volt szó, már ő jutott mindenki eszébe. Elképesztő testalkata, a tekintete, járása a filmesek, fotósok kedvenc témája lett, a fiatal újságíróknak olyan volt ő, mint egy megelevenedett szereplő a Kojikiből, vagy egy shinto legendából. Gyakran megesett, hogy bemutatón a fotós azt kérte, ismétlje már meg a legutolsó technikát.

- Persze, rendben van - mondta o-sensei, és csinált egy teljesen más dobást.

Ez számtalanszor megtörtént, mire az operatőr megértette, miről van szó.

O-sensei neve lassan ismertté vált. A következő nap fotókkal bőségesen illusztrált cikk jelent meg "Ueshiba Morihei és spirituális harcművészete, az aikido" címmel, s Kisshomaru sensei kedve egyből jobb lett. A híradásokból sokan, akik még a háború előtt tanultak nála, tudomást szereztek o-sensei tevékenységéről, sorban érkeztek a telefonok, levelek, tisztelgő látogatások.

Ueshiba Kisshomaru sensei 1999. január 4-én hunyt el. December utolsó napjaiban feleségemmel együtt a kórházban meglátogattuk őt.

- Jól nézel ki, Kobayashi, te mindig egészséges vagy - mondta, - de én is hamar talpraálllok, aztán a dojóban találkozunk!

Az utolsó beszélgetésünk volt. Távozóban feleségem, mintha csak megérezett volna valamit, hirtelen a senseihez fordult:

- Sensei, hadd szorítsuk meg a kezét!

Ott álltunk egymás kezét fogva. Ekkor láttam utoljára Kisshomaru doshut, aki az első ukemitől kezdve tanítóm volt.

A Honbu Dojo akkor, amikor én kezdtem, jelentéktelen, kis edzőterem volt, amelyből mára a világszerte jól ismert aikido központja lett. Lenyűgöző teljesítmény volt ez az ő részéről. Erre senki más nem lett volna képes.

Amikor Tohei Koichi shihan megalapította a Shinshin Toitsu aikidót, a Honbu instruktorainak és tanulóinak nagy részét magával vitte, ami mind szellemileg, mind gazdaságilag nagy csapás volt. A vidéki dojók és szövetségek tagjai azonban kiálltak Kisshomaru, a második doshu mellett és az Aikikaiban maradtak. Ez egyszerre szólt Ueshiba Morihei emlékének és annak a fáradhatatlan igyekezetnek, amivel Kisshomaru sensei látogatta a vidéki edzőtáborokat, dojo-megnyitókat,

bemutatókat. Rengeteg személyes ismerőse, barátja volt. Híres volt nyitottságáról, arról, hogy mindig kíváncsi volt a többiek véleményére, mindent elkövetett az aikido fejlődéséért.

A shihanok, akik Amerikában, Európában tanítottak, szintén Kisshomaru sensei mögött sorakoztak fel, biztosították őt hűségükről. Ekkor lett világos, mennyire szilárd alapokon áll az Aikikai.

Kisshomaru sensei ezt követően kialakította az Aikido-nagybemutatók hagyományát, rengeteget utazott külföldre tanítani, s 1976-ban, a Nemzetközi Aikido Szövetség első kongresszusán a szervezet örökös elnökévé választották. Japánban és a világon nagyon sokat tett az aikido fejlesztéséért, amiért is 1995-ben magas állami kitüntetésben részesült a japán kormány részéről.

Ma az aikido Ueshiba Moriteru, a harmadik doshu vezetése alatt ismertebb és népszerűbb, mint valaha. Nagyon jó ezt látni.

Tohei Koichi, shihan-bucho

Tohei Koichi sensei, aki ma a Ki Szervezet vezetője, a Honbuba való belépésemkor éppen távol volt, Hawaii-ban oktatott. Néha mutattak nekünk leveleket, amiket ő küldött, edzéseken készült fényképekkel, amiken hatalmas termetű emberekkel gyakorolt. Fél évvel később tért haza, ekkor vettem részt az első edzésén. Nagyon világosnak és érthetőnek éreztem az oktatási módszerét, amit ő aiki-taisónak nevezett, Nikyo-undo, Kotegaeshi-undo, Ikkyo-undo, tenkan, kaiten, irimi és más alaptechnikák sorozatából állt. Ezt a módszert a Hawaii-szigeteken fejlesztette ki, ahol egyszerre nagyon sok embert kellett tanítania.

Abban az időben Kisshomaru sensei és a többi oktató a saját, egyéni stílusukban tanítottak, nem volt egységes módszertan. Úgy gondoltam, Kisshomaru sensei technikái és mozgása tekinthető kihonnak, de mások edzésein az illetők technikáit igyekeztem utánózni. Tohei sensei oktatási módszere könnyen érthető és nagyon logikus volt, amihez roppant meggyőző fizikai ereje is járult, amely nagy hatással volt ránk, fiatal uchideshikre.

Az a történet járta, hogy amikor Amerikában volt, meghívták az Országos Judo-bajnokságra aikido-bemutatót tartani, s a tolmács minden előzetes megbeszélés nélkül azt találta ki, hogy az első öt helyezett versenyző ellen sensei egyszerre álljon ki, bizonyítandó az aikido hatásosságát. Tohei sensei sikerrel megdobta mindegyiküket, amit a tévé is bemutatott, s az aikido neve széles körben ismertté vált.

Egyszer Masariki Shotaro, a Yomiuri Shinbun akkori főszerkesztője a Honbu Dojóba látogatott és megtekintett egy bemutatót. A bemutató után felajánlotta, hogy amennyiben valaki kiáll Rikidosannal, az akkori legismertebb pankrátorral egy mérkőzésre, akkor ahol csak tudja, segíteni fogja az aikidót. A bemutatón ukeként magam is részt vettem, így jól hallottam, hogy Tohei sensei visszautasította az ajánlatot azzal, hogy az aikidóban nincs verseny. Később kiderült, hogy Hawaii-ban senseihez járt tanulni egy pankrátor, aki már többször legyőzte Rikidosant, aki állítólag amikor erről értesült, már nem feszegette tovább a mérkőzés kérdését.

Tohei sensei minden évben néhány hónapot Hawaii-ban és Amerika más részein töltött, ahol az aikido egyre népszerűbb lett, de senseinek Japánban is jelentős tábora alakult ki.

Gyakran kísértem el Tohei senseit a segítőként, sok időt töltöttünk együtt. Ha a Yurakucho-beli dojóba mentünk, taxival tértünk vissza, de minden alkalommal kiszálltunk Yotsuyában, ahonnan egyedül kellett a Honbuba visszasétálnom. Az idősebb uchideshik, amikor elmondtam nekik, jót nevettek, "Világos, mint a nap!", mondták. Nekem is az volt az érzésem, hogy sensei randevúra igyekezett ilyenkor...

1969-ben Tohei senseit a legmagasabb fokozatra, 10. danra emelték, Amerikáról és Hawaiiról pedig mindenki csak "Tohei-birodalom"-ként beszélt, olyan nagy volt ott a befolyása. Amerikában senki nem oktathatott úgy, hogy nem kapott erre előzetesen engedélyt Tohei senseitől.

O-sensei 1969. április 26-i halálát követően Tohei sensei a Honbuban shihan-bucho (az oktatók feje) lett, s még ebben a minőségében megalapította a Ki-no-kenkyukait az Aikikaitól függetlenül, fokozatosan eltávolodva a Honbutól.

1974. március 31-én délelőtt 10 óra körül Tohei sensei lemondott a tisztségéről, az oktatók és tagok több, mint felének a társaságában búcsúlatogatást tett Kisshomaru senseinél és elhagyta a Honbu Dojót. A fiatalabb oktatók nagy része vele tartott - ilyen nagy hatású személyiség volt.

Ebben az időpontban éppen a Honbu irodájában volt dolgom. Kis idő múlva belépett Kisshomaru sensei. Mikor meglátott, egészen halkán, megtört hangon azt kérdezte:

- Kobayashi, hát te itt maradtál?

Emlékezetes számomra az a pillanat.

Tohei sensei erőteljes technikái, a ki-ről való, mindenki számára könnyen érthető magyarázatai valóban lenyűgözőek voltak, a legtöbbszörnek nagyon tetszettek, mégis azt gondolom, hiba volt nem figyelni a hagyományra, hátat fordítani a második doshunak. Gyakran eszembe jutott apám is, aki ősei útját járva lett kereskedő. Úgy döntöttem, hogy az úton maradok.

Többen azok közül, akik akkor Tohei Koichi senseit követve távoztak, azóta már visszatértek az Aikikaihoz. Ezek egyike volt az Egyesült Államokban, Chicago-ban dojót építő és ott tanító Toyoda Fumio is, aki AAA (Aikido Association of America) néven hozta létre szervezetét, amely az USA egész területén és Európában is aktív.

18 év után, Ueshiba Kisshomaru doshu temetésén találkoztam ismét Toyoda úrral, akivel beszélgetve úgy döntöttünk, együttműködést alakítunk ki szervezeteink között. Azóta meghívásuknak eleget téve már magam is, a fiam, Hiroaki, Hatayama sensei is jártunk náluk, Toyoda shihan pedig többször érkezett hozzánk tanítványai kíséretében közös rendezvényekre, edzőtáborokra.

Három évvel ezelőtt Toyoda sensei rövid betegség után elhunyt, ám az együttműködés az Aikido Kobayashi Dojo és az AAA között még az addiginál is szorosabban folytatódik.

Akik még tanítottak

Saito Morihiro sensei

Saito Morihiro sensei főállásban az állami vasútnál dolgozott, amúgy pedig az Iwama Dojo területén lakott, feladatai közé tartozott az o-senseiről való gondoskodás, a dojo igazgatása, az Aiki Jinja felügyelete, valamint az oktatás is.

Saito senseijel főleg akkor találkoztam, amikor o-sensei kíséretében Iwamában jártam, illetve az iwamai aikido-ünnepség körüli teendők során. Ilyenkor persze mindig o-sensei is jelen volt, így nem nagyon volt alkalmam Saito sensei edzésein részt venni.

Amikor o-sensei elmúlt 75 éves, a mozgása és a technikái körívesebbek, lágyabbak lettek. Kisshomaru sensei alkalmazkodott ehhez, maga is megváltoztatta a technikáit. Ezzel szemben Saito sensei, aki még akkor tanult az alapítótól, amikor az egészséges és erőteljes volt, kitartott ennél a stílusnál.

Iwamában élt az alapító mester, ott volt az Aiki-szentély is, Iwama így bizonyos értelemben valóban az aikido központja volt, ahol az "aikido eredeti hagyományát" őrizték.

Az iwamai dojo igen tágas volt, ami ideális a fegyveres gyakorlás szempontjából. O-sensei a fegyveres technikák terén is éppen olyan volt, mint másban: úgy és azt tanított, ahogy éppen eszébe jutott, ugyanaz a forma másnap már teljesen máshogy nézett ki. Ahhoz, hogy ezeket a gyakorlatokat rendszerezve, érthetően lehessen oktatni, Saito sensei tehetsége és szorgalma kellett. Ő hosszú éveken keresztül o-sensei mellett tanulva megfigyelhette és megérthette a fegyveres technikáit is.

Amikor Saito sensei egy, a ken- és jo-technikákról szóló könyvet írt, a kiadás körüli munkákban tanítványom, Igarashi Kazuo segített neki. Ő megmutatta nekem a könyvet és feltűnt, hogy o-senseiről egyetlen kép sincs benne.

Ezt megemlítettem Saito senseinek is, aki elmondta, hogy neki nem nagyon vannak fényképei az alapítóról: amikor nála tanult, a fényképezőgép is, a film is drága dolognak számított, nem igazán volt ilyesmi az átlagos emberek birtokában.

A 2. kötet készítésekor magam ajánlottam fel o-senseit ábrázoló fényképeimet, amelyek aztán be is kerültek a könyvbe.

Kettőnk jó kapcsolatának köszönhetően a Kobayashi Dojóban kezdettől fogva tanítottuk a fegyveres gyakorlatokat, amit Saito sensei igen nagyra értékelt. Ma, ha külföldre megyünk oktatni, az edzőtáborok valamennyi résztvevőjénél ott a jo és a bokken - ez nem lenne így Saito sensei munkássága nélkül.

Arikawa Sadateru sensei

Abban az időben, amikor én kezdtem, Arikawa sensei munka mellett élt és edzett a Honbu Dojóban, kizárólag a reggel fél hetes edzéseken lehetett vele találkozni.

Sensei az edzésein a kezdőket éppen olyan keményen dobta meg, szorította le, mint bárki más, így egy idő után nem nagyon akart vele dolgozni senki, kivéve a gyanútlan teljesen kezdőket és az uchideshiket.

A legrosszabb az volt, amikor olyan furcsán alulról felfelé nézve halkan kuncogott: ilyenkor már csak annyit tehetett az ember, hogy imádkozott, ne sérüljön meg.

Én akkoriban igen hajlékony és az ukemiben meglehetősen ügyes voltam, így sokszor kijelölt magának bemutatópartnerként.

Arikawa sensei szeretett beszélni, nagyon sok budóval kapcsolatos történetet hallottam tőle.

Tada Hiroshi sensei

Tada Hiroshi sensei volt az, aki amikor először a Honbu Dojóban jártam aikidót nézni, az edzést vezette. Egy csupasz, pislákoló villanykörte alatt úgy tíz emberrel gyakorolt. Az edzés végén odajött hozzánk és csak annyit mondott: "Ha tetszett, gyertek!" - egyetlen szót sem az aikidóról, a technikákról.

Tada sensei hihetetlenül keményen, önmagát nem kímélve edzett. Akár bokutóval vágott, akár fekvőtámaszt vagy felülést csinált, ezer alatt sohasem állt meg. Mikor az edzésnek vége volt, velünk, uchideshikkel suwariwaza Ikkyót vagy egy másik technikát még egy ezres sorozatban végigcsinált. A dojóban volt egy nagyon vastag, nehéz gyakorlóbokken - egyedül Tada sensei volt képes azt félkézzel meglendíteni és tetszőleges helyen megállítani.

Bemutatón ha ukéje voltam, olyan erővel repített el, mintha ágyúból löttek volna ki, s a becsapódás mindig fájdalmas élmény volt.

Az utcán sétálva is csuklólazító gyakorlatokat végzett, néha minden látható ok nélkül aikido-technikára emlékeztető mozdulatokat tett. Ha a Tenpukai vagy az Ichikukai² szemináriumaira mentem, mindig találkoztam senseijel, nagyon sokat tanult ott is.

Később Olaszországba ment tanítani, ahol a számos nehézség ellenére is bámulatos munkát végezve tette népszerűvé az aikidót.

Jó régen történt, hogy egyszer egyedül sétáltam Párizsban, éppen a diadalív mellett, amikor hirtelen valaki rámkiált: "Kobayashi, Kobayashi!", megfordulok, s abban a pillanatban Tada sensei ugrik hozzám, azonnal megragadva a karomat - meg sem tudtam mozdulni. Teljesen véletlenül járt arra.

Miután Olaszországból visszaköltözött, Tada sensei a Kisshojihoz tartozó Gessojiban nyitott dojt. Az én dojom viszonylag közel van Kisshojihoz. Egyszer csak Tada sensei felhív:

- Kobayashi, holnapután Olaszországba utazom. Valakit küldj az edzéseket megtartani! - és már le is tette.

Nem kérdezte, mit szólok hozzá, semmi ilyesmit. Sietve összeszedtem az oktatóimat, és odaküldtem valakit. Igarashi Kazuonak jó sokszor kellett mennie, aztán amikor Tada sensei már saját tanítványára bízhatta a dojt, nem kért ilyet többet.

Tada sensei mind a mai napig jó egészségnek örvendőve oktat és gyakorol.

Yamaguchi Seigo sensei

Yamaguchi Seigo sensei kendót gyakorolt, aztán kezdett aikidót tanulni. Azt hiszem, a reformtáplálkozás-mozgalomból ismert Sakurazawa Nyoichi ajánlására tette ezt.

Ő vezette a Honbu Dojo 8 órai edzéseit. Az egész teste fordult, csavarodott, szinte ostorcsapás-szerűen hajtotta végre a technikákat, nagyon sok lelkes híve volt. Tada sensei erőteljes mozdulatainak tökéletes kontrasztja volt Yamaguchi sensei hajlékonysága.

Edzések után mindenkit meghívott egy közeli kávéházba, s kedvenc kávéját kortyolgatva két-három órát is beszélgetett velünk budóról, erről-arról. Számomra, aki igen keveset tudtam a világ dolgairól, ezek a beszélgetések nagyon hasznosak voltak.

Yamaguchi sensei ösztöndíjjal Burmában (a mai Myanmar) oktatott egy időben, engem is hívott, hogy tartsak velem, de különböző problémák miatt végül Japánban maradtam. Külföldön, különösen Franciaországban sensei stílusát nagyra értékelik, minden évben sokat utazott.

Nishio Shoji sensei

Nishio sensei akkor, amikor én kezdtem, már a Honbu Dojóhoz tartozó Johoku Dojóban oktatott, így különleges alkalmakat leszámítva nem nagyon találkoztunk, keveset edzhettem vele. Közelebbi kapcsolatba akkor kerültünk, amikor részt vettem a Toyo Egyetem aikido-klubjának a megszervezésében. Ichimura Toshiyuki, a klub első diákvezetője Nishio sensei tanítványa volt, így a Toyo Egyetemen Nishio sensei és én közösen oktattunk.

Egy taxivállalat vezetője a Yamanote-vonal Otsuka állomásához közel dojót építtetett és felajánlotta azt a Honbu Dojo részére. Gyönyörű, 60 tatamis dojo volt, amit a cégfőnök nevére Kobayashi Dojónak neveztek el.

A szabad órákban, amikor nem volt aikido-edzés, Nishio sensei iaidót és jodót oktatott itt. Akkor ez volt a Honbu Dojóhoz tartozó dojók közül a legnagyobb, ezért itt lehetőség volt mindenféle dologgal kísérletezni. Szerveztek például olyan bemutatókat, ahol az egyes produkciókat pontozással értékelték. Engem is betettek a döntőbizottságba, de az egész egy vagy két alkalom után abba lett hagyva, olyan erős kritikák érték a rendezvényt amiatt, hogy versenyszellemet visz az aikidóba.

Ma is létezik viszont az újévi edzés gyakorlata, amit szintén itt próbáltak ki először. Arra, hogy pontosan melyik év volt, nem emlékszem ugyan, de Nishio sensei a dojo elnökével együtt a Honbu Dojóba látogatott azzal a kéréssel, hogy megkaphassák a termet az Újévre virradó éjszakára, hogy az egyik évből a másikba nyúló edzést tarthassanak.

A vidéki uchideshik hevesen elleneztek a tervet, hiszen ez azt jelentette volna, hogy nem mehetnek haza az újévi ünnepre. Kisshomaru sensei kijelentette, ő egyedül megy majd, így a dolog engedélyezve lett. Az újévi edzésnek nagyon jó visszhangja lett, s azután is minden évben megszervezik. A Kobayashi Dojo hálózatában is számos dojo szervez hasonló edzéseket.

Yokoyama Shigeru sensei

Yokoyama sensei, aki a Yokoyama Autógyár tulajdonosa volt, 1957-ben kezdett aikidózni. Később ugyan Shibuyába költözött, de akkoriban sokkal messzebb élt, s a reggeli edzéseket látogatta. Mivel autóval, Kudanon keresztül jött, gyakran engem is felvett. A fiai, akik velem gyakorúak voltak, szintén edzettek. Yokoyama senseinek szokása volt edzés után a fiatalabb tanulókat magához hívni és még egy kiadósat gyakorolni velük.

Kisshomaru senseinek gyakran adott tanácsokat menedzselési, gazdasági kérdésekben, s ha valamilyen partit szerveztünk, csak a zsebébe nyúlt, kivett egy csomó pénzt és számolatlanul a kezünkbe nyomta. Az uchideshik nem győztek eléggé hálásak lenni neki.

A Fuji-hegy megmászása szinte a hobbjá volt - haláláig közel ezer alkalommal teljesítette, úgy tudom. A Kobayashi Dojo tagjai az egészen korai időktől kezdve vele tartottak minden év augusztusának első szombatján.

Aznap dél körül a shibuyai irodánál vagy a dojóban találkoztunk, onnan autóval utaztunk az ötödik állomásig, ott megpihenve este 10 órakor indultunk a hegyre. Yokoyama sensei vezette a menetet hangos "ichi,ni ..." számolással, s ezt a nyugodt tempót egészen a csúcsig tartottuk. Egészen lassan haladtunk, s a hátunk mögül érkezők sorra lehagytak minket - hogy aztán a 7.

állomástól fölfelé egymás után találkozunk velük, ahogy ott pihogtek az ösvény szélén. A nagy magasságba való gyors emelkedés rosszullétet okoz, aminek az egyetlen ellenszere a nyugodt, kimért tempó ...

Yokoyama sensei, amikor ilyen, a magashegyi rosszulléttől szenvedő emberekkel találkoztunk, egy kis shiatsut alkalmazva gyorsan rendbehozta őket. Volt, hogy teljesen az ereje végére jutott idős hölgyet értünk utol, aki azonban nem volt hajlandó visszafordulni. Yokoyama sensei utasított minket, fiatalokat, hogy vegyük a hátunkra a nénit, így másztunk tovább. A 8. állomástól felfelé már egyedül sem könnyű, egy másik embert a hátadon cipelve mászni a Fujira - ez aztán edzés volt!

A Kobayashi Dojo építésekor a padló rugózásának biztosítására használt autógumikat Yokoyama senseitől kaptam ajándékba, a dojo-avató költségét is ő fizette zsebből. Sokat segített, számtalan alkalommal.

Abe Tadashi sensei

Abe shihan az aikido franciaországi elterjesztésében szerzett érdemeket, ám elsősorban hirtelen természete miatt volt ismert. Igazi nehéz eset volt.

Kezdként gyakran hallottam a nevét, de ő akkor Franciaországban élt, így személyesen csak később találkoztunk.

Egy nap a dojoban azt hallottam:

- Hallottátok? Jön Abel!

Abe Tadashi shihan visszatért Franciaországból. Pár nap múlva váratlanul egy alacsony, öltönyös, különös figura rontott be a dojoba.

- Tohei van? - vetette oda nekem foghegyről, s már rúgta is le a cipőit és indult befelé.

Rögtön tudtam, hogy ez csak Abe shihan lehet. Éppen ilyennek képzeltem. Tohei senseijel, aki már elindult az edzésére, hosszan ölelgették egymást, majd félrevonulva igen vidám beszélgetésbe mélyedtek.

Egyszer csak Abe shihan hirtelen hozzám fordult, aki nem messze tőlük tettem-vettem:

- Te, figyelj, hozz egy pohár vizet!

Hoztam a vizet, ahogy mondta, mire ő:

- Most öntsd az egészet Tohei arcába! - majd hozzátette, - én nem tehetem, úgyhogy neked kell.

Nem vonzott különösebben, hogy leöntsem Tohei shihant, mélységes zavarban álltam ott, amit látva Abe shihan kikapta a kezemből a poharat és saját kezûleg Tohei sensei arcába loccsantotta a vizet. Tohei shihan nevetve törölközött.

Abe shihan bármerre járt is, a baj lehetősége ott volt vele. A legveszélyesebb az volt, amikor Shinjukuban inni indult, én pedig a kíséretében voltam. Ha eleget ivott, mindegy, milyen helyen voltunk éppen, egyszer csak felugrott, az erek csak úgy dagadtak a halántékán, és belekötött bárkibe, aki nem tetszett neki. Amikor aztán már tettlegességig fajult a dolog, én, vagy aki éppen vele volt, közbeléptünk és visszarángattuk őt. Számunkra ezek az alkalmak nem a szórakozásról, hanem a békefenntartásról szóltak...

Beszélték, hogy Abe shihan Iwamában az ottani yakuzával is összetűzött, így arra a környékre jobban tette, ha nem ment vissza.

Nekem is sok fejfájást okozott Abe shihan, de biztos voltam benne, ahhoz, hogy valaki elsőként tanítson aikidót külföldieknek, éppen ilyennek kellett lenni. Abe shihan oktatott aikidót a hírhedt francia idegenlégióknak Algériában, és azt mesélték, olyan helyeken, ahol külföldiek alig merészkedtek ki az utcára, ő nyugodtan sétálgatott.

Akármennyire nehéz eset volt is Abe shihan, o-sensei nagyon kedvelte őt, s Tohei shihan is, ha szóba került, nevetve csak annyit mondott, "Abe már csak ilyen!".

Ilyen különös emberek is felbukkantak régen az aikidóban.

Akiket sosem felejték el

Uchideshik a Honbu Dojóban

Az akkori uchideshik között számos különleges figura volt.

Okimura Genta, aki már nincs köztünk, a hadseregénél dolgozott, s a szabadnapjain, ha éppen volt pénze, mindannyiunkat megvendégt.

Tamura Nobuyoshi, aki ma Franciaországban él és Európa-szerte oktat, már akkor aikido-oktatónak készült, bár még csak fehéröves volt.

Noro Masamichi, akinek a nagybátyja Kisshomaru sensei közeli barátja volt, elméletileg egyetemre járt ugyan, de nem hiszem, hogy valaki is látta volna őt az iskolában. Azt mesélte, hogy orvosira járt, de az első boncoláskor úgy érezte, az állat az asztalon végig őt bámulja, ezért azonnal kilépett. Fogalmam sincs, mi igaz ebből, persze. Nem nagyon szeretett edzésekre járni, mégis nagyon ügyes volt. Ha fogytán volt a pénze, a shinjuku-beli játéktermek felé vette az irányt, s nyert, amennyi kellett.

Sugano Seiichit, aki egy kínai étteremben dolgozott, ő hozta le a dojóba.

Yamada Yoshimitsu az edzések mellett egyetemre járt. Édesapja egyetemi tanár volt és bőkezűen támogatta őt - mindannyian nagyon örültünk, amikor pénzzel teli borítékja érkezett.

Chiba Kazuo egyszer csak felbukkant a Honbu Dojóban és uchideshinek jelentkezett. Amikor elutasították, leült a bejárat elé és nem mozdult onnan. Kisshomaru sensei egy hét után megelégedte a dolgot és megadta az engedélyt.

Egy évvel később Kanai Mitsunari érkezett a dojóba, és egy hónapon át minden reggel az uchideshi-státuszért folyamodott. Végül Osawa Kisaburo sensei "Szegény fiú!" felkiáltással helyt adott a kérésének. Kanai erre sem másnap, sem azután nem jelent meg a dojóban.

"Mi történhetett?", találgattuk. Aztán hetekkel később egyszer csak újra felbukkant. Kiderült, az engedély megkapásának másnapján, mintha csak ereje végére ért volna, megbetegedett, és hetekig ágyban kellett maradnia.

Ettől kezdve csatlakozott az uchideshikhez, és hamarosan az is kiderült, hogy ő és Chiba gyerekkori jóbarátok - ki tudja miért, ezt addig titokban tartották.

Saotome Mitsugi Yamaguchi Seigo sensei tanítványaként Toyoshimában, a Kuwamori Dojóban tanult. Később uchideshi lett, igazi művészlélekként jócskán különbözött tőlünk, többiek-től.

Külföldi uchideshiként közel négy évig lakott a dojóban André Nocquet, aki Franciaországból érkezett. Nocquet korábban judót gyakorolt, az aikidóval Abe Tadashi tanítványaként került kapcsolatba, majd Japánba jött tanulni. Ő volt az első külföldi uchideshi, így azt hiszem,

Kisshomaru sensei különösen odafigyelt rá.
Velem hamar összebarátkozott.

Mivel akkoriban a külföldiek igen ritka jelenségnek számítottak, sokszor szerepelt az újságokban is. Az újságírókat nagyon érdekelte a francia, aki azért jött Japánba, hogy egy dojóban budót tanuljon.

Az állami televízió, az NHK "Az én titkom" című műsorába is bekerült (én is, mert az ukéja voltam), s a Honbu Dojo hirdetésein is mindig szerepelt.

Az ismert képregény-rajzoló, Hari Sunao is ekkoriban kezdett gyakorolni.

A mai Kulturális Központ helyén működött a Sankei Gakuen, ahol a tanfolyamok egyikeként aikidót is indítottak. Ez a dojo nagyon jó helyen volt, sokan jártak ide, hamarosan ez lett az aikido terjesztésének egyik fellelvára.

A szomszéd teremben testépítők edzettek, a híres író, Mishima Yukio [3] is gyakran felbukkant, mindig híveinek jókora csapata vette körül.

1964-ben a Shinkansen építése miatt a dojt lebontották ugyan, de számos, később ismertté vált tanár kezdte el itt a gyakorlást, mint például Masuda Seijuro, a Honbu-shihan, Toriumi Koichi shihan, a néhai Miyazawa Kenzo shihan, aki Argentínában oktatott, Ishii Teru shihan az Edokawa Aikido Szövetségtől, Kode Takeo shihan, és még sokan mások.

Kohinata Hakuro, a bazoku-vezér[4]

A bazoku japán vezéreként elhíresült Kohinata Hakuro úr, ha ideje engedte, gyakran ellátogatott a Honbu Dojójába. Nem tudom, mennyi igaz abból, hogy Mandzsúriában a bazokuhoz tartozott, mindenesetre roppant érdekes ember volt. Mi, uchideshik, meg az egyetemi aikido-klub tagjai sokszor meglátogattuk még a házában is, csak hallhassuk a történeteit. A politikai jobboldal jelentős figurájaként előre megmondta, mikor áll fel a kormány, meg azt is, mikor bukik meg, s csak néztünk, amikor újra és újra igaza lett.

Én valamiért elnyertem a tetszését, megkérte Kisshomaru senseit, engedélyezze, hogy felfogadhasson testőrének, amit sensei kerek percc megtagadott - ki tudja, miként alakult volna az életem, ha akkor a szolgálatába álllok...

Arakawa Hiroshi, a Kyojingu [5] edzője

1959-ben történt, hogy Kisshomaru sensei bemutatta nekem Arakawa Hiroshi urat.

- Ez az ember egy híres hivatásos baseball-játékos, különzedéseket kell tartanod neki - mondta.

Arakawa Hiroshi már játékosként is igen sikeres volt, mégis leginkább arról híres, hogy edzőként a Waseda Egyetem csapatánál ő fedezte fel O Sadaharu [6] tehetségét. Nagyon lelkesen gyakorolt, azt kutatta, hogyan használható fel az aikido a baseball oktatásában.

Egyszer o-sensei kikiáltott a szobájából:

- Valaki hozzon két bokutót!

Mikor a két bokutóval beléptem o-sensei 12 tatamis szobájába, ő az egyik fegyvert Arakawa úrnak nyújtva azt kérdezte tőle:

- Arakawa san, merről jön a labda?

Ueshiba sensei budóban gondolkodott, így arra gondolt, a labda jöhet akár oldalról vagy hátulról is.

- Csak előlről - felelte Arakawa úr, s abban a pillanatban o-sensei bokutójának a hegye már az orra előtt is volt.

Az volt a feladata, hogy gondolja azt, az egy labda és üsse el, de talán mert szűk helyiségben is voltak, meg feszélyezve is érezte magát o-sensei előtt, mindenesetre igen gyengén ütötte csak meg a bokutót, így az meg sem moccant.

- Ne féljen! - csattant fel o-sensei hangja, mire Arakawa úr most már tényleg teljes erőből ütötte meg a kinyújtott bokutót, ám az továbbra sem mozdult, az ő keze viszont jócskán elzsibbadt. Arakawa úr ettől kezdve még lelkesebben járt az edzésekre, minden erejével azon volt, hogy rájöjjön, miként lehetne az "aikido titkát" a baseballban hasznosítani. Versenyzőit, Hirookát, Nagashimát, O-t is lehozta a dojóba.

Híres az a történet, amikor Arakawa úr O egydobbantásos lábtechnikáját tökéletesítette [7]. Nagashima és O különben maguk sosem öltöztek át gyakorolni, de Hirooka, amikor nem volt szezon, heti kétszer, háromszor lejött a dojóba és velünk, uchideshikkel együtt gyakorolt. Engem sosem érdekelt különösebben a baseball, így nem volt rám túl nagy hatással, hogy ilyen nagyságok, mint O és Nagashima társaságában lehettem, de egyszer edzés után O elvitt kocsival Shinjukuig, s ugyancsak meglepődtem, amikor felismerték, s egy ideig mozdulni sem tudtunk az autót körülvevő rajongók miatt...

Jóval későbbi történet ugyan, de van egy hölgy a dojómban, aki a középiskolában O osztálytársa volt. A legutóbbi osztálytalálkozójukon szóba került a közelgő 50 éves évfordulóm, s amikor O ezt meghallotta, emlékezett rám, s gratuláló levelet küldött.

Yoshida, a csontkovács Shiinából

Yoshida úr, a híres csontkovács Shiina-machiban lakott, a Kyojingu csapatának gyúrójaként Nagashima is, O is hozzá jártak kezelésre. Mielőtt a csapatnál főállásba került volna, rendelője volt, ahol bárki felkereshette. Mivel meglehetősen jó neve volt a szakmában, jöttek is sokan kezelésért, ám ő csak akkor és azzal foglalkozott, amikor és akivel kedve tartotta. Yoshida úr a Shibukawa-ryu jujutsu mestere volt, ezért minket, aikidósokat az "Ueshiba-dojóból" szintén jujutsusoknak tekintett és mindig fogadott.

A kezelés maga borzalmas volt. Az ember még félig sem lépett be a szobába, már rá is vetette magát. Kulcsont-sérültekkel gurulásokat csináltatott, akinek a lábával volt baj, azt az ágyról ugráltatta. A módszerei teljesen ellentmondtak a józan észnek, mégis figyelemreméltó eredményeket ért el.

Egyszer egy sérülés miatt kerültem hozzá. Mikor megtudta, hogy aikidós vagyok, elkezdett technikákat csinálni rajtam, idegpontokat nyomogatott és hosszan értekezett a budo lényegéről.

Később aztán főállású gyúró lett a Kyojingu-nál. A játékosok, amikor nem volt versenyidőszak, sokat jártak hozzá, Arakawa úr, Nagashima, O, Numazawa aikido-edzés után gyakran hozzá indultak. Engem Yoshida úr megkedvelt, s egy idő után afféle asszisztense lettem. A kezelés előtt engem használt próbababának, rajtam magyarázta el a páciensnek, mi fog történni, néha rajtam kísérletezett. Mindez persze számomra is nagyon tanulságos volt: amit ma tudok az ember idegpontjairól, izületeiről, annak nagy részét ekkor tanultam.

Attól kezdve, hogy a csapatnál lett állása, nem rendelt többet, bár hamarosan sorokban álltak az aijtaja előtt a kezelésre érkezett páciensek. Azonban ha aikidósokról volt szó, mindig kivételt tett.

Egyszer érkezett hozzá egy autókereskedő, aki leesett a lépcsőn és megsérült a térd. Volt a kórházban, ahol azt mondták neki, hogy műteni kell, legalább három hónapig nem dolgozhat. A munkáját semmiképpen sem hagyhatta abba ennyi időre, így végső kétségbeesésében Yoshida úrhoz fordult. Miután telefonált, azonnal jött is. Az előszobában a csontkovács megígértette vele, mindent megtesz, amit mond neki, aztán az aijtóban levette a lábáról a gipszet.

A szobában Yoshida sensei éppen csak rápillantott a térdére, aztán annyit mondott neki:

- Seiza.

Én támogattam szegény embert, ahogy a térdét centiről centire behajlítva leereszkedett. Mikor a térdé földet ért, már nyüszített a fájdalomtól és úgy maradt, a csípőjét nem tudta ráengedni a sarkára.

- Kobayashi, nyomd fölülről! - szólt rám Yoshida sensei, s mit tehettem volna, elkezdtem lefelé nyomni a beteget, akinek az arcáról csak úgy ömlött az izzadság.

Valahogy lejutottunk seizába. Yoshida sensei egy stoppert vett elő.

- Öt percig így marad! - kiáltott a páciensre.

Három percig bírta, aztán a fájdalomtól egyszerûen elájult.

- Verj bele életet, Kobayashi - parancsolt rám a sensei.

Azzal még csak tisztában voltam, mit kell kezdeni valakivel, aki fojtástól vagy ütéstől veszítette eszméletét, de fogalmam sem volt, mi a teendő egy fájdalomtól elájult emberrel.

- Ostoba, így kell! - pattant fel mérgesen Yoshida sensei, s a következő pillanatban akkorát rúgott a farokcsontomba, hogy a hirtelen fájdalomtól jókorát ugrottam. Aztán megrúgta a földön fekvő beteget is, akinek ettől tényleg visszatért a szín az arcába. Sensei ezután még egy kicsit igazgatta a térdet, aztán adott neki valami gyógyszert és készen is voltunk. A beteg az állomáson már mankó nélkül ment fel a lépcsőn.

Másik alkalommal egy hatéves kisfiút hoztak, akinek a karja ki volt ficamodva. Yoshida sensei egy székre ültette őt és egy ideig csak nézegette, majd hirtelen jókora pofont kent le a gyerekeknek. A kisfiú néhány másodpercig csak eltátott szájjal nézett, aztán keserves sírásra fakadt. A szülők és én szóhoz sem jutottunk a megdöbbenéstől, sensei pedig abban a pillanatban, amikor a gyerek sírni kezdett, megragadta a karját és a helyére rántotta.

A gyerekek a fájdalomtól megfeszítik a testüket - ezt a problémát oldotta meg a maga sajátos módján Yoshida sensei.

Kisshomaru senseit, mikor egyszer a válla megsérült, magam kísértem el Yoshida csontkovácshoz.

Takakura Ken, a színész[\[8\]](#)

1960-ban történt, hogy Takakura Kennel a főszerepben egy, az aikidóról szóló filmet terveztek forgatni, s a rendező, a színész meg az egész stáb ellátogatott a dojóba. A film címe "Totsushintaro" (kb. "Forrófejű") volt, a történetre már nem emlékszem, de arra igen, hogy Takakura egy aikido-shihant játszott benne.

Takakura egy héten keresztül minden nap eljött a dojóba és magánedzéseket kellett adnom neki. Nem volt sok időnk, meg amúgy is csak az számított, hogy amit csinál az úgy nézzen ki, mintha aikidó lenne, de komolyan csodálkoztam, mennyire gyorsan tanult - gondolom, ez kell ahhoz, hogy valaki sikeres színész legyen.

Később egy újságban olvastam egy hírt, hogy Takakura Ken aikido 3. dant kapott - nem tudtam, sírjak vagy nevessek...

Hayashi Shigeru, a Kokuhosha főnöke

A Kokuhosha kiadványtalan tulajdonosa, Hayashi Shigeru a Honbuba járt edzeni, s annyira megtetszett neki az aikido, hogy a saját háza mellé dojót építtetett. Hayashi úr maga építette fel a vállalatát a semmiből, tetoválásokkal a hátán igen különös ember volt.

Ebbe a dojóba a Honbu küldött oktatót, de ahogy telt az idő, Hayashi úr egyszer csak kijelentette:

- Ez az instruktor nem jó. Inkább bezárom a dojót.

Ez egymás után háromszor előfordult. Amikor ismét megkereste Kisshomaru senseit, hogy küldjön valakit, kiderült, senki sem akar menni.

- Kobayashi, akkor neked kell menni - döntött Kisshomaru sensei, így kaptam meg ezt a nem túlságosan vonzó feladatot.

A vállalat központja Toyoshima kerületben volt, s ott egy raktár emeletén gyönyörű dojót alakítottak ki. Öt órától hét óráig a tulajdonosnak és a cég vezetőinek kellett edzést tartanom, héttől pedig az alkalmazottak következtek.

A főnök keményen edzett, de a többiek csak a munkájukkal járó kötelességnek tekintették az edzéseket. Kicsit gyakoroltak, aztán az első adandó alkalommal leléptek. Mikor jobban megszoktak engem, az edzésre már egy közeli mulatóban dolgozó hölgyek társaságában érkeztek, s edzés után együtt indultak szórakozni. Néha magam is velük tartottam, igen vidám társaság volt.

Egy ízben Kisshomaru sensei az Üzletemberek Klubjában tartott bemutatót, s az ukéjaként én is vele tartottam, így nem tudtam edzést tartani Hayashi úr dojójában. A következő alkalommal kérdőre vont, miért maradt el az edzés. Elmagyaráztam neki, hogy nagyon sok fontos embernek kellett bemutatót tartanunk, ott volt Matsushita úr és számos jelentős személy a pénzügyi világból.

- Értem. - válaszolta ő. - Azonban én éppen a vásárló vagyok, aki az ő termékeiket megveszi. Ha nem tenném, tönkremennének. Hozzájuk képest tehát én, a vevő fontosabb vagyok, ezért nem fogadhatom el, hogy miattuk semmibe vesznek. Bezárom a dojót.

Sajátosan gondolkodott, de volt benne igazság. Később az ott gyakorlók kérésére megnyitottam.

Problémák azután is voltak, mégis egészen a tulajdonos haláláig vezettem ott az edzéseket. Nagyon hasznos tapasztalat volt mindez nekem, aki addig a budón kívülről jóformán senkit sem

ismertem. Az ottani oktatásban segítségemre volt a Honbuból Endo Seishiro, Yoshida Fumio, valamint a Saitama Egyetemről az akkor negyedéves Ishigaki Haruo, aki elmondása szerint az ebben a dojóban tapasztaltak hatására döntött úgy hazatérve Nagano tartományba, hogy aikido-oktatással kezd foglalkozni. A Honbu mai shihanja, Takezawa Etsuo is itt kezdett.

Ishimura Kuniyoshi, aki miután hosszú éveken át a Kodaira Dojóban gyakorolt, ma a Fuchu Dojo egyik vezetője, szintén ebbe a dojóba iratkozott be. Ő később egy ártatlan felvetésemre otthagyta gyógyszergyári állását, hogy természetgyógyászzal foglalkozzon, jelenleg rendelője van Fuchuban, s az aikido terjesztéséért is sokat tesz.

Okubo Takemichi

Okubo Takemichi diák volt, a Honbu Dojóban sokat edzettünk együtt, jó barátok voltunk. Egy este azzal váltunk el, hogy a másnap reggel 8 órai edzésen találkozunk, de aztán a következő héten egyszer sem bukkant fel. Nyolc nappal később az újságok tele voltak az "akagiyamai öngyilkosság" néven elhíresült esettel, s a cikkek mellett az ő fényképe volt. Kiderült, a kínai Csing-dinasztia utolsó császáranak unokahúgával szerelmesek voltak egymásba, s mivel nem házasodhattak össze, pisztollyal agyonlőtte magát. Alig tudtam elhinni.

1. *A **Kojiki** a legelső, Japánban készült könyv, az ősi vallás, a shinto alapműve, 712-ben állították össze. Az Omoto egy neoshintoista vallási irányzat, amelynek Ueshiba Moribei a követője volt. (SzB)*

² ***Tenpukai:** Tanulókör, amely Nakamura Tenpu (1876-1969) tanításainak tanulmányozására szerveződött. Táplálkozással, egészségmegőréssel, meditációval kapcsolatos ismereteket cseréltek egymással tagjai. Nakamura senseinek, aki egyébként igen jó kapcsolatban állt o-senseijel, követője volt az aikido nagyjai közül Abe Tadashi, Tada Hiroshi, Tohei Koichi is, az utóbbi által kifejlesztett shinshin-toitsu-aikido és Nakamura sensei shinshin-toitsu-dója közötti kapcsolat teljesen egyértelmű.*

***Ichikukai:** Az Ichikukai Dojót 1922-ben alapította Yamaoka Tesshu (1836-1888) utolsó uchideshije, Ogura Tetsuju. A dojóban a zen meditáció és a misogi (megtisztulás) gyakorlatán keresztül a shinbutsu-ichinyo (a Buddha és a shinto istenek egysége), a banyu-ichigen (minden létező azonos eredete) tanításait kívánták realizálni. (SzB)*

3. ***Mishima Yukio** (1925-1970), sokak szerint a 20. század legjelentősebb japán írója. Megszállottan kereste a tökéletes testet, innen vonzalma a body buildinghez. Meggyőződése volt, hogy Japánnak vissza kellene térnie a szamuráj-mentalitáshoz, ellenezte a leszerelést. Mindezt megalósítandó előbb fiatalokból létrehozta a Pajzs Szövetséget, majd 1970-ben hívei élén elfoglalta a Hadiigymenisztériumot, hogy felébressze a nemzetet. Mikor a nemzet csak nem ébredt fel, rituális öngyilkosságot (seppuku) követett el. (SzB)*

4. *A **bazoku** (kb. "lovások") egy félnomád népcsoport volt Mandzsúriában, a mai Kína területén. Félig katonák, félig rablók voltak, Mandzsúria japán megszállása (1932-1945) idején sokan közülük a japánok oldalán harcoltak, így a vereség után Japánban kerestek menedéket. (SzB)*

5. ***Kyojingu:** híres japán baseballcsapat, "Yomiuri Giants"-ként is ismert. (SzB)*

6. ***O Sadaharu** (sz. 1940, néha Oh Sadaharu) talán a leghíresebb japán baseball-játékos. Pályafutása során elért 868 homerun-jával, ami sokak szerint világrekord, csak "Home Run King"-ként emlegették. Írt egy könyvet, ami angolul "A Zen Way to Baseball" címmel olvasható. (SzB)*

7. *A történet olvasható a Richard Strozzi Heckler szerkesztésében megjelent "Aikido and the new warrior" c. könyvben. (SzB)*

8. **Takakura Ken** (sz. 1930), meglehetősen ismert színész, eddig mintegy 200 filmben játszott. Fénykora 1955-76 közé esett, amikor a "japán Clint Eastwood"-ként is emlegették. Később Hollywood is felfedezte, játszott Sidney Pollack 1975-ös *Jakuzsájában* és Ridley Scott-tól a *Fekete esőben* (1989). (SzB)

3. Uchideshi-lét a Honbu Dojóban

Edzés nap nap után

A Honbu Dojóba hivatalosan 1955 április végén léptem be, vagyis az egyetemi tanulmányaim megkezdésével párhuzamosan az aikidót is tanulni kezdtem.

Az akkori aikidóban sokan voltak olyanok, akik hozzám hasonlóan más budo-irányzatból érkeztek, volt, aki judót, volt, aki karatét tanult előtte. Én a judo miatt jól ismertem az ukemit, így nem foglalkoztak velem kezdőként, hanem rögtön a többiekkel együtt kellett edzenem. Az edzésekre csupa fiatal járt, senki sem kímélte magát, a leszorítások bárhogy fájtak is, csak nevettek. Ezzel együtt az alapokat mindenki pontosan igyekezett megtanulni. Engem teljesen lenyűgözött az aikido...

A tanulók között többen is voltak, akik a dojóban laktak, engem kezdettől fogva ugyanúgy kezeltek, mint őket, bár esténként hazamentem a saját házukba. Előfordult, hogy annyira későn ért véget a gyakorlás, hogy már nem volt értelme hazamenni, ilyenkor én is a dojóban töltöttem az éjszakát.

Akkortájt még hiány volt élelmiszerből is, másféle áruból is, így különleges esemény volt, ha sütemény vagy más finomság került az asztalra. Mikor az uchideshi-ek együtt ettek, először mindig a dojóba való belépés sorrendjében választott mindenki egy neki tetsző darabot. Gyakran megesett, hogy amit kinéztél magadnak, azt egy senpai¹ elvette. Mikor mindenki vett, "jó étvágyat" felkiáltással enni kezdtünk, s azután már csak a gyorsaság számított. Az ember jobb kézzel a szájába tette a sütit, ballal meg már nyúlt is a következőért. Mikor dinnyét ettünk, aki a magok kipiszkálásával töltötte az idejét, lemaradt: folyamatosan kellett enni, a magokat a szájunk sarkába gyűjtve, s néha kiköpni őket az ölünkben tartott újságpapírra. Biztosan a gyakorlás miatt, de a senpaiok ebben is sokkal jobbak voltak.

Emlékszem, micsoda élmény volt nyári edzések után a Honbu Dojo kútjában hűtött paradicsomot enni...

Nyáron alig lehetett aludni a szúnyogoktól, a dojo párás, forró belseje valósággal vonzotta őket. Hihetetlen, de a szúnyogok is inkább csak a kezdőket csípték, a régi senpaiok nyugodtan aludtak tőlük. Aztán az egyik egyetemista uchideshi szerzett egyszemélyes szúnyoghálót, amivel a többieknek is ötletet adott.

Ekkor még párhuzamosan judóztam is az aikido mellett, a Kodokan Suidobashiban, a Honbu Dojo Shinjuku Wakamatsu negyedében volt, mindkettő közel a lakásunkhoz, így reggel aikido, este pedig judoedzésre jártam, de egyre inkább az aikido felé billent a mérleg.

Egyrészt a judóban komoly hátrányban voltam a testfelépítem miatt: gyakorlatilag esélyem sem volt nálam nagyobb emberek ellen győzni, márpedig az akkori judóban még nem voltak súlycsoportok, így sokszor kerültem szembe velük. Egy idő után kifejezetten untam, hogy mindig velem porolják a tatamit.

Másrészt a Kodokanba abban az időben már nagyon sokan jártak, s a dojo hangulata egyre kevésbé tetszett. Egy-egy judoedzésen úgy 160 résztvevő is összegyűlt, ami még az 500 szőnyeges dojót is zsúfolttá tette. Oktató nem volt, az edzésre érkezők választottak maguknak egy partnert és vele randori-szerűen² gyakoroltak. Mindenki akkor fejezte be az edzést, amikor akarta - ha jóindulatúan akarok fogalmazni, akkor azt mondom, szabad szellemben folyt a gyakorlás, ha kevésbé, akkor inkább kaotikusnak nevezném.

Az aikido ezzel szemben fejlődésének korai szakaszában járt. Egy-egy edzésen legfeljebb tizenötön voltunk, bőven volt lehetőség mindegyikükkel gyakorolni, beszélgetni. Számomra, aki nagyvárosban nevelkedtem, nagyon érdekes volt a vidéki uchideshik kiejtése, gondolkodásmódja, viselkedése egyaránt.

Ezen felül, s ez mind a mai napig az aikido egyik pozitív vonása, a gyakorlók a legkülönbélebb korosztályokból kerültek ki. A judóban mindenki korombeli fiatal volt, az aikidoedzéseken viszont fiatalok is, idősebbek is felbukkantak, ezért az edzés utáni beszélgetések sokkal érdekesebbek voltak.

Végül, úgy másodéves korom táján már csak aikidót gyakoroltam, a judoedzésekről teljesen elmaradtam.

Az akkori Honbu Dojo családias hangulatú hely volt, ha nem volt óráim az egyetemen, az egész napomat ott töltöttem, senkinek nem okozott ez problémát. Az uchideshikkel hamar összebarátkoztam, nagyon jó hangulatban telt velük az idő. (Ma is azt gondolom, a dojonak ilyen helynek kell lennie. Mára az aikido teljesen beépült a társadalomba, a dojók is modern épületekben működnek, ám fontos lenne, hogy az emberek kapcsolata ugyanolyan jó maradjon, mint amilyen régen volt.)

Az egyetemi elfoglaltságaimon túl minden időmet a budo gyakorlásával töltöttem.

Az alapító, Ueshiba Morihei o-sensei fia, Ueshiba Kisshomaru sensei egy egyre erősebb szervezet vezetője volt. Kisshomaru sensei akkor még az aikido mellett egy vállalatnál is állásban volt, e kettős elfoglaltsága miatt leginkább a reggeli edzéseken lehetett vele találkozni.

1958 körül Tohei Koichi sensei visszatért Hawaii-ból, s vele érkezett öt ottani tanítványa is. Ugyancsak meglepte őket a Honbu Dojo siralmas állapota. Mikor meglátták, hogy mi, uchideshik beszappanozott kefével tisztítjuk a senpai-ok edzőruháit, tíznél is többet egyszerre, annyira megsajnálta minket, hogy vettek egy mosógépet és felajánlották a dojo javára. Betettük a dogit és a mosóport, megnyomtuk a gombot és kész - olyan volt, mint egy álom ...
Miután visszatértek Hawaii-ba, gyűjtést rendeztek az ottani aikidósok körében a Honbu Dojo javára, s az összegyűlt pénzt elküldték. Egy dollár 360 jent ért akkor, így átváltás után csinos összeg lett belőle: kijavítottuk a dojo kerítését, zuhanyzót, vécét, női öltözőt építettünk.

Az edzéseket látogató sokféle emberrel beszélgetve számos új ismeretet szerezhettem. Az itt gyakorlók között néhányan a Tenpukai, az Ichikukai tagjai is voltak, mások a nyugati orvoslásban vagy a shokuyodóban (makrobiotikus táplálkozás) voltak járatosak, ismét mások vallási csoportokhoz tartoztak, mindenféle ember volt köztük. Sokakat vonzott az aikidóhoz az o-sensei iránt érzett csodálatuk is. Közülük néhányan rám is nagy hatással voltak.

Talán az Ichikukai volt az, ami a legjobban megragadott. Az Ichikukai Yamaoka Tesshu tanításait követte, a csoport tagjai a misogin (megtisztulási szertartás) keresztül arra törekedtek, hogy a test végsőig való erőltetésével szellemi átalakulást érjenek el. Ez konkrétan azt jelentette, hogy seizában ülve egy jókora harangot kongattak és ahogy a torkukon kifért, azt kiabálták: TO-HO-KA-MI-E-MI-TA-ME.

Három nap kiabálás után az ember teste-lelke kikészült, valóban egyfajta végső állapotba lehetett eljutni, mindenesetre nagyon kimerítő volt. Amikor végigcsináltam, a gyakorlás felénél kaptunk egy pohár cukros vizet - egész életemben nem esett semmi annyira jól, mint az. Valósággal visszatért belém az élet. Sokan nem bírták, s félúton megszőktek.

A nyári szünetekben Nakamura Tenpu sensei Tenpukai nevű csoportjának a kurzusait látogattam, ami szintén nagy élmény volt. A mai napig csodálatosnak tartom azt a gondolatot, hogy az életünkben mindent fogjunk fel pluszként, pozitívan. Ezek a tanfolyamok sok lelkiert adtak nekem, segítettek abban, hogy kezelni tudjam a problémákat.

Akkoriban megszállottan edzettem, folyton azon gondolkoztam, hogyan lehetnék még erősebb. Álmodtam, hogy megnyerjem a császári palota körül rendezett futóversenyt, ezért minden reggel körülfutottam a palotát úgy, hogy judoövek segítségével egy követ kötöttem a derekamra. Eszkábáltam egy ferde padot is hasizomgyakorlatok céljára, szóval mindent megtettem, hogy erősebb és edzettebb legyek. Az órák közti szünetekben a Meiji Egyetemhez tartozó középiskola lépcsőjén lépcsőztem ...

Azt hiszem, mindazok számára, akik aikido-oktatók szeretnének lenni, elkerülhetetlen a kemény gyakorlás, bár ez nyilvánvalóan igaz mindenkire, aki valamilyen területen kiemelkedő teljesítményt akar nyújtani.

Az egyetemi szakosztály alapítása

Apám semmi ellenvetést sem tett az aikido iránti lelkesedésemet látva. Azt hiszem, talán emlékezett arra, hogy számára sem a továbbtanulás, sem egyéb lehetőség nem adatott meg, s meg tudott érteni engem, hogy azzal szeretnék foglalkozni, ami érdekel.

- Amíg nem vagy mások terhére, csináld nyugodtan - mondta.

Akkorra már, köszönhetően apám üzleti érzékének, a bolt jól ment, a családuknak megfelelő anyagi körülmények között élt. Én pedig azt csináltam, amihez leginkább kedvem volt.

Harmadéves koromban az egyetemen aikido baráti kört szerveztem. Azokban az években sorra alakultak a tokiói egyetemeken a csoportok, a Művészeti Egyetemen Arai Toshiyuki (jelenleg Gunma tartomány Aikido Szövetségének az elnöke), aki akkor oda járt, alapított aikido-csoportot.

Kisshomaru sensei arra az elhatározásra jutott, hogy meg kellene szervezni mindegyik egyetemen a hivatalos aikido-szakosztályt, s a Honbu Dojóba járó diákokat igyekezett erre rávenni. Az egyetemi szakosztályok sikeres létrehozása nagy lépés lett volna az aikidónak az egész japán társadalomban való elterjesztése felé. Kisshomaru sensei számítása bevált: az aikido későbbi népszerűsége nagyban összefüggött az egyetemi aikido-oktatás sikerével, ami újra megmutatta a sensei szervezői tehetségét. A példa vidéken is követőkre talált: az ország összes egyetemén megalakultak a szakosztályok.

Aikido-szakosztályt alapítani nagyon sok munkával járt. Először is, kellett hozzá egy már működő "baráti kör" (dokokai), azután az egyetem területén toborzóplakátokat kellett kiragasztani, majd a dojo használatához szükséges engedély ügyében is jó párszor el kellett zárándokolni a hallgatói önkormányzathoz, a testnevelési tanszékre. Miután hosszú, sokszor megalázó procedúra után végül sikerült az engedélyt megszerezni, a dojt csak akkor használhattuk, ha arra a judo- vagy a kendo-szakosztálynak éppen nem volt szüksége, vagyis a kora reggeli és a késő esti órákban,

amikor a legnehezebb volt a diákokat megmozdítani. S még az ily módon nehezen lefoglalt dojót is azonnal át kellett adnunk, ha például a judósok szóltak, hogy szükségük van rá.

Ezt követően a fővárosban működő egyetemek aikido-szakosztályainak a képviselői összegyűltek, hogy létrehozzák közös szervezetüket. Akkoriban a Tokyo, a Waseda, a Meiji, a Keio, a Senshu és a Chuo Egyetemeken működtek szakosztályok, s az első kérdés, amibe belebonyolódtunk az volt, ki legyen a szervezet elnöke. Az Aikikaihoz kapcsolódó csoportok természetesen o-senseit, Ueshiba Moriheit ajánlották, de a Yoshinkan képviselői egy ismert bankárt akartak elnöknek, aki maga ugyan nem gyakorolta az aikidót, de pénzügyileg támogatta a Yoshinkant, így mindenképpen őt akarták. Számos találkozó után világossá vált, hogy egyik fél sem hajlandó engedni, így a tárgyalások holtpontra jutottak. Igazából nem a diákok, sokkal inkább a mögöttük álló felnőttek voltak hajthatatlanok, akik nem engedték saját szervezetük diákképviselőinek, hogy bármennyit is engedjenek álláspontjukból, így végül esély sem volt a megegyezésre. A Tokió Egyetem képviselője, aki a viták során gyakran hallatta a hangját, a később politikussá lett és ma is aktív Kamei Seika úr volt, akinek a mai szereplését figyelve gyakran eszembe jutnak akkori lendületes beszédei. A megbeszélések végül sehová sem vezettek, így az Aikikai is és a Yoshinkan is külön szervezetet hozott létre.

Oktató leszek

Az egyetemi éveim alatt lelkesedésem kizárólag az aikidóra irányult, az egyetemen csak a minimálisan szükséges időt töltöttem bent, ezért aztán nem lehetett csodálkozni azon, hogy a nyelvi és más vizsgáimmal is problémáim akadtak. Az ilyen alkalmakra volt akkoriban kitalálva a nyári különleges tanítási időszak, amikor egy hónapon át órákat tartottak és vizsgázni is lehetett. Gyakran igénybe vettem ezt a lehetőséget. Ráadásul, ha valaki az óralátogatás hézagossága miatt nem vizsgázhatott, akkor esti előadásokon is pótolhatta a hiányzó krediteket. Bizony, az akkori egyetemi rendszer hallgatóbarátabb volt a mainál... Sajnos, a legszebb időszak is végetér egyszer. Számomra is eljött az idő, amikor állás után kellett néznem.

1958, amikor az egyetemi éveim a végükhöz közeledtek, még a gazdasági fellendülés előtt volt, a friss diplomásoknak nem volt könnyű dolga. Évfolyamtársaim már javában az álláskereséssel foglalkoztak, amikor én még mindig csak aikidóztam, úgy gondoltam, valahogy majd csak kialakulnak a dolgok. Egyszer csak megkeresett valaki az egyetem végzős hallgatók elhelyezkedését segítő hivatalától:

- Hogy áll az álláskeresés?

- Izé, még sehogy...

- Ebben az esetben, keresse fel ezt a céget - s egy vállalat címét nyújtották át, amit zsebrevágtam és azon nyomban el is feledkeztem róla.

Néhány nap múlva újra megkerestek:

- Mi a helyzet azzal a céggel? Eléggé mérgesen telefonáltak, hogy maga még a felvételre sem ment el.

Valóban, reggeli edzésre mentem a Honbu Dojóba, s teljesen elfeledkeztem a vizsgáról.

- Hát...a helyzet az, hogy...elfelejtettem, ezért nem mentem el...

A hivatal embere leplezetlen döbbenettel nézett rám, ahogy ott hebegtem-habogtam.

- A felvételizésről elfeledkezni? Ezt a kifogást! Ilyen még az egyetem történetében nem volt! - háborgott, aztán csak annyit tett hozzá:

- Ez volt az utolsó eset, hogy magát bárhová beajánlottuk.

Abban az időben nem voltak még álláskereső újságok, állásbörzék, csak az egyetemi hivatal, a professzorok, ismerősök ajánlásával lehetett bekerülni a vállalatokhoz. Meglehető, kifogásnak hangzott, de tényleg elfelejtettem a vizsgát.

Fogalmam sem volt, mit tegyek, s lassan eljött az április és vele az egyetemi tanulmányaim vége... Látva, milyen gondtalanul élem az életet, apám egyszer csak rákérdezett:

- Aztán állásod van-e már?

- Öö, nincs.

- Nos, lassan be kellene fejezni a játszadozást.

Apám minden indulat nélkül mondta ezt, egyáltalán nem látszott haragudni rám, amiért csak aikidóztam, munka és felelősség nélkül. Talán még nem adta fel végképp az álmát, hogy a rizsboltját a fia viszi tovább.

Egy nap Kisshomaru sensei is ugyanezzel a kérdéssel fordult hozzám:

- Kobayashi, hogy állsz az álláskereséssel?

- Nos, még nincs semmi - válaszoltam.

- Akkor tehát most ráérsz?

- Igen, többnyire...

- Úgy. Volna kedved itt segíteni a dojóban?

Csak később gondoltam bele, de ez volt az a pillanat, amikor az aikido a hivatásommá vált.

Nem tudom, ez az akkori Honbu Dojóra nézve hízelgő avagy sem, de semmiféle papírt nem kellett kitölteni ahhoz, hogy oktatóként az Aikikai alkalmazásába lépjek. Igazából az addigi életem folytatódott, minden változás nélkül.

Amikor én kezdtem, még csak reggel és este, napi két edzés volt, de 1957-ben Kisshomaru sensei kilépett addigi munkahelyéről, hogy minden idejét az aikidónak szentelhesse, az edzések száma napi ötre nőtt, s egyre több meghívás érkezett vidékről is, ahogy az aikido ismertebbé vált.

Az ilyen igényeknek a Honbu Dojo instruktorok kiküldésével igyekezett eleget tenni, s a gyakorlók száma fokozatosan növekedett. Ez volt az aikido ugrásszerű fejlődésének az időszaka. Már diákkoromtól kezdve engem is küldtek ide-oda, tanítottam a Tervezési Hivatal aikido-klubjában, az NHK-nál, az Önvédelmi Erőknél, különböző egyetemeken, s persze a Honbu Dojóban is. A Honbuban akkoriban még hiány volt oktatókból, ezért engem, aki akkor 2. danos voltam és diákként ráértem, gyakran küldtek tanítani.

Ezt az egész folyamatot Kisshomaru sensei irányította, aki még csak a harmincas éveiben járt, és roppant tehetségesen dolgozott az aikido ismertté tételéért.

Élet a Honbuban

A dojóban folyamatosan nőtt a shihanok és az uchideshik száma, pezsgett az élet. Nyoma sem volt a budo-dojókra egyébként jellemző szigorú hierarchiának, nem volt hatalmaskodás - előfordult persze, hogy húztuk, ugrattuk egymást, de sohasem annyira, hogy valaki megbántódjon. Nagyon jó volt a hangulat.

A reggeli fél hetes és a nyolcas edzések egyórások voltak, amikor ezeknek vége lett, takarítás és mosás következett. Azok, akiknek munkába vagy iskolába kellett menniük, felmentést kaptak ez alól, a többiek maradtak, s a munka végeztével beszélgetéssel, szkanderrel vagy suwari-sumóval töltötték az időt. A suwari-sumo olyan játék volt, amit térdelésben, négyesével játszottunk, akinek a válla vagy a háta földet ért, az veszett. Ebben a játékban Kisshomaru sensei is gyakran részt vett.

A kamidanát³ is le kellett takarítani, de amikor a senpai-ok utasítására nekiálltunk, időnként felbukkant o-sensei, s ilyenkor nagyon kikaptunk. Kiderült, hogy a kamidanát nem szabad ugyanazal a ronggyal letörölni, amivel a dojo többi részét - ezt persze senki sem mondta el nekünk ...

Jól emlékszem arra, mit mondtak mindig a senpai-ok, amikor valamilyen különösen értelmetlen utasítást kaptunk tőlük:

- Amit én mondok, az olyan, mintha a dojo-cho, Kisshomaru sensei mondta volna. Kisshomaru sensei utasításai olyanok, mintha o-sensei adta volna őket. O-sensei utasításai olyanok, mintha az istenek adták volna ki őket. Most tehát az istenekkel vitatkozol!

Ma már nem sok logikát látok benne, de akkor nem volt nagy öröm ilyen súlyos felelősség alatt dolgozni. (Igazából ezt az érvelést magam is hasznosnak találtam, s használtam is az újoncokkal szemben. Ma azért már nem vagyok erre büszke.)

Oktatási módszertan nem nagyon volt - figyeltük, hogyan tanítanak az idősebbek s abból tanultunk. Abban az időben minden oktató a saját stílusában tanított, nem tehattünk mást, mint hogy utánoztuk őket, s igyekeztünk a látottakat a nekünk legmegfelelőbb módon átvenni. Tohei Koichi shihanon kívül senki sem volt, aki a saját technikáinak és oktatási módszereinek az átvételét megkövetelte volna.

1958 körül felbukkantak az első lányok is az aikidósok között. A legelső, aki az uchideshikhez hasonlóan a dojóban lakott, a kyushu-i Aiki-Manseido vezetőjének, Sunadomari Kanshu shihannak a húga, Sunadomari Fukiko naginata-mester volt, ő néha aikidót is gyakorolt.

Húsz év körüli fiatal lányként hárman jártak aikidózni: Kuno és Okubo kisasszonyok, illetve saját húgom, Kobayashi Tetsuko. Ők hárman a dojo büszkeségei voltak. Nagy bátorságról tettek tanúbizonyságot, amikor egyedüli lányként jelentkeztek egy olyan dojóba, ahol addig csak férfiak gyakoroltak, de sem kintartásban, sem ügyességben nem maradtak el mögöttünk. Igen csinosak voltak, így aztán nem volt olyan bemutató, ahová Kisshomaru sensei ne cipelte volna el őket.

Ha o-sensei a fővárosba jött, ők viselték gondját, ilyenkor o-sensei mindig jókedélyű, felszabadult volt, amiért az uchideshik nagyon hálásak voltak. Nekem o-sensei sokszor mondta, hogy a húgom annyival tehetségesebb és szorgalmasabb nálam, hogy a legjobb volna kicserélni minket ...

Ha más dojókban jártam, többen is rákérdeztek, "Kobayashi-san jól van?", "Persze, semmi bajom!", válaszoltam, mire felvilágosítottak, hogy nem rám, hanem a húgomra gondoltak. Nem kevesen igyekeztek közvetítőnek megnyerni egy-egy randevú megszervezéséhez.

Abban az időben sok fejtörést okozott nekünk e következő dolog. Időnként valaki vidékről a dojóba jött, s azt kérte, a Honbu állítson ki neki egy 10. danos diplomát.

Az ilyen ügyek magyarázata az volt, hogy régen, amikor o-sensei sokfelé tanított az országban, ha valakinek a mozgása, technikája megtetszett neki, néha azt mondta:

- Ez a fiú aztán ügyes! Tíz dant érdemel!

Vagy éppen így szólt:

- Micsoda dobás! Kilenc dant ér!

Az így megdicsért emberek között aztán voltak, akik ezt komolyan vették, s úgy gondolták, akkor ők most valóban erre a magas fokozatra lettek emelve. Ilyen szóbeli fokozat-osztogatást 3-4 dannel is sokszor művelt Ueshiba sensei.

O-sensei ilyen ember volt. Ha valaki megtetszett neki, könnyen kiszaladt a száján, hogy "10 dant érdemel!", vagy "Kilenc dan itt helyben!". Ez az uchideshikre is érvényes volt, fiatalabb korban magam is jópárszor kaptam 9 meg 10 dant tőle.

Ezek között a vidékről érkezett gyakorlók között nem kevesen voltak, akik vitába szálltak velünk, "Akkor ez most hivatalosan nem ér semmit?!", mondták, vagy "Akkor Ueshiba sensei maga adott nekem 6 dant!", követelöztek. Számunkra ilyenkor először is az volt fontos, hogy ezek az emberek ne kerüljenek o-sensei szeme elé. Néha ez nem sikerült, s ilyenkor o-sensei, miután megtudta, miről van szó, éktelen haragra gerjedt:

- Ha egyszer tőlem kaptam, mi az, hogy nem érvényes!? - teremtett le minket.

Az Aikikai szempontjából elfogadhatatlan volt, hogy olyan embereket, akik az aikido alapjaival sem voltak tisztában, 5-6 danra emeljenek. Időnként mégis úgy látszott, nincs mit tenni, elfogytak a lehetőségeink. Végül Kisshomaru sensei azt találta ki, hogy készítettünk különleges, csak o-sensei nevében kiadott diplomákat, amelyek nem az Aikikai hivatalos oklevelei voltak, hanem Ueshiba sensei magánszemélyként írta őket alá. A problémás emberek ezzel elégedettek voltak, s visszatértek városukba.

Ueshiba sensei és Mifune sensei

Az ebből az időszakból származó emlékeim közül talán a legmeghatározóbb az, amikor részt vehettem azon az ebéden, amelyen Ueshiba Morihei sensei és a híres judo-mester, Mifune Kuzo sensei találkoztak.

1958-ban vagy 59-ben történt, a helyszíne pedig Sugiyama Saburo Iidabashiban levő háza volt. Sugiyama úr építési vállalatot vezetett, egy judo-dojo tulajdonosa is volt, s akkoriban az Aikikai

elnökségében is helyet foglalt. A találkozóra a budo két nagy alakjának közös akaratából került sor.

Mindkét mester szikrázó tekintetű, erőteljes személyiség volt, akiből csak úgy áradt az a fajta tekintély, ami a saját területükön a legmagasabb szintre jutott emberek sajátja. Mi, jelen lévő fiatalok mukkanni sem mertünk, csak a senseiek poharait töltögettük.

A beszélgetés témájára már nem nagyon emlékszem, de a találkozót követően Mifune sensei az általa gyakran a judo legmagasabb fokaként emlegetett tanítást, mely szerint "ha tolnak, húzz, ha húznak, tolj" kiegészítette azzal, hogy "vagy ha tolnak, fordulj ki", ami szerintem azt mutatja, hogy tetszett neki o-sensei látásmódja.

Amikor a Kodokanban edzettem, sokszor volt alkalmam Mifune senseitől tanulni, s nagy hatást tett rám az a dobás, amit ő levegődobásnak hívott, s egyszerűen a megfelelő időzítéssel operáló, kevés erővel is végrehajtható technika volt. Érthetően nagyon tetszett nekem, aki kisebb voltam a többiekénél.

Ueshiba Morihei sensei és Mifune Kuzo sensei találkozása azt hiszem, történelmi pillanat volt, azóta is borzasztóan sajnálom, hogy nem készült róla egyetlen fénykép sem.

O-sensei kíséretében

Nagyon sokszor jutott osztályrészemül a feladat, hogy o-senseit kísérjem különböző utazásai során. Abban az időben a Honbu Dojóban nem volt autó, így o-sensei úgy jutott haza Iwamába, hogy taxival elmentünk vele Shinjukuba vagy Uenóba, s ott vonatra szálltunk át. A vonatok fülkék voltak, így gyorsan találunk kellett egy olyan fülkét, ahol három fiatal lány utazott, az egyik üres helyre leültetni a senseit, akinek ha jó kedve volt, akkor egy perc múlva már azt hallottuk, hogy "Tudják, amikor én fiatal voltam...", s mi nyugodtan aludhattunk is egészen Iwamáig.

O-sensei kísérete nem volt éppen könnyű feladat, s különösen az első időben, mikor még nem voltam tisztában a fontos dolgokkal, igen sokszor haragítottam magamra őt.

Abban az időben még nem voltak jegykiadó-automaták, jegyet az állomás pénztárában lehetett csak venni. O-sensei persze ezt nem várta meg, hanem egyszerűen jegy nélkül átsétált a peronokhoz vezető kapun, ahol a jegyellenőrzést végző vasutas - talán idős korára való tekintettel - sosem szólt neki. A vele levő uchideshi persze sorbaállt a jegyekért, s mivel o-sensei nagyon alacsony volt, pillanatok alatt szem elől tévesztette őt. Időnként megesett, hogy ilyenkor o-sensei gondolt egyet, s visszament a dojóba, amit az uchideshi csak akkor tudott meg, amikor hosszas kétségbeesett kutatás után odatelefonált. Ilyen dolgok jó néhányszor előfordultak, hiszen senki semmit nem magyarázott el előre, hogy mire is kell odafigyelni, az egyetlen esély az volt, ha az ember megérezte o-sensei hangulatváltozásait.

Mire persze az uchideshi visszaért a dojóba, egy dühös Ueshiba sensei és jókat derülő társak várták ...

Az volt az egyetlen lehetőség a tanulásra, ha olyankor ment az ember, amikor egy senpai is velünk tartott, s árgus szemekkel figyelte idősebb társát, mit hogyan csinál.

Nem volt egyszerű dolog az sem, ha o-senseit edzésre kellett elkísérni. A dojóba érve köszöntünk a többieknek, aztán o-senseinek segítünk átöltözni dogibe, az utcai ruháját összehajtogattuk, mi is átöltöztünk, s mindezek után illett a sensei előtt a terembe lépni. Fizikai képtelenség volt. Aztán amikor éppen a sensei ruháját hajtogattuk, már a dojóból hangzott fel a kiáltása:

- Hol van már megint az a gyerek?! - s megint jól össze lettünk szidva.

Mikor már meg voltam győződve róla, hogy ez lehetetlen feladat, alkalmam nyílt egy senpait megfigyelni. Ő éppen sensei előtt lépett a terembe! A dojóba megérkezve o-senseit azonnal teával kínálta, s amíg iszogatót, maga gyorsan átöltözött. Utána sensei vécére ment, ezalatt össze lett hajtva az utcai ruhája. Ha késésben volt, megkért valakit a többiek közül, figyeljen Ueshiba senseire, így ő haladni tudott a maga dolgával. Szervezés kérdése volt az egész, bár sok idegeskedés közepette tanultam meg, soha nem felejtettem el ...

Az egyik leglátványosabb kudarcomat Iwamában, o-sensei házában produkáltam. Fürdőt kellett készítenem senseinek, ami úgy működött, hogy a kútról hordott vizet fát tüzelve melegítettem föl. Városi gyerek voltam, soha nem kellett még nyílt tűzön vizet melegítenem - időnként beledugtam a kezemet, s amikor úgy éreztem, éppen jó, bekiabáltam a házba:

- Sensei, a fürdő kész!

- Jól van akkor - mondta o-sensei, és kiballagott a kádhoz.

Egyszer csak a fürdőszobából o-sensei rettenetes kiáltása hallatszott fel:

- Mi ez? Meg akarsz ölni!?

A fürdőbe rontva azt láttam, hogy sensei anyaszült meztelenül áll a szoba közepén, a fürdővíz a kádban pedig bugyogva forr. Amikor szóltam neki, a víz tényleg pont jó volt, csakhogy elfelejtettem eloltani alatta a tüzet ...

Jó néhány vödör hideg vizet kellett hoznom a kútról, amíg a fürdő hőmérséklete elfogadható lett - ezalatt o-sensei ott vacogott a kád mellett. Ezután még hosszú ideig ha csak eszébe jutott az eset, rögtön mérges lett ...

Megesett az is, hogy o-sensei rám parancsolt, keverjek neki tust a kalligráfiához, aminek neki is álltam, de közben sensei elment vécére, s mire visszajött, teljesen elfelejtette, mire utasított.

- Mit csinálsz? Nincs jobb dolgod?! - pirított rám, ahogy meglátott ott buzgólkodni a tussal. Meglehetősen igazságtalannak éreztem ezt a leszúrást, de hát a tanítvány nem vitatkozik, ugye.

Ha már szóba került a shodo (kalligráfia), örök néhányat o-sensei saját kezű műveiből. Kezdetből fogva szerettem volna belőlük, de mivel a sensei közvetlen környezetéhez tartoztam, nem kérhettem ilyesmit tőle. Mikor ráértem, néha beültem a dojo közepére, hogy magam is kalligráfiát gyakoroljak. Egy ilyen alkalommal Ueshiba sensei meglátott, bejött, figyelte egy darabig, mit csinállok, majd azt mondta:

- Kobayashi, add ide az ecsetet - azzal ott helyben négy csodálatos kalligráfiát festett nekem.

Ezen a négyen kívül még egy munkája van a birtokomban. A kudan-beli házunk mögött volt egy étterem, amit néha o-sensei is felkeresett. Ismertem a főnökasszonyt, akivel egyszer zárás után beszélgettünk, s amikor megtudta, hogy Ueshiba sensei tanítványa vagyok, megajándékozott egy kalligráfiával, amit o-sensei adott neki. "Bushin" feliratú, gyönyörű munka volt.

Ahogy korábban már említettem, a házunk mögötti rész afféle vöröslámpás negyed volt, ahová egyszer-egyszer Ueshiba sensei is ellátogatott. Persze ott is éppen olyan spontán módon, időnként

teljesen érthetetlenül viselkedett, mint bármikor, így nem csoda, ha többször összekülönbözött a helyiekkel - ami persze végül rajtunk, a kíséretében levő uchideshiken csattant. O-sensei kíséretében lenni nagyon kemény munka volt.

Azzal együtt, hogy o-sensei legendás harcművész volt, meg kell, hogy mondjam, sokszor inkább egy nehéz természetű, akaratos öregúrra emlékeztetett ...

Este, mikor már nyugovóra tért, szerette, ha szamurájtörténeteket olvastak fel neki - mi, uchideshik felváltva végeztük ezt a feladatot. Könyveket egy kölcsönzöből hoztunk, de ügyelnünk kellett arra, nehogy olyan történet legyen, ahol a főszereplő szamuráj elbukik a végén, mert akkor nagyon rossz kedve lett. Sokszor elakadtunk a felolvasás során, amikor régies nevek vagy más nehéz írásjegyek bukkantak föl, de a legkínosabbak a szerelmi jelenetek voltak.

"A törvény elől menekülő, csavargó szamuráj odalépett a fiatal lányhoz, hátulról szorosán átölelte ..." - az ilyen részeket fennhangon olvasni rendkívül kellemetlen volt, de ezekre o-sensei még a szokásosnál is jobban odafigyelt, így nem volt menekvés.

A 60-as évek közepe táján elkezdtek a dojóba reklámlevelek érkezni. Ezeket felbontatlanul a papírkosárba dobtuk, ám egyszer o-sensei az irodába jött, meglátott egy ilyen borítékot a szemétkosárban és óriási kiabálás lett belőle.

- Mít csinál ez a Kisshomaru, semmire sem figyel?! - dühöngött.

Úgy gondolta, felbontatlanul kidobni valaki levelét megbocsáthatatlan sértés az illetővel szemben. Ha Kisshomaru sensei is jelen volt, soha nem szólt semmit - érezhető volt egyfajta távolságtartás apa és fia között.

O-sensei gyakran dühbe gurult, de ez nem tartott nála sokáig. Egyetlen esetre sem emlékszem, amikor tartósan haragudott volna rám valamiért. Előfordult, hogy többünket nagy hangon leteremtett, majd amikor kettesben maradtunk, halkán azt mondta nekem:

- Az előbbi kiabálás nem neked szólt ám ... - és megnyugtatóan mosolygott.

Az edzések alatt szinte semmit sem magyarázott, "Itt csak sétálj egyszerűen", "Itt meg emeld fel a kezed" - körülbelül ennyi magyarázatot fűzött egy Iriminagéhoz.

Eleinte csak egyszerű technikákat gyakoroltunk, olyanokat, mint Ikkyo vagy Kotegaeshi, aztán később, amikor már bemutatókat is kellett tartani, megjelentek az olyan látványosabb, fordulásokkal végrehajtott dobások is, mint a Kokyunage. A bemutatókon aktívan közreműködő shihanok és oktatók igyekeztek olyan technikákat mutatni, amik lenyűgözték a nézőket.

O-sensei, amikor ilyen Kokyunagékat látott, gyakran kételkedett:

- Így meg lehet dobni egy valódi támadót?

Valóban az volt az érzésünk, hogy ezek a technikák kizárólag a bemutatók kedvéért lettek kitalálva ...

Az ilyen gyakorlatokat először bemutatókon láttuk ugyan, de később kiderült, jól használhatók az állóképesség fejlesztésére, így átkerültek a mindennapi tananyagba is.

Az edzéseken megfigyelhető volt, hogy o-senseinek határozottan rossz kedve lett ha azt látta, hogy tachi-wazát gyakoroltunk. Ez a felismerés azt eredményezte, hogy ha sensei belépett a dojóba, akkor az edzés vezetője abban a pillanatban "Hai, yame!" kiáltással megállította a gyakorlást, ott helyben letérdeltette a résztvevőket s az edzés suwari-wazában folytatódott. Magam is sokszor alkalmaztam ezt a módszert.

Nem tudom pontosan, miért volt ellenére o-senseinek az állásban történő gyakorlás, de talán az lehetett az oka, hogy ő mindig nagy hangsúlyt fektetett a lábak és a csípő edzésére, s arról is meg volt győződve, hogy ha valaki egy technikát suwari-wazában meg tud csinálni, akkor nem okoz gondot neki a tachi-waza sem.

A gyakori edzés megtette a hatását, a suwari-waza kimondottan az erősséggé vált, ma sem múlhat el edzés anélkül, hogy egyszer legalább ne gyakoroljunk térdelésben. A suwari-wazától megfájdul a térd, sokaknak nehezebbre esik a fordulás ebben a helyzetben, mégis azt hiszem, az aikidót tanulóknak amennyire csak lehetséges, gyakorolniuk kell ezeket a technikákat is.

O-sensei mélyen vallásos ember volt, saját szobájában gyönyörű kamidana állt, reggelenként pedig sosem mulasztotta el az imádságait. A takarítás után mi is odaültünk a háta mögé, amíg imádkozott. Ennek ellenére sosem erőltette ránk, uchideshikre a saját hitét, egyszer sem próbált meggyőzni minket, hogy mi is higgyünk ezekben a dolgokban. Az egyik legkiválóbb vonása volt ez: azt hiszem, tisztelte bennünk a fiatal, önálló személyiségünket.

Emlékek bemutatókról

1955 júniusában aikido-bemutatót szerveztek a Takashimaya áruház tetején, ami az első, a dojón kívül tartott bemutató volt. Én még teljesen kezdő voltam, így a bemutatón magán nem léptem fel, de segítettem a tatamipakolásban és más apróságokban is.

A bemutató első felében Arikawa Sadateru sensei, Tada Hiroshi sensei és Yamaguchi Seigo sensei vezetésével a tanítványok szerepeltek, azután Kisshomaru sensei, utoljára pedig o-sensei bemutatója következett. Remek bemutató volt.

Az addigi bemutatók során egyedül Ueshiba Morihei sensei mutatta be a technikákat, tanítványai csak ukeként működtek közre, ekkor azonban Kisshomaru senseinek sikerült meggyőznie o-senseit, így a tanítványok is bemutathatták tudásukat. Úgy hírllett, hosszú és kemény vita volt.

A Takashimaya-beli bemutató szerkezetét Kisshomaru sensei találta ki, s mind a mai napig ez az aikido-bemutatók tipikus felépítése.

1962-ben a Shinjukuban levő Yamano-csarnokban megrendezésre került az 1. Országos Aikido Nagybemutató, ami lökést adott a művészet fejlődésének.

Ezen a bemutatón a következő emlékezetes dolog történt. Tohei Koichi sensei akkor a Honbu Dojo oktatói között a legnagyobb tekintélynek örvendett, s a kezdők között is népszerűvé tette őt az a képessége, hogy világosan, érthetően tudott tanítani. Viszont amiatt, hogy kétségtelenül hajlama volt véleményét másokra ráerőltetni, a fiatalabb oktatók között sokan vegyes érzelmekkel viseltettek iránta.

- Mi lenne, ha megizzasztanánk egy kicsit Tohei shihant? - vetődött fel az uchideshik közti beszélgetés során, s többen közülünk kitalálták, hogy a bemutatón a több támadó elleni védekezés bemutatásakor *valóban* meg fogjuk támadni Tohei senseit. Én is az összeesküvők egyike voltam ...

Azon a bemutatón a támadásunk egészen más volt, mint az addig megszokott: teljes erővel, minden visszafogottság nélkül rontottunk Tohei senseire, aki nyilvánvalóan azonnal rájött, hogy itt valami nem stimmel. Kuroiwa Yoshio hátulról olyan erővel fogta le, hogy mozdulni sem tudott, mi többiek pedig előlről vetettük rá magunkat. A bemutatótér szélére szorítottuk, ahol már mozgásteret sem maradt, ő azonban keményen küzdve addig forgolódott, amíg ki tudott bújni, s végül valamennyiünket megdobott. Nem volt mit szépíteni rajta, teljes vereséget szenvedtünk.

A második nagybemutatót a következő évben Yurakuchóban, az Asahi-csarnokban rendezték meg. Az eseményt az Asahi Shinbun hasábjain hirdették meg, így rengeteg néző gyűlt össze. Tohei sensei végül az egyetemi aikido-csoportok tagjait kiharancsolta a teremből, de még így is sokan kinnrekedtek.

A harmadik alkalomtól kezdve a nagybemutatók színhelye a Hibiya Közösségi Ház lett. Ekkor már a résztvevők száma sokkal nagyobb volt: egyszerű gyakorlóktól a vidéken oktató shihanokig, uchideshikig mindenki roppantul örült a rendelkezésünkre álló hatalmas térnek.

O-sensei persze a bemutatók során is számos problémát okozott. Például ha megérkezett, azonnal a színpadra akart menni, hogy megcsinálja a maga bemutatóját, egyetlen percet sem volt hajlandó várni. A tervezett program szerint természetesen az ő bemutatója az egész műsor utolsó pontja volt, de ez senseit nem érdekelte, hallani sem akart olyasmiről, hogy ő leül és várja a sorát. Márpedig, ha o-sensei megcsinálta a maga bemutatóját, utána már senki sem léphetett fel. A múltban ez számos alkalommal a bemutató félúton történő befejezését tette szükségessé, ami különösen a vidékről érkezett résztvevők számára volt kellemetlen.

A helyzet megoldására Kisshomaru sensei azt találta ki, hogy o-sensei érkezését amennyire lehet, késleltetni kell.

A terv első pontjaként a bemutató napjának reggelén a dojo valamennyi óráját hátraállítottuk.

- Hé, lassan indulunk? - hangzott o-sensei kiáltása az ajtóból.

- Dehogy, sensei, még korán van hozzá! - válaszoltuk az órára mutatva, ami 1-2 órát késett persze. O-sensei nem tudott mit tenni, visszaballagott a szobájába.

Az akció következő elemeként o-sensei-jel együtt autóba szálltunk, de a sofőr szándékosan kerülő úton vitt minket.

- Mi az? Merre megyünk mi? - dörrent ránk egyszer o-sensei, aki úgy látszik, észrevett valamit. Akkor bizony arra kellett mennünk, amerre ő mondta.

Ha taxiba szálltunk, előtte a taxissal meg kellett beszélni, hogy jókora kerülővel vigyen minket a célhoz.

- A dojból Hibiya-ba mióta kell Uenón át menni?! - füstölgött o-sensei, miközben mi csak kínosan mosolyogtunk.

Egyszer persze csak odaértünk, s akkor o-sensei kiállhatott a színpad közepére. Fehér kimonós- fehér hakamás alakja, rendkívül erőteljes, kívülről mégis lágynak, szinte táncszerűnek tűnő technikái olyan érzést keltettek bennünk, mintha nem is ebből a világból érkezett volna, úgy mozgott, mint akit tényleg az istenek szálltak meg...

Az Országos Nagybemutató résztvevőinek a száma évről-évre nőtt, az időtartama egyre hosszabb lett. Amikor o-sensei 1969-ben elhunyt, a következő évben az "Ueshiba Morihei Emlékbemutatót" nagyszabású külsőségek között Kudanban, a Nippon Budokanban rendezték meg, ami azóta is minden évben helyet ad a nagybemutatóknak.

Dicsekvésnek tûnik talán, de a legelsőtől kezdve az összes Országos Nagybemutatón ott voltam, egyetlen egyet sem mulasztottam el.

A 40. alkalommal saját bemutatóm alatt a mûsorközlõ ezt a szöveget olvasta fel:

"Az elsõ doshu, Ueshiba Morihei o-sensei, a második doshu, Ueshiba Kisshomaru sensei és a harmadik doshu, Ueshiba Moriteru sensei alatt az elmúlt negyven év összes bemutatóján részt vett. Úgy érzi, rajtuk kívül nagy hálaival tartozik szüleinek, akiktõl ezt az elnyûhetetlen testet kapta, családjának, akik lehetővé tették számára, hogy kedvenc idõtöltését, az aikidót életformaként ûzhesse, valamint az Aikido Kobayashi Dojo oktatóinak és összes tagjának egyaránt."

Az évek során bárhová is költözött a bemutató, én mindig ott voltam ...

Kisshomaru sensei ezen a nagyszabású bemutatón kívül is, ha lehetõség adódott, az aikido népszerűsítése érdekében gyakran szervezett kisebb bemutatókat.

Egy alkalommal az Önvédelmi Erõk⁴ ichigayai laktanyájában rendeztek a budo többféle ágát is felvonultató bemutatót. Ragyogó égbolt alatt, szabadtéren tartott bemutató volt, mi, aikidósok voltunk az elsõk a programban.

Kisshomaru sensei, amikor megnézte a helyszínt, közvetlenül a bemutató elõtt utasított minket, hogy minden egyes tatamit fordítsunk fel a hátoldalára. A többi csoport tagjai és a nézõk azt hitték, elment az eszünk, ahogy ott forgattuk a szõnyegeket, többen nevettek rajtunk.

Amikor az aikido-bemutatónak vége lett, a következõ csoport elõbb visszaforgatta a tatamit a színére, azután dolgozni kezdett, s ekkor lett világos mindenki számára Kisshomaru sensei bölcsessége. A judóban használatos mûanyagbevonatú tatami a tûzõ napon gyorsan felmelegszik, tíz perc sem kell neki és már olyan forró, hogy mezítláb nem lehet rálépni. A minket követõ csoport tagjainak a lábát pillanatok alatt égetni kezdte a tatami, be sem tudták fejezni a bemutatójukat, le kellett menekülniük róla.

Mindannyian nagyon hálásak voltunk Kisshomaru senseinek az elõrelátásáért, aki még a Roppongi tûzoltóságnál tartott edzéseken szerzett tapasztalatokat ebben a kérdésben.

Emlékezetes élményeim fûzõdnek a külföldi bemutatókhoz is.

Mikor a Tokorozawa Dojo háziasszony-csoportjának⁵ tagjaival Szingapúrba utaztunk, bemutatót tartottunk egy áruház megnyitóján. Elõször kissé furcsa volt a dübörgõ diszkózene, de aztán megszoktuk, sõt felvéve a ritmusát még a technikák is jobban mentek.

A német Aikikai 30 éves évfordulóján egy atlétikai csarnokban ezer embernek tartottam edzést és bemutatót, ami tényleg nagy élmény volt⁶.

Taivanban a bemutatók elõtt különféle szertartások vannak, petárdákat durrantanak, népi táncot adnak elõ, ezek nekünk, japánoknak meglehetősen szokatlan dolgok.

Talán mind között a legmaradandóbb emlék egy Tajpejben tartott bemutató. A szervezõ egy elektronikai cikket forgalmazó vállalat tulajdonosa volt, s a színpad maga úgy nézett ki, mint

egy végkiárusítás helyszínére.

A belépőjegyekre tombolaszámokat nyomtattak, s akinek a számát kihúzták, az hûtõt, tévét, mosógépet nyert - világos volt, hogy a nézõk többsége emiatt érkezett. A bemutató alatt is leginkább a kiállított háztartási gépeket mustrálták ...

A bemutató közepén szünet volt, s ekkor olyan dolog történt, hogy szó szerint leültem a megdöbbenéstõl: transzvesztita táncosok lendültek a színpadra, akik népszerű japán slágerekre kezdtek táncolni!

"Senki sem fogja már a kezem ...", "Ez Tokió, édesanyám" és más ismerõs dallamok csendültek fel, a "hölgyek" pedig táncoltak.

Õket egy Marilyn Monroe-imitátor követte, akinek egy, a színpad alól érkezõ levegõsugárral fellibbentették a szoknyáját.

A bemutatót követõen erõs ellenérzéseimet hangoztattam a helyi aikidósok vezetõinek, akik elmondták, hogy a tulajdonos az aikido mellett a transzvesztita táncsoportot is támogatja s ragaszkodott hozzá, hogy õk is fellépjenek.

Beszámolójuk szerint õk mindannyian hevesen ellenezték a tervet, ám mivel a bemutató összes költségét az említett úr állta, végül semmit sem tehettek ellene.

Bizony, bármerre is megyünk, mindig a szponzoré az utolsó szó ...

Gyakorlás, tanítás

Az az idõszak, amikor az egyetem elvégzése után az Aikikainak kezdtem dolgozni, az aikido gyors fejlõdésének az idõszaka volt, sorra nyíltak a dojók mindenfelé. Sokszor küldtek ki engem is ezekre a helyszínekre, egyre több edzést kellett tartanom.

A legelsõ dojo, ahol oktatóként debütáltam, a Tervhivatal aikidoklubja volt, késõbb a Sankei Egyetem kultúrházában is tanítani kezdtem.

Több, mint 15 évig oktattam a Roppongi tûzoltóságon, ahol nem volt dojo, hanem a tetõre fektettünk tatamit, azon folyt az edzés a nap legforróbb szakában, déltõl 1 óráig, amikor a műanyag szõnyegek még ráállni is alig lehetett. Ikkyo vagy más leszorítástechnika gyakorlásakor a tatamira szorított csukló szinte megégett. Mégis, ahogy hosszú idõn át nap nap után edzettünk, a végére egészen megszoktam ...

A téli edzéseken persze majd megfagyunk, s ha fúj a szél, a szõnyegek fel-fellibbentek, ami jócskán megnehezítette a gyakorlást. egy különösen szeles napon a szél egyszerûen felkapott néhány tatamit és leröpítette õket a tetõrõl. Ha esni kezdett az esõ, az edzésnek természetesen vége volt, ilyenkor az étterembe mentünk harapni valamit, vagy éppen vettünk egy fürdõt. A tûzoltóknak 3 órára kellett visszatérniük a szolgálati helyükre - bizony, akkoriban még az õ munkájuk is lazább volt.

Azon a napon, amikor Mishima Yukio a Pajzs Szövetség tagjaival betört az Önvédelmi Erõk ichigayai kirendeltségére, én pont az Önvédelmi Erõk központjában voltam edzést tartani. Rendesen az aikido-klub tagjai délben gyûltek össze ott, de ezen a napon még fél egykor nem volt senki. Ilyesmi ott még sosem fordult elõ, fogalmam sem volt, mi lehet ez, amikor 3/4 egykor beesett egy ember, aki levegõ után kapkodva közölte Mishima Yukio óriási balhét csinált Ichigayában, ma nem lesz edzés! Ennél többet õ sem tudott. Ettõl kezdve sokkal bonyolultabb lett a hadsereg épületeibe való bejutás.

Oktatói megbízatást kaptam egy taxivállalatnál is. Azt megelőzően több taxist kiraboltak, ezért döntött úgy a vezetőség, hogy a sofőröket önvédelemre tanítja. Az edzés délelőtt volt, de mivel a sofőrök éjszaka a cégnél aludtak, s az első feladat a felébresztésük volt.

- Uraim, ébresztő! Aikidó edzés! - addig kellett kiabálnom, amíg a sofőrök elő nem másztak a hálósájkjaikból. Volt némi morgolódás, de a cég utasításainak nem lehetett ellenszegülni, így hamarosan elkezdődhetett az edzés.

Edzéseket tartottam az NHK (a japán állami tévé) egyik részlegében is, ahol nem volt dojo, hanem egy tárgyalót használtunk erre a célra. Ez a tárgyaló az alkalmazottak pihenőhelyiségeként is szolgált, így nem mindenki örült nekünk felhőtlenül. Ha lehetőség volt rá, inkább a tetőn edzettünk, olyankor ha eleredt az eső, az összes tatamit gyorsan vissza kellett hordani a tárgyalóba.

Tartottam edzéseket az amerikai hadsereg asakai bázisán is. A vietnami háború elhúzódásának időszakára esett ez, amikor az amerikaiak folyamatosan küldték a csapatokat a frontra. A katonák pár hónapot a fronton töltöttek, azután a Japánban lévő bázisokra vitték őket pihenni, továbbképzéseken venni részt. Rövid időről volt csak szó, de az érdeklődők tanulhattak ezalatt aikidót is.

Emlékszem, milyen érzés volt, amikor egy-egy lelkes tanítványom egyszer csak nem bukkant fel többet, s később az ismerőseik elmondták, hogy az illető elesett a fronton.

Az Asaka bázison aikidót és karatét oktattak. A karatésok időnként megnézték az edzésemet, ilyenkor az arcukról csak úgy sugárzott a lekicsinylés. Sosem álltak fel, hogy kihívjanak, vagy ilyesmi, de érezhető volt a feszültség a levegőben tudtam, ébernek kell lennem.

Egy nap az edzés véget ért, s a zuhanyzóba mentem. A karatésok is éppen zuhanyoztak, heten vagy nyolcan lehettek, s amint megláttak, azonnal teljesen körbe vettek, ott álltam közepén csupaszon. A pont előttem álló nagydarab fekete fiú hirtelen mindkét kezét ökölbe szorítva küzdő állásba helyezkedett - gyorsan körbepillantottam, a többiek is ugrásra készen álltak!

A szűk zuhanyzóban nem volt mozgástér, világos, hogy előre eltervezett akcióról volt szó.

Átvillant az agyamon, hogy hátrálni hiba lenne, így hát előrelelendültem és - azért nem túl erősen - övön alul meglegyintettem az előttem álló fickót. Egy pillanatig néma csönd támadt, majd hirtelen hatalmas nevetés robbant ki: ezt a dolgot számomra is váratlanul rendkívül viccesnek találták, mikor elült a nevetés, a hangulat feloldódott, sorban kezét fogtak velem, s attól a naptól kezdve igen népszerű lettem a karatésok körében is: ha csak megláttak, már nagy hangon üdvözöltek is.

Kudarok

Ma, amikor az Aikido Kobayashi Dojo vezetője vagyok, gyakran mérgelődöm a fiatal oktatók és uchideshi hibái miatt, bár amikor annyi idős voltam, mint ők, én is sokszor fogtam mellé.

Majdnem elsüllyedtem a szégyentől, amikor tanítványaim diplomáit, amelyeket már nagyon vártak, elhagytam egy vonaton. Mikor előadtam a problémát a Honbuban, kijelentették, nem lehet a diplomákat újra kiadni, de azután mégis elkészítették őket, s tanítványaim rendben megkapták mindet.

Egy másik alkalommal Kisshomaru senseit kísértem el egy kurzusra, s otthon felejtettem a sensei hakamáját. A sensei végül az én hakamámban lépett ki a tatamira, bár a mérete egyáltalán nem volt jó - nagyon kínosan éreztem magam.

Az oktatói munkám sem volt mentes persze a balfogásoktól, amelyek között messze a legrosszabbak az általam okozott sérülésekhez kapcsolódtak. Ifjúkoromban az edzések alatt mások tanításánál jobban érdekelt az, hogy én magam gyakorolhassak, majd szétvetett az energia, meglehetősen erős voltam. A rögzítéseket, leszorításokat kímélet nélkül hajtottam végre, a dobásoknál nem fogtam vissza magam, fel sem merült bennem, hogy kontrollálnom kellene az erőmet.

Nem volt csoda tehát, hogy időről időre baleseteket okoztam.

A Yurakucho-beli dojóban történt, hogy egy tanítványom, aki még csak akkor végzett a középiskolában, úgy beverte a fejét, amikor megdobtam őt, hogy rögtön elájult. Ki kellett hívnom a mentőket, nagyon bántott a dolog.

Egy héttel később újabb baleset történt, ezúttal egy lány sérült meg, aki ugyancsak a fejét verte be. Ismét a mentőket kellett hívnom.

A második eset után két héttel újabb baleset történt. A részletekre már nem emlékszem, de megint a mentők jöttek.

Az első alkalommal Kisshomaru sensei csak annyit mondott:

- Megesik az ilyen.

Másodszor már szigorúbb arcot vágott, ahogy így szólt hozzám:

- Előfordul. Azért figyelj oda jobban.

A harmadik eset után rám förmedt:

- Mégis, mit művelsz te ott?!

Ma már talán más lenne a helyzet, de abban az időben senki sem csinált ezekből nagy ügyet, végül megúsztam az egészet.

Ezzel együtt valószínűleg túlságosan vad stílusban tartottam akkoriban az edzéseket, az is a fülembé jutott, hogy az általános minisztériumban levő dojo tagjai azt kérték a Honbu Dojótól, küldjenek valaki mást helyettem, mert nem tetszettek nekik az edzéseim ...

A Honbu Dojo Otsukában dojót létesített és engem bíztak meg a feladattal, hogy odaköltözzek és vezessem az edzéseket. Viszonylag hosszú ideje folyt már az oktatás, de a taglétszám csak nem akart növekedni. Oyama úr, egy bankfiók vezetője, akit a dojo ügyeinek az intézésére kértek fel, igazi maximalista volt, gyakran tett nekem szemrehányásokat emiatt. Ő a Meiji Egyetem judoklubjának volt annak idején tagja, magasan fölöttem járt persze, így nem voltam abban a helyzetben, hogy vitatkozzak vele.

Két év telt el, de a tanítványok csak nem akartak gyűlni.

- Kobayashi, biztos, hogy a módszereiddel van valami gond! - füstölgött Oyama úr.

Ott, a jelenlétemben felhívta a Honbu Dojót:

- A maguk Kobayashija nem nagyon veszi komolyan az oktatást. Küldjenek helyette valaki mást!

A vonal túlsó végén Kisshomaru sensei volt, aki így válaszolt:

- Az ilyen keményfejű embereknek is megvan a maguk értéke.

Ezzel meg is menekültem. Azt hiszem, ez a kijelentése sokat segített abban, hogy az lettem, aki vagyok.

Az 50-es évek végén, 60-as évek elején az aikido még nem volt különösebben ismert, így ha edzőtermet akartunk biztosítani magunknak nem tehattünk mást, judo- vagy karate-dojókba kellett elmennünk és a segítségüket kérnünk. Ilyenkor gyakran kértek tőlünk bemutatót, aminek persze eleget kellett tennünk.

Itt jött az én szerepem, aki fiatal voltam, keményen meg tudtam dobni az embereiket, amivel úgy gondoltam, sikerül jó benyomást keltenünk. A bemutató alatt valóban elismerő visszajelzéseket kaptunk, s lehet, a lelkük mélyén tetszett is nekik az éppen megismert aikido, ám a kérésünkre újra és újra csak ez a válasz érkezett:

- Számos körülményt figyelembe véve úgy látjuk, most mégsem tudjuk a dojót kiadni Önöknek.

Eleinte nem fért a fejembe az ügy, de aztán lassan világossá vált minden.

Ellenfeleim a judo és a karate lelkes gyakorlói voltak, akik életüket választott művészetük tanulásának szentelték, s erre igen büszkéek is voltak. Ezeknek az embereknek a számára az, hogy valaki egy másik budóból leteríti őket, a körülményektől függetlenül megalázó volt, aláásott sokmindent, amiben hittek. A tény pedig, hogy mindez nézők előtt történt, nem tette könnyebbé a helyzetüket. Én meg fiatal voltam, nem volt képzelőerőm ahhoz, hogy megértsem a lelkivilágukat, úgy gondoltam, ha azt akarják, dobjam meg őket, legyen hát úgy.

Miután erre rájöttem, változtattam a taktikámon. Igyekeztem elkerülni azt, hogy egyértelműen leterítsem őket, csak addig mentem el, amennyi szükséges volt ahhoz, hogy világos legyen, sikerült a technika.

Megértettem a budo egy fontos elvét: a technikát mindig az adott ellenfélhez kell igazítani.

A judóban például nincs suwari-waza, ezért még egy nagyobb ember ellen is volt esélyem, ha térdelő helyzetbe tudtam hozni őt.

A karatében nincsenek hátulról érkező támadások, ők mindig meglepődtek egy hátsó fojtástól.

A kendósok érdeklődését a jo-technikák keltették fel, különösen a hasso tetszett nekik.

Általában igaz, hogy minden harcművészt azzal lehet leginkább megfogni, ha olyasmit mutatunk neki, ami a saját budójában nincs.

Taktikám része volt, hogy amikor a karomat ragadták meg, függetlenül attól, hogy ebből a támadásból rengeteg technikát ismertem, úgy tettem, mintha azon erőlködnék, hogy kiszabadítsam a karom, a aztán egy irányváltással kibillentettem az ellenfelem, de csak annyira, amit rajta kívül senki sem vett észre. Sosem mulasztottam el hozzátenni persze valami ilyesmit:

- Ez aztán kemény fogás volt, látszik a judo-tapasztalat! - hogy legyezzessem az illető hiúságát.

A budóban járatos ember, ha az egyensúlyát veszni érzi tudja, vereséget szenvedett, én pedig ezzel el is értem a célomat, többre nem volt szükség.

¹ **Senpai:** idősebb, tapasztaltabb tanítvány. Nem csak a budóban, de vállalatoknál, egyetemeken is gyakran használt kifejezés. (SzB)

² **Randori:** szabad küzdelem a judóban. (SzB)

³ **Kamidana:** Szó szerint "az istenek polca". A dojo tiszteleti része, ahol kalligráfia, ma már o-sensei képe, a japán dojókban shinto oltár van. (SzB)

⁴ **Önvédelmi Erők:** A japán hadsereg hivatalos neve. A háború után Japán nem állíthatott fel újra hadsereget, kizárólag önvédelmi célra szervezhető haderőt. Ez az Önvédelmi Erők (Jieitai), amely mára 240 000 katonával és közel 50 milliárd dollárnyi költségvetéssel felülmúlja pl. Nagy-Britannia hadseregét. (SzB)

⁵ **Háziasszony-csoport:** Japánul fujin-kurasu. Több oktató is tart speciális, délelőtti edzéseket, amelyeket főként háziasszonyok látogatnak (Japánban a nők jellemzően nem dolgoznak a férjbezzmenetelük után). (SzB)

⁶ Azon az eseményen Magyarországról öten részt vettünk, köztük oktatóink közül Skuczi László és Szeltner Zsolt, na meg én. Nekünk is nagy élmény volt. (SzB)

4. Az Aikido Kobayashi Dojo alapítása

Megházasodom, dolgozni kezdek

A 60-as évek elején a japán gazdaság fejlődni kezdett, s a lakosság életszínvonala is növekedésnek indult. A házunk bővítésre került, egy pinceszint és három lakószint lett kialakítva, az ültet jól ment, nem kellett az anyagiak miatt aggódnunk.

Egyszer csak apám így szólt hozzám:

- Nem gondolod, hogy életed végéig nem fogsz tudni a budóból megélni?

Abban az időben senki sem tartotta lehetségesnek, hogy valaki a budóra alapozza a megélhetését. Nekem ráadásul a hátam is fájni kezdett, annyira, hogy az már a mindennapokban is a terhemre volt, edzeni pedig egyre kevésbé tudtam.

Egyik unokatestvérem a Juntendo kórház orvosa volt, hozzá mentem el vizsgálatra. Kiderült, a gerincemben van elváltozás, olyan mértékű, hogy ha ezt baleset okozta volna, akkor valószínűleg járni sem tudok. Erre a problémára nem volt ismert gyógy mód sem.

Apám a dolgok ilyen állásáról tudomást szerezve meggyőződött engem, hagyjak fel az aikidóval és forduljak a kereskedelem felé.

- Kodairában vettem egy telket, oda építhetnénk egy boltot - javasolta.

A hátam tényleg nagyon fájt, így arra gondoltam, mi mást tehetnék?

- Egy időre szabadságot vennék ki - mondtam az Aikikaiban.

- Ha felgyógyultál, várunk vissza - válaszolták, nagyon megértőek voltak.

Apámnak volt még egy meglátása:

- Üzletet vezetni egyedül nagyon nehéz. Szükséged lesz feleségre is.

Elfogadtam apám érvelését, s nakanóban élő nagynéném ajánlására kapcsolatba léptünk egy ottani családdal, akiknek eladósorban levő lányuk volt. Mikor látogatóba mentünk hozzájuk kiderült, változott a terv, mégsem arról a lányról, hanem a nővéréről van szó.

Ő nem volt más, mint Yasuko, a feleségem. A találkozás során semmi kivetnivalót nem találtunk egymásban, így a döntés megszületett.

Édesapja a Tochigi tartománybeli Imaichiben európai ruhákkal kereskedett s a helyi kereskedelmi szövetség elnöke is volt. Imaichi két népszerű turistaközpont, Nikko és Kinugawa között félúton volt, így igen nagy forgalmat bonyolítottak le, virágzott az üzlet.

Yasuko a tokiói Yamawaki-gakuen Főiskolán végzett, emellett tanult virágkötészetet, teaszertartást és ruhatervezést is, s egy menyasszonyi ruhákat készítő cégnél dolgozott. Harmincezer yent keresett egy hónapban, ami szép fizetés volt, hiszen az akkori átlagkereset 12-13 ezer volt csak. Már a főiskolán is meglehetősen jó körülmények között élt, kiválóan ismerte a Ginza¹ divatos üzleteit - olyan világban forgolódott tehát, amiről én még csak nem is hallottam.

1965-ben házasodtunk össze. Esküvőnk egyik díszvendége Kisshomaru sensei volt, aki nászajándékkul az 5. dant adományozta nekem.

A házasság mögötti valódi elképzelésem az volt, hogy majd a feleségem foglalkozik az üzlettel, én pedig továbbra is múlathatom az időmet kedvenc hobbimmal, az aikidóval, ami jól mutatja, milyen csekély volt az üzleti élet iránti érdeklődésem. Így aztán újdonsült feleségem előtt ünnepélyesen kijelenttem:

- A te dolgozol lesz a bolt vezetése, én pedig aikidóval fogok foglalkozni!

Mire ő:

- Azért házasodtunk össze, hogy együtt vezessük az üzletet. Ha téged nem érdekel, én sem csinálom.

Apám segítségével aprócikket árusító vegyesboltot nyitottunk. Délelőttönként egy teherautóval mozgóárusítást is végeztem, de mivel semmi kedvem nem volt az egészhez, hamar beleuntam. A bolt még azelőtt csődbe ment, hogy a nyitáskor meghirdetett kiárusításnak vége lett volna.

Feleségem nem követelte tőlem a háztartáshoz szükséges pénzt, így nem adtam neki semmit. Nem is adhattam volna persze, mivel nem volt keresetem. Egészségileg közben teljesen rendbejöttem, elkezdtem az egyetemi edzéseket látogatni, sőt, ha a Honbuban végképp nem volt szabad oktató, még edzéseket is tartottam.

Tekintettel arra, hogy a bolttal kapcsolatos munkámat sikeresen elszabotáltam, rengeteg időm lett. Elkezdtem virágkötészetet tanulni, amivel már korábban is foglalkoztam. Egy kyotói iskolához tartozó stílust tanultam, ami a Kansai vidékén nagyon népszerű volt. A mesterem egy hölgy volt, a többi tanítvány is mind, ott ültem köztük és rendeztem a virágokat, ágakat... Közel volt hozzánk egy shodo-iskola, ezért a kalligráfiát is elkezdtem gyakorolni.

Mindezekről a feleségemnek nem beszéltem. Egyszer aztán nagy rakás virággal állítottam haza s feltártam előtte a dolgok állását. Nagyon mérges lett rám. Mindenesetre az esküvőnk után egy évig feleségem hozományából éltünk, sem én, sem ő nem aggódtunk a pénzügyek miatt különösebben...

Elhelyezkedem a Tachikawa vállalatnál

Ezt az életmódot persze nem folytathattuk akármeddig. Egy nap feleségem kijelentette, már rizst vásárolni sincsen pénzünk, s ekkor már az én veszélyérzetem is feléledt.

Az újságok álláshirdetéseit átböngészve ráakadtam a Tachikawa Repülőgépgyár hirdetésére. Ez a nagy múltú repülőgépgyár többek között villamosmérnököket keresett, közel is volt hozzánk, éppen megfelelő volt nekem.

Diplomát kétségkívül az egyetem műszaki karán szereztem, de az igazat megvallva nem sokat konyítottam az elektromossághoz, az iskolában tanultakat addigra tökéletesen elfelejtettem. Ennek ellenére odatelefonáltam és időpontot kértem a felvételi beszélgetésre.

Délre mentem a vállalathoz, s mivel biztos voltam benne, hogy egyetlen szakmai kérdésre sem fogok tudni válaszolni, úgy gondoltam, megebédelek a költséjükre és hazamegyek. A cég munkatársai kedvesek voltak, így az éttermükben jól belakmároztam katsudonból, aztán lesz ami lesz, visszamentem a beszélgetésre.

Az interjú egy másik épületben volt, ahol bemutatattak a vizsgabiztosnak, akiről kiderült, történetesen alattam járt a Meiji Egyetemre.

- Én az 58-ban végzett évfolyamba jártam. Hiszen akkor a te senpaiod vagyok! - kiáltottam boldogan, s reményeim feléledtek.

A helyzet adta lehetőségeket a végletekig ki kellett használnom.

- Hmm, hadd nézzem csak a válaszlapot - kértem őt, miután világossá vált számomra, hogy segítség nélkül egyetlen kérdésre sem fogok tudni felelni.

- Nem tehetem...

- Nem lesz semmi gond, csak mutasd meg!

- De tényleg nem szabad!

- Micsoda? Ellenkezel egy senpaijal?!

- ...

- Na, légy már szíves...

A családom életkörülményei és a családfői tekintélyem forogtak kockán, ezért nem hátrálhattam meg. Végül szívós követelőzésem és kéréseim hatására megtört, s megmutatta a saját példányát, amin a helyes válaszok is rajta voltak.

Rettenetes lelkiismeret-furdalásom volt ugyan miatta, de azzal mentettem magam, hogy mindezt a feleségem kedvéért tettem, s persze hibátlanul töltöttem ki a vizsgalapot.

Felvételt nyertem, s munkahelyemül az akkor csúcstechnológiának számító termosztát-programot jelölték ki.

Számomra, aki nem csekély csalással jutottam be a vállalathoz, kellemetlen meglepetések következtek napi rendszerességgel: a mérnökök kezébe adott dokumentáció műszaki rajzokból állt, amiből nem sokat értettem.

- Vajon mit jelenthet ez? - töprengtem fölöttük, s utólag roppantul sajnáltam, hogy az egyetemen nem tanultam többet. Talán ha előre tudom, milyen kínos helyzetekbe juttat majd a könnyelműségem...

Végül aztán az üzem vezetői és fiatal kollégáim segítségével viszonylag gyorsan fel tudtam zárkózni a többiekhez. Úgy éreztem azonban, hogy valamivel viszonzanom kellene azt a rengeteg segítséget, amit válaszaikkal, magyarázataikkal nyújtottak nekem, s úgy döntöttem, aikidót fogok tanítani az érdeklődőknek. A munkaidő végén összegyűltünk és edzést tartottunk, ami hamarosan igen népszerű lett.

Telt-múlt az idő, de valahogyan képtelen voltam beleszokni ebbe az alkalmazotti életformába. Nem tetszett, hogy irányítanak, hogy unalmas a munkám, s a feszültség csak gyűlt bennem emiatt.

Testileg újra egészséges voltam, nőtt bennem a vágy, hogy újra úgy gyakoroljam az aikidót, ahogyan azelőtt.

Nyolc hónap múltán aztán levelet írtam a Tachikawa Repülőgépgyár vezetőinek, amelyben egészségi okokra hivatkozva felmondtam a vállalatnál, s visszatértem az aikidóhoz.

Ismét oktató leszek

A Honbu Dojóban semmilyen probléma nem volt, nagyon örültek a visszatérésemnek. Akkoriban számos shihan külföldre ment tanítani, így oktatóhiány volt, jól jött nekik egy magamfajta régi ismerős visszatérése.

Ebben az időben történt, hogy feleségem, aki éppen csak túl volt fiunk, Hiroaki születésén, nagyon kellemetlen élményen esett át, amikor szemtanúja lett a közvetlen szomszédságunkban kitört tűzvésznek.

Rögtön azután történt, hogy hazaengedték a kórházból az újszülöttel. A tűz a szemközti házban keletkezett, s a szél miatt hamarosan mind a három emelet lángokban állt. A tűz kárt tett a mi házunkban is.

Feleségemre, aki amúgy is testileg-lelkileg legyengült állapotban volt a szülés miatt, szörnyű hatást tett az égő ház, a rémülten futkosó emberek látványa. A sokkhatás annyira erős volt, hogy az esetet követő egy évben gyakran felriadt álmából, s a teje is elapadt. A tűz este 6 körül tört ki, ennek hatására hosszú ideig naplemente után olyan ideges lett, hogy nem tudott egyedül a házban maradni. Mivel nekem éppen ilyenkor kellett edzésre indulnom, könyörgött nekem, ne hagyjam őt és a kicsit egyedül. Szörnyen éreztem magam, s a hűgát kértem meg rendszeresen, hogy jöjjön át társaságnak.

Eközben bennem egyre szilárdabb lett az elhatározás, hogy mostantól kizárólag az aikidóval fogok foglalkozni.

A Honbuban a csütörtök délutáni edzés volt rábízva, délelőttönként pedig magánedzéseket tartottam. Ezen kívül oktattam a Roppongi tűzoltóságban, a Shinbashi Dojóban, az NHK-nál, a Kokuhosha Dojóban, a Meiji, a Saitama, a Toyo és a Gakushuin Egyetemek klubjaiban. A Gakushuin Egyetemre járt akkor Endo Seishiro, aki ma a Saku Dojo vezetője.

Mivel az oktatóként kapott fizetésem éppen csak a legszükségesebb kiadásainkra volt elég, háromtagú családnak nehéz körülmények között élt.

Feleségem egy napon elém állt:

- Ebből a pénzből most már, hogy gyerekünk van, nem tudunk megélni. Neked Ueshiba Kisshomaru sensei a mestered, nem szólalhatsz fel nála emiatt, de én nem aikidózom, rám ez nem vonatkozik. Csinálok egy transzparenst, amin fizetésemelést kérek neked, s minden nap ott fogok ülni vele a Honbu Dojo előtt!

A Honbu Dojo akkor az átépítés közepén volt, nem volt sok pénzük, így ezt a dolgot csak mint viccet meséltem el Kisshomaru senseinek.

- Félelmetes asszony a feleséged, Kobayashi! - nevetett a sensei.

A következő hónapban a fizetési borítékomban az addigi összegnél ezer yennel több pénz volt. Ezer akkori yen ma húsz-harmincezer yennek felelne meg, ez jelentős emelés volt, nagyon hálás voltam érte.

Az átépítés miatt a Honbu Dojo berendezési tárgyainak egy részét a házunkban tároltuk, emiatt Kisshomaru sensei sokszor járt nálunk, amikor éppen hozott vagy elvitt valamit. Ilyenkor elbeszélgettek Yasukóval erről-arról, így a sensei jól ismerte feleségem természetét, s azt, mire képes.

Később, mikor a dojóm megnyitójára gyűltünk össze, Kisshomaru sensei az ilyenkor szokásos ajándék-pénzösszeget nem az erre a célra felállított asztalnál adta le, hanem egyenesen a feleségem kezébe nyomta. Senseinek volt humorérzéke.

Dojót építék

A hatvanas évek végén országszerte nagyszabású diákmegmozdulások² zajlottak a japán-amerikai védelmi együttműködés miatt. Az egyetemeken, ahol oktattam is heves viták alakultak ki a japán-amerikai védelmi együttműködés kérdésében, emiatt az edzések is szüneteltek.

Mivel órák sem voltak, a diákok dologtalanul lézengtek csak, kocsmázással, társasjátékokkal mulatták az időt, amit meglehetősen egészségtelen dolognak tartottam.

Az edzéseim kapcsán négy egyetemre (Meiji, Saitama, Toyo, Gakushuin) is bejáratos voltam, s látva a csellengő diákokat megérett bennem az elhatározás, hogy valamit tennem kell, ez így nem mehet tovább. Az ösztöndíjakat ugyan folyósították nekik, így meg tudtak élni, de nem volt egyetlen hely sem, ahol az energiájukat levezethették volna. Megszokott életvitelük fenekestül

felfordult, csak tengődtek. Arra gondoltam, bárhogyan is, de kellene nekik valami cél, ami foglalkoztathatná őket.

Végiggondoltam, mik a lehetőségeim, s világossá vált előttem, hogy egyedül az aikido jöhet szóba. Aikidót fogok nekik tanítani, építék egy dojót - a döntés ilyen egyszerűen megszületett.

A kodairai házunkban ott volt a boltnak kialakított rész és a kocsibeálló is, ezeket semmire sem használtuk. Arra gondoltam, átépítem az üzlethelyiséget és dojót csinálok belőle.

Senkit sem ismertem ugyan, aki már csinált volna ilyet, ám úgy döntöttem, nem fogok profi építőkkel dolgoztatni, hanem magam végzem el a munkát. A Honbu Dojo átépítése miatt használt faanyag is, tatami is a rendelkezésemre állt, így abban bíztam, minimális költséggel sikerülhet a tervem megvalósítása.

1968. decemberének végén a Honbuban téli szünet kezdődött, így lett elég szabadidőm. Ekkor a Meiji Egyetem aikidoklubjának két tagjával nekiálltunk elbontani a raktárépületet - ez volt a dojoépítés nyitánya.

A bontással hármasban gyorsan elkészültünk, de azután csak nem haladt a munka, hiszen egyikünknek sem volt tapasztalata az építkezés területén. Gödröt ástunk, beleállítottunk egy oszlopot, vízszinteztük, rögzítettük - sokat szenvedtünk ezzel, a napok pedig csak teltek.

Esténként a két diákkal alaposan a pohár fenekére néztünk, amivel jól felbosszantottuk a feleségemet. Végül úgy jött el 1968 utolsó napja, hogy két vagy három oszlop állt összesen.

Az építkezés még csak három napja folyt, amikor világossá vált előttem, hogy így egy teljes év sem lesz elég a befejezéshez. Nekünk, akik nem értettünk hozzá, nemhogy egy aikido-dojó, de egy egyszerű bódé felépítése is a lehetetlennel határos feladat volt.

Beláttam, mekkora butaság volt azt hinni, magam fel tudom építeni a dojómat, de ekkor már nem hátrálhattam ki belőle. Önmagam ösztönzésére az újévi üdvözlőlapokra ráírtam: "Áprilisban szeretettel várom a dojó megnyitójára.", s mindenkit, akivel csak összefutottam abban az időben, szintén meghívtam az avatásra.

- Mit fogsz csinálni, ha nem készülsz el? - kérdezte feleségem aggódva.

- Most csak az számít, hogy csináljam. Ha nem sikerül, az sem baj. De ha azt gondolom, hogy biztosan sikerül, akkor meg tudom csinálni - válaszoltam.

Talán felelőtlen gondolkodásnak tűnhet, de tényleg nagyon elszánt voltam: reggel 5 óra előtt keltem, hogy még legalább néhány szöveget be tudjak ütni, mielőtt el kell indulnom a Honbuba edzésre.

"Ha nem aggódsz miatta, sikerül", tartja a mondás, s valóban, amikor teljesen kifogytam az építkezésre szánt pénzből, a Meiji és a Saitama egyetemek aikidoklubjainak öregdiákjai gyűjtést rendeztek számomra.

A munka lassan-lassan haladt ugyan, ám egyszer csak eljött az a pillanat, amikor anyagi erőm végére értem, s le kellett állnom az építkezéssel. Ekkor feleségemnek remek ötlete támadt: mivel éppen akkor léptettek elő 6. dan fokozatra, szüleinktől, testvéreinktől *iwaikin*³ címen pénzt

kértünk, s az így befolyt összegből meg tudtam venni a szükséges építőanyagot, a munka újraindulhatott.

Azonban minden erőfeszitésem ellenére a munka nem haladt úgy, ahogyan terveztem, január is eltelt, s az áprilisi megnyitó egyre kevésbé látszott lehetségesnek.

Belül én is éreztem, hogy ebből semmi sem lesz, de mivel nem volt jobb ötletem, csak dolgoztam tovább. Feleségemmel minden reggel, a hideggel mit sem törődve szöveget vertünk, mértünk, illesztettünk pihenés nélkül.

A Honbu Dojóban magánedzésekre járt hozzám Takano Isamu úr, akiről tudtam, hogy építési vállalkozása van, s tanácsot kértem tőle néhány, az építőanyag-vásárlást érintő kérdésben.

- No, februárban majd besegítek egy kicsit - mondta egyik alkalommal.

Soha nem fogom elfelejteni február 11-ét, az államalapítás ünnepének napját. Azon a napon reggel hét órakor hirtelen egy faanyaggal megrakott teherautó gördült a házunk elé, több, mint tíz ács szállt le róla, közölték, a főnökük küldte őket s azonnal munkához láttak.

Hihetetlenül rövid idő alatt kibontakoztak az épület körvonalai, s mire beesteledett, a mű már egészen dojóhoz kezdett hasonlítani...

Sohasem éreztem még olyan hálát, mint akkor, s onnan kezdve tudtam igazán, mennyit érnek az emberek közti kapcsolatok.

Takano Isaku úr ma a Honbu Dojóhoz tartozó egyik körzeti dojo vezetője.

A dojo-megnyitóra 1969. április 6-án került sor, Ueshiba Kisshomaru senseijel az élen a vendégek között ott voltak az Aikido Honbu Dojo tagjai, a Meiji, a Saitama, a Gakushuin egyetemek aikidoklubjainak diákjai és öregdiákjai, összesen mintegy 250-en. Jó hangulatú, remek ünnepség volt, s a diákok gyűjtéséből, illetve az ajándékként kapott összegekből gyakorlatilag visszakaptam az építkezésre fordított pénzt...

Úgy tudom, én voltam az első oktató, aki a Honbu Dojóban való tanítás mellett saját dojóval is rendelkezett. A dojo fő része a ház belsejében volt, ehhez csatlakozott az autóbeálló helyén kialakított falak nélküli, csak padlóból és tetőből álló rész. Olyan büszke voltam rá, hogy a könnyeimet kellett törölgetnem.

Az első edzés a következő vasárnap volt, én is együtt edzettem a tanítványaimmal. Ikkyo, nikyo, shihonage, kotegaeshi, tenchinage - fantasztikus élmény volt ezeket a technikákat a saját dojomban gyakorolni, a lábam alatt a tatami keménysége, a testem egészen könnyű, úgy éreztem magam, mint egy középkori földesúr a saját várában.

A plafon műanyagborítású volt, amitől persze a dojo nyáron nagyon felforrósodott. A műanyaglapokat a tanítványaim segítségével szereltük fel.

Egy nap egy jelentkező érkezett, aki rögtön azt kérdezte:

- Az aikidóban a plafonon is tudni kell járni?

Meglepődtem a kérdésen, de aztán a mennyezetre felnézve lábnyomokat pillantottam meg ott - tanítványaim koszos lábbal összejárkálták a műanyaglapokat, mielőtt felszereltük őket.

- Van olyan gyakorlat is - válaszoltam.

- Hát, akkor majd jelentkezem - felelte, sietve távozott, de sohasem láttuk többet...

Az autóbeálló helyén kialakított résznek nem voltak falai, így az ősz beállta után nem nagyon lehetett használni. A környékbeli házakból régi, már fölösleges ajtókat kértünk, amiket magunk szögelünk fel, így próbáltunk javítani a helyzeten. A régi Honbu Dojo főbejárata is ott volt közöttük.

A tatami egy része szintén a Honbu Dojóból származott, a többi úgy gyűjtöttük össze különböző házakból. Az edzések okozta igénybevétel miatt folyton felszakadoztak, ráadásul, mivel számos helyről származó, már nem használt darabok voltak, a méretük is különböző volt, jól emlékszem, milyen nehéz volt őket összepasszítgatni.

Feleségem apjának az érdekeltsége volt az a tatami-bolt, amelyik a nikkói Toshogu⁴ szőnyegeit készítette. Ebből az üzletből magánszemélyek nem rendelhetnek semmit, én mégis időnként kaptam tőlük tatami-alapanyagot, amit felhasználva azután uchideshijeimmal, Igarashival és Hatayamával foltoztattuk a tatamikat. Mivel az egész borítás kicserélése óriási munka lett volna, csak az elrongyolódott részre varrtuk rá a foltot, s azután az egészet egy nagy ponyvával borítottuk be. A Kodaira Dojóban mind a mai napig ezt a módszert alkalmazzuk.

Pár év múlva a tető kezdett beázni, a tatami tócsák lettek, ami miatt nem lehetett edzeni. Úgy oldottam meg a dolgot, hogy a beázó helyekről a vizet esőcsatornákon vezettem ki. Egyszer hallottam, ahogy a közeli óvodába igyekvő gyerekek így beszélgetnek:

- Nézzétek, milyen érdekes, ebben a házban belül van az eresz...

Később rájöttem, hogy a szomszéd telek határa rézsútos, így egy rész a dojo mellett még hozzánk tartozik. Erre a területre egy új dojo-részt és női öltözőt építettem. Ettől kezdve a dojo L-alakú lett, az új részt a kezdők oktatására használtuk, amíg egy idő után a haladók fel nem fedezték, hogy ide a dojo többi részéből nem látok be, attól fogva inkább ők szerettek ott gyakorolni...

Tokorozawa Dojo és a Honbu-beli állás feladása

A házunk mellett lévő Kodaira Dojóban fokozatosan nőtt a tanítványok száma, 1970. áprilisában az egyéves évfordulóra rendezett bemutatón úgy ötvenen vettek részt, a hároméves évfordulóra már a kodairai mezőgazdasági egyesület csarnokát kellett kibérelnünk, a résztvevők száma száz körül volt.

A létszám növekedését látva számot kellett vetnem azzal, mi lesz az ezután jelentkezőkkel, s úgy döntöttem, még egy dojóra van szükségem.

Éppen abban az időben a fiatalabbik bátyám Tokorozawában telket vett magának, de amikor tudomást szerzett a terveimről, a rendelkezésemre bocsátotta a területet.

- De az épületet már te húzod fel rá! - tette hozzá.

Így hát újra dojoépítésbe kezdtem.

1972. novemberére a Tokorozawa Dojo elkészült, s most már két dojo igazgatásának a munkája várt rám. Ebben az építkezésben is Takano Isaku úr volt a segítségemre.

Pont az olajválság közepén voltunk, s jól emlékszem, apám a dojo megnyitójára ajándékként nagy halom vécepapírt hozott⁵. Valóban, három hónappal később az árak olyan szédületes emelkedésbe kezdtek, hogy ha akkor vágok bele az építkezésbe, biztos, hogy nem tudom befejezni. Nagy szerencsém volt.

Habár a kissé egy bárka felépítményére emlékeztető Tokorozawa Dojóról van szó, mégis ennek a dojonak az elkészülése komoly visszhangot váltott ki az Aikikai-on belül.

A Honbu Dojo oktatói között még arra sem volt korábban példa, hogy valakinek saját dojója legyen, erre az illető még felépíti a másodikat is... Az oktatók közül többen azt hangoztatták, nem kétséges, a Honbu-beli munkám és a saját dojóim irányítása közül melyik lesz számomra a fontosabb.

Már jó ideje köröztek ilyen vélemények a dojóban, sok közülük hozzám is eljutott, amikor egy nap hívatott Kisshomaru sensei.

- Köszönjük az eddigi fáradozásaidat - mondta. - Már két dojo vezetője is vagy, ami biztosan nagy munkát jelent, lefoglalhatja a teljes munkaidődet. Még egyszer köszönjük az eddigi munkádat, ezután összpontosíts az aikido Saitamában⁶ való népszerűsítésére.

Majd egy borítékot nyújtott át:

- Ez a végkielégítésed.

Hazatérve kinyitottam a borítékot s annyira kis összeget találtam benne, amit a legnagyobb jóindulattal sem lehetett végkielégítésnek nevezni. Arra gondoltam: minden, amit a szervezetünkért tettem, végül csak ennyit ér? Nem az összeg kicsiny volta zavart, hanem az, hogy úgy éreztem, ennek fényében az addigi munkám is leértékelődött.

Másnap visszamentem a Honbu Dojóba és a kapott borítékot úgy, ahogy volt visszaadtam.

- Mi az, kevesled talán? - nézett rám meghökkenve Kisshomaru sensei.

- Nem az összeggel, hanem a jogcímmel van problémám - válaszoltam. - Attól, hogy már nem vagyok a Honbu Dojo oktatója, az Aikikai szervezetét még nem hagyom el, így nincs értelme végkielégítést kapnom. Ezt a pénzt az új dojóim megnyitására kapott adományok szeretném tekinteni, ennek megfelelően kellene a címzést átírni.

Kisshomaru sensei némán hallgatott, majd így szólt:

- Úgy? Jól van, megértettem.

Elvette a borítékot, majd hozzátette:

- Holnap nézz be megint.

Amikor másnap visszamentem egy, a gratuláló adományokhoz használt borítékot kaptam tőle ezekkel a szavakkal:

- Gratulálunk az új dojo megnyitásához!

Mélyen meghajolva megköszöntem az ajándékot és távoztam. Így lett vége sok éven át tartó Honbu-oktatói pályafutásomnak, attól kezdve már kizárólag a saját dojóimra összpontosíthattam.

Az Aikikai akkoriban válságos időszakot élt át⁷, s ha belegondolok, az, hogy még ilyen körülmények között is fontosnak tartották, hogy a távozóknak ha kis összeget is, de végkielégítést fizessenek, igazán szép gesztus volt.

A Honbu Dojóval azóta is nagyon jó kapcsolatot tartok fenn, a kyu- és danvizsgálatainkat is ott rendezzük meg.

Uchideshik és oktatók a Kobayashi Dojóban

A Kodaira Dojo felépülése és az első jelentkezők megérkezése után számos kérést kaptam:

- Sokáig dolgozom, ezért este nem érek rá, inkább reggel tudnék edzeni!

- Középiskolás vagyok, ezért este tanulnom kell, délután 5 körül lenne jó...

Így aztán az edzésidőpontok is, a tanítványok is egyre szaporodtak.

Abban az időben, amikor a saját dojóim irányításával kezdtem foglalkozni, az aikido népszerűsége felfelé ívelt, sok meghívást kaptam s egyre inkább szükségem lett volna valakire, aki távollétemben vezeti az edzéseket.

A Tokorozawa Dojo 1972. október végi megnyitásakor beköltözött oda a legelső uchideshi is, Shikanai Ichitami, aki a Meiji Egyetemen kezdett aikidót tanulni. Ő az egyetem elvégzése után még úgy érezte, folytatni akarta a tanulást, ezért nem keresett állást, s amikor megpillantotta a Kodaira Dojo hároméves évfordulójára invitáló plakátunkat, csatlakozott a dojóhoz. Éppen olyan helyzetben volt, hogy nem jöttek össze a dolgai, már azon gondolkodott, összecsomagol és visszautazik szülőföldjére, Aomori tartományba.

Aznap este bőven poharazgattunk is, s a végére úgy döntött, uchideshinek áll és harminc éves koráig mellettem fog dolgozni. A Tokorozawa Dojóba annak megnyitóján költözött be.

A második uchideshi Igarashi Kazuo lett, szintén a Meiji Egyetemről. Neki a munkájával csak úgy sikerült a gyakorlást egyeztetnie, hogy Yokohamából járt át Kodairába edzeni. Mivel az ingázás sok energiáját felemésztette, 1973. januárjában beköltözött a Kodaira Dojóba s attól kezdve onnan járt be a munkahelyére.

A Kodaira Dojo felső szintjének egy részén vendégszobát alakítottunk ki, s egy időben ott lakott Maekawa úr, aki ma a Saitama Egyetem professzora. Több hónapig lakott nálunk azzal a kikötéssel, hogy a reggeli edzés után el kellett mennie...

Igarashi Kazuo így ír az akkori uchideshik életéről az Igarashi Dojo alapításának 20. évfordulójáról megemlékező kiadványban:

Az egyetem után öt évig dolgoztam, de újra és újra fel kellett tennem magamnak a kérdést, vajon jó-e így az életem? Csak munka, munka, ami mellett semmire sem maradt időm - nem kellene valami másba fogynom, amíg még fiatal vagyok? Úgy határoztam, újra belekezek az aikidóba, s felmondtam a

munkahelyemen.

A Tokorozawa Dojo megnyitóján megkerestem Kobayashi senseit és arra kértem, fogadjon be bentlakó tanítványának.

- Vagyis uchideshi? - kérdezte a sensei.

- Nem, inkább afféle élősködő - válaszoltam.

Ötévi munkám alatt sikerült megtakarítanom valamennyi pénzt, úgy számoltam, ha nem csinállok semmit, két évig ennivalóra akkor is futja belőle, ezzel a gondolattal fordultam Kobayashi senseihez.

A Tokorozawa Dojo megnyitója 1972. novemberében volt, s a következő év januárjának első napján beköltözhettem a Kodaira Dojóba. Természetesen az étkezésért, edzésért is magam fizettem.

A mai, uchideshinek jelentkező fiatalok első kérdése az: "Mennyi lesz a fizetésem?", s nagyon elcsodálkoznak, ha olyanról hallanak, hogy az uchideshi fizet a senseinek...

(...)

Ahogy egyre több helyen nyíltak a Kobayashi Dojóhoz tartozó dojók, egy idő után én is oktató lettem.

Nagyon szerettem azonban azt a parazita-életet! Minden este az utolsó edzés után sensei a fürdőbe vonult, utána én is megfürödtem, azután megvacsoráztunk, sörözgetve beszélgettünk késő estig.

- A Kobayashi Dojo olyan, mint egy sokáig nyitva tartó kocsm! - mondta gyakran a sensei, bár azt hiszem, felesége nem osztotta a lelkesedését...

Ezt a boldog parazita-életmódot egészen a házasságomig, 1976-ig folytattam.

Később a Meiji Egyetem aikidóklubjának két másik tagja, Motohara és Yamazaki laktak a dojóban afféle fizetős uchideshiként fél éven keresztül.

A Tokorozawa Dojóban lakó Shikanai Ichitami viszont az alkalmazásomban állt, így az ő megélhetését nekem kellett biztosítanom. A dojo felépítése elvitte az összes pénzünket, még kölcsönt is vettünk fel, a nyitásra pedig 1972. novemberében került sor, az emlékezetes olajválság közepén, amikor a rosszat sejtő emberek az üzletekből még a vécépapírt is felvásárolták. Ráadásul az időjárás is hidegre fordult, nem nagyon voltak új jelentkezők. A gyerekedzésekre egyetlen tanítványként első osztályos fiam, Hiroaki jött át Kodairából.

Ekkoriban lett a tanítványom Shinoyama Higashi, aki ma a Fukushima tartományban levő Iwakiban vezet dojót. Naplójában abból az időből ez a bejegyzés található:

Az edzést a dojo-cho vezeti, résztvevők: az uchideshi, Shikanai és Igarashi, mindkettő 3. dan, meg én.

Ilyen körülmények között nem tudtam Shikanainak fizetést biztosítani.

Akkoriban segítettem Okumura Genta úrnak, aki a közeli Koganeiben nyitott dojót. Őt még a Honbu Dojóból ismertem, uchideshi volt ott amikor én is csatlakoztam. Okumura úrnak is kellett valaki, aki kisegíti néha, ezért Shikanai a hét egyik felében az ő dojójában, a másik felében pedig a Tokorozawa Dojóban dolgozott, így már nem volt gond a fizetésével sem.

Ez az időszak volt a Kobayashi Dojo történetének gazdaságilag legnehezebb szakasza.

Nehéz helyzetemet látva Iida Hiroshi úr a Tokiói Aikido Szövetségből sietett a segítségemre. Az ő közvetítésével kerültem kapcsolatba Ito Shoyo shihannel, a Shotokan Egami karate mesterével, akinek a Moto-Sumiyoshiban, Kawasakiban levő dojóját kibérelhettem. Ez 1973. szeptemberében történt. A Kodaira Dojóban gyakorolt Hayakawa Atsushi, aki a Shito-ryu mestere volt, s bemutatta nekem Okano Yuzaburo shihant, aki Hachioji-beli Shotokan dojóját bocsájtotta a rendelkezésemre aikido-edzések céljára. Ezzel a két új hellyel végül sikerült úrrá lennem pénzügyi nehézségeimen.

Érdekes, hogy Hayakawa úr már egy éve edzett nálam, amikor tanítványaimtól megtudtam, hogy karatemester. Igen jó kapcsolatai voltak.

1977-ben beköltözött a Tokorozawa Dojóba Hatayama Kengo. Ő még az Akita Egyetem diákjaként kezdett a helyi dojóban aikidót tanulni, majd mikor egy nagy elektronikai cég tervezési osztályán kapott állást, a Honbu Dojóban folytatta a gyakorlást. Én akkor a Honbu oktatója voltam, így látásból ismertük egymást. Akkor kezdett a Kodaira Dojóba lejárni, amikor a vállalat Fuchu-beli üzeméhez helyezték át. Két évvel később már a Tokorozawa Dojóban lakott és edzett, onnan járt dolgozni Fuchúba, majd egyszer csak egy reggeli edzés után váratlanul közölte velem, úgy döntött, kilép a vállalattól és kizárólag aikidóval akar foglalkozni.

Ebben az időben a dojóban lakott a Toyo Egyetemre járó Okada Osamu (a Japán Külföldi Önkéntes-szolgálat aikido-oktatója), valamint Toda úr a Meiji Egyetemről (ő ma dojót vezet Kochi tartományban).

Fiatal tanítványaim közül persze nem kevesen keményen dolgoztak az edzések mellett, akik az aikidótól éppen a munkahelyi stressz feloldását várták. Közülük páran, látva azt, hogy vagyunk néhányan, akiknek az edzés és az oktatás a hivatása, saját jövőjüket hasonlóan képzelték el.

Ilyesmi gyakran történik mind a mai napig.

Én magam a Honbu Dojo uchideshijeként töltött időnek köszönhetően jól ismertem azt, milyen érzés a ranglétra legalján lenni, így teljesen megértettem őket, nem is nagyon tudtam nemet mondani egy-egy ilyen kérésnek...

Hasegawa Hiroyuki gyerekkora óta a budo bűvöletében élt, korábban az Oyama Masutatsu által híressé tett Kyokushin karatét tanulta, uchideshi volt, az oktatói körbe is bekerült. A részleteket ugyan nem ismerem, de igen nehéz természete lehetett, mivel Oyama sensei kétszer is kitiltotta a dojójából.

Azért kezdett az Asukabe Dojóba járni, mert úgy érezte, meghízott. Később Horikoshi shihan ajánlásával uchideshi-státuszért folyamodott s három évig lakott a Tokorozawa Dojóban, utána a Kobayashi Dojo oktatója lett. Egy Chibában levő dojo felelőseként dolgozott, jelenleg pedig Ibaragi tartományban van dojója.

Hasegawával egyidőben szintén három évig volt uchideshi Sato Yoshifumi, akit Oiwake úr a Fukushima Budokanból küldött hozzám.

Kon Yuzo, aki a Kiyose Dojóban kezdett gyakorolni, otthagyta az állását és uchideshi lett - most Atsugi környékén tanít.

Suwa úr, aki a Kokugakuin Egyetemen végzett, igen hosszú aikido-pályafutást tud maga mögött. Mivel házasember volt, nem lakott a dojóban, de mindig ott van a péntek reggeli instruktori edzéseken.

Masuda Manabu és Koyanagi Shunichiro a Kodaira Dojo gyerekedzésein kezdtek, azután középiskolában is folytatva a gyakorlást végül mindketten feladták civil foglalkozásukat és oktatók lettek. Ők már egyetemistaként is részt vettek a gyerekek oktatásában, azután is sokat segítettek, számos dojóban dolgoztak nekem. Ők másoktól eltérően már egyetemi éveik alatt tudták, hogy oktatók szeretnének lenni, s csak azért dolgoztak 3-5 évet a diploma után, hogy az uchideshi-időszakra pénzt keressenek.

A fiammal, Hiroakival nagyjából egyidősek lévén az edzéseken kívül is összejártak, nagyon jó kapcsolatban vannak. Fiatal gyerekeként látom őket magam előtt, pedig, ha jobban belegondolok, már-már középkorú férfiak inkább - ők viszik tovább mindezt...

A hölgyekről szólva itt van Komine Fusako, aki 1978-ban kezdett a Kodaira Dojóban gyakorolni s azóta is fáradhatatlanul edz. A hegymászás a hobbjaja, fent is lakik a hegyekben, s mivel szakács végzettsége van, két szezonon át hegymászók étkezésének a felügyeletével foglalkozott. A Tachikawa Dojo megnyitása óta oktat is, a péntek reggeli oktatói edzés után tíznél több embernek készít reggelit a Tokorozawa Dojo apró konyhájában, amiért az uchideshik és a külföldi bentlakók nem győznek eléggé hálásnak lenni.⁸

Suzuki Koshin diákkorában kezdett aikidózni a Honbu Dojóban, majd amikor a kodairai Polgármesteri Hivatalnál kapott állást, a Kodaira Dojo tagja lett, azóta is gyakorol, több, mint harminc éve már. Ő és a felesége voltak az elsők azok hosszú sorában, akik itt, a dojóban ismerkedtek meg egymással. Most, hogy elmúlt 50 éves, fogta magát, otthagyta az állását és beiratkozott egy természetgyógyászati iskolába, miközben gyakran helyettesít engem oktatóként.

Yamawaki Hisashi Franciaországban, a Montpellier Egyetemen szerzett diplomát mint francia nyelvtanár, majd a JICA⁹ tolmácsként dolgozott Afrikában. Japánba való visszatérése után a Hon-Kawagoe Dojo tagja lett, majd egyszer csak vásárolt egy faházat egyenesen Finnországból, lakást és dojót alakított ki benne. Azóta ott tanít, illetve minden hétvégén Tokióba jön és a Higashi-Murayama, Tokorozawa Dojókban is oktat. Világlátott, tapasztalt ember, akinek sokszor kikérik a véleményét oktatóink, akik nagy része semmit sem tud a budón kívüli világról.

Kasahara Yuji az Egyesült Államokban, a Massachusetts-i Állami Egyetemen szerzett diplomát, ott is kezdett aikidózni. Eredetileg az ENSZ-nél akart dolgozni, de az aikido annyira megragadta őt, hogy visszatért Japánba. Munka mellett hétköznap a Honbu Dojo, hétvégén pedig a Tokorozawa Dojo edzéseire járt, aztán nagy döntést hozva beköltözött a Tokorozawa Dojóba. Éppen erre az időre esett a dojo nagy felújítása, aminek köszönhetően a bentlakók körülményei jelentősen javultak - irigyli is őt minden korábbi lakó.

Ők mindannyian olyan emberek, akik annyira szeretik ezt a művészetet, hogy életüket oktatásának szentelik. Sikeresek voltak előző szakmájukban is, de úgy érezték, változásra, új körülményekre van szükségük - óriási felelősségnek érzem azt, hogy belőlük minél kitűnőbb aikidós váljék.

Valamennyiük álma, hogy egyszer majd önállóak legyenek, saját dojójukat igazgathassák - nekem kell megtanítanom nekik, hogyan kell egy dojót vezetni, mit jelent hivatásos aikido-oktatónak lenni. Ehhez nem elegendő az, ha valaki jól ismeri a technikákat, erős, határozott személyiségre van szükség, szívósságra az új és új problémák megoldásában. S persze mindenek felett arra a képességre, hogy minél több embert tudjunk tanítványainkként magunkhoz vonzani.

Szerte a világban nagyon sok dojo működik, s azt hiszem, általánosságban úgy fogalmazhatunk, hogy azok igazán sikeresek, ahol az oktatónak sikerül emberként is közel kerülnie a tanítványaihoz. Az edzések maguk lehetnek szigorúak, de úgy gondolom, az emberek számára az szimpatikus, ha a tanár azokon kívül kedves, barátságos személyiséggel bír.

Vannak persze olyan tanárok is, akik inkább azt a magányos harcos típust személyesítik meg, aki számára a fő cél a saját harci tudás tökéletesítése, ők nem a tanítványaikkal való emberi kapcsolataik elmélyítését, hanem a technikáik fejlesztését tartják szem előtt. Ezzel nincs semmi baj: az ilyen típusú oktatókat azok a tanítványok fogják megtalálni, akiknek ilyen tanárra van szükségük. Az Aikido Kobayashi Dojo alapvető célkitűzése azonban az, hogy minél több embert, fiatalot és öreget, nőket és férfiakat összegyűjtve átadjuk nekik mindazt az örömet, amit az aikido gyakorlása nyújthat. Az emberek közötti kommunikáció a dojón belül és azon kívül is nagyon fontos, az oktatónak társadalmi kötelezettségei is vannak, el kell mennie esküvőkre, ünnepélyekre is.

Az én feladatom az, hogy mindezeket megtanítsam az uchideshiknek, hogy majd saját dojójukat gond nélkül tudják irányítani.

Ember sokféle van, aikidós is sokféle van ...

A dojóm megnyitásával együtt természetesen tagtoborzásba is fogtam, gyerek, diák és felnőtt csoportokat egyaránt indítva. Legelső tanítványom a fiam, Hiroaki volt.

Akkoriban még nem igazán volt nevem az aikidóban, alig voltak tanítványok, így eleinte mindössze heti két edzés volt, szerdán és szombaton, amikor a Honbuban nem volt dolgom. Azután ahogy a tagok száma gyarapodni kezdett, úgy kezdett a dojo is hangulatosabbá válni.

- Erre jártam, megláttam a táblát...

- Egy barátom csinálja, gondoltam, én is kipróbálom...

Sorra érkeztek az érdeklődők. Az egyetemi csoportjaim tagjai közül sokan átjártak ide is, ők az igen kemény stílusukkal számos újoncot elriasztottak ugyan, de én nem bántam, annyira nagy öröm volt számomra látni, mennyire szívesen jönnek a dojómba.

A Honbu Dojóban gyakorlók közül is többen, akik kedvelték a stílusomat, vasárnaponként vállalták az utat Kodairáig. Közülük ma is aktívan edz Asai Kazuhiko a Kodaira Dojóból, illetve a Higashi-Yamatói Aikido Szövetség elnöke, Sawada úr. Néhányan még közel is laktak, mint például Sato úr, akivel a reggeli edzéseken lehet találkozni, vagy az oktatók közül Suzuki Koshin, Kimura Takao, aki a Gakushuin Egyetem aikido-csoportjába járt akkor.

Sok ember megfordult itt már akkor is, ám akit sosem fogok elfelejteni, az W úr volt, aki az 5. tagsági számot kapta, de felnőttként a legelső tanítványom volt.

Ő Asakusában egy galeri vezetője volt, de valami ügy miatt megszakította a kapcsolatot társaival s Asakusából Kodairába költözött. Egyáltalán nem volt rossz ember, de annyira hirtelen természete volt, hogy folyton bajba keveredett. Ha azt látta, hogy valahol egy gyengébbet bántalmaznak, nem tudott tovább sétálni, azonnal a védelmére kelt, amolyan őrangyal-típus volt.

- Kobayashi úr, nem a maga tanítványa volt az, akit tegnap este a rendőrök vittek el? - kérdezték tőlem bevásárlás közben néha.

Egyszer az éjszaka kellős közepén megszólalt a telefon, egy rendőr volt az,

- Ez a W úr maguktól jókora kocsmái verekedést robbantott ki, hallja - tájékoztatott.

Amikor már azt hittem, ennél rosszabb nem jöhet, csináltatott magának egy "Aikido Kobayashi Dojo" feliratú felsőt és abban járt-kelt...

Eleinte szörnyen aggasztott minket ez az egész, de aztán, ahogy megkedveltük őt, már falaztunk is neki:

- Jó estét, a körzeti járőr vagyok, megtudhatnám ennek a W úrnak a címét, telefonszámát? - jött egyszer a telefonhívás, amikor feleségem vette fel a kagylót.

- W úrról van szó? - felelte Yasuko, - Hát ő sajnos éppen a minap költözött el erről a környékről, nem hagyta meg se a címét, se a számát.

Ezek a dolgok talán nem vetnek rá túl jó fényt, de nem egyszer előfordult, hogy bántalmazott nők védelmére kelt:

- Nem mehettem el mellette szó nélkül - mondta később.

Biztos vagyok benne, hogy a lelke mélyén jó ember volt.

Fiatal, energiától duzzadó tanítványaim rajta kívül is jó néhányan voltak, akik persze újra és újra fejfájást okoztak nekem. A legemlékezetesebb az volt, amikor a dojóm hét tagja verekedésbe keveredett egy, a Shin-Aoume főutat ellenőrző banda mintegy harmincöt tagjával. Mikor kérdeztem őket, mi miatt robbant ki a verekedés, azt mondták, ők teljesen ártatlanok, mindenről a másik fél tehet. Ez a banda W úr ismeretségi körébe tartozott, aki azonnal felvette a kapcsolatot a megfelelő emberekkel, így az esetnek sem rendőrségi, sem másmilyen következménye nem lett. Nem tudtam, haragudjak-e, vagy inkább örüljek a szerencsés végkifejlet miatt.

Tanítványaim között számos mozgássérült is volt. Volt, akinek az egyik karja hiányzott, másnak fél lába volt, de volt gyermekbénulásban szenvedő is. Mindannyian nagy lelkesedéssel, csodálatosan edzettek.

Egyszer csatlakozott hozzánk egy férfi, aki motorbalesetben elvesztette az egyik karját. Az ukemi nem okozott neki problémát, de kis gondolkodás után valamennyi technikát képes volt a saját adottságaihoz igazítani. Fegyverrel is éppen úgy dolgozott, mint bármelyik egészséges ember. A shodan vizsgáján volt olyan néző, akinek fel sem tűnt, hogy csak egy karja van.

Egyszer a reggeli edzést végignézte egy fiatalember.

- Olyan ember is aikidózhat, akinek rossz az egyik lába? - kérdezte utána.

Megkérdeztem, csinál-e valamilyen testmozgást egyébként, mire azt válaszolta, hogy síelni szokott.

- Ha síelni tud, akkor az aikido biztosan menni fog - válaszoltam neki, mire fel is iratkozott.

Edzés elején a szobámba rontott az egyik uchideshi:

- Sensei, annak az embernek csak egy lába van!

Az öltözőbe siettem, s valóban, a fal mellé egy műláb volt támasztva, az illető fiatalember pedig edzőruhában, féllábon álldogált. Tényleg azt hittem, mindössze sérült az egyik lába, álmomban sem gondoltam, hogy combtöből hiányzik neki.

Egy pillanatra komolyan kételkedtem benne, lehetséges-e ez, de mivel már átöltözött, engedtem, hogy beálljon. Meghajoltunk, a bemelegítéssel elkezdődött az edzés. Álló helyzetben neki mindig az egy lába miatt apró ugrásokkal kellett az egyensúlyát megőriznie, de mégis végigcsinált mindent, a suwari-wazát kivéve. Kis idő múlva, ha a partnere segíteni akart neki gyakorlás közben, ő tiltakozott, s ragaszkodott hozzá, hogy keményen dobják meg. Ahogy telt az idő, a lába annyira megerősödött, hogy új nadrágokat kellett vásárolnia.

Egy másik dojóban történt, körülbelül ebben az időben, hogy jelentkezett egy középiskolás fiú és egy lány, akiknek a karja és lába egy gyerekkori betegség miatt részlegesen lebénult. Úgy érezték, szükségük van valamilyen testedzésre, ezért a szüleik ellenkezését is legyőzve eljöttek.

A has- és nyakizmaik nagyon gyengék voltak, ezért ushiro-ukeminél mindig beverték a fejüket. Ha a hátukra estek, egyáltalán nem tudtak felállni. Ezért aztán egy párnát használtak arra, hogy megvédje a fejüket az ütődéstől. Fél évig tartott, mire hátraesés után fel tudtak állni, a zenpo-kaiten megtanulása egy évükbe telt. A lány jelenleg második dannál tart, s férjhez ment egy hasonló problémával küzdő kendős fiúhoz.

A fiú harmadik danos, s gyakran beszél a fiatalabbaknak arról, hogy bármennyire hátrányos is valaki helyzete, ha eléggé erős az akarata, majdnem mindent ugyanúgy tud csinálni, mint a többi ember.

Ahogy a Kobayashi Dojo ismertsége nőtt, egyre többen telefonáltak edzésidőpontok, helyszínek, tagsági díjak után érdeklődve. Néha egészen furcsa hívások is érkeznek.

- A kisfiamat szeretném aikidóra taníttatni - mondta egyszer egy női hang.

Miután elmondtam neki a gyerekedzések időpontjait, azt mondta:

- Sajnos az nem jó, akkora még nem ér haza a munkából.

- Hány éves is az ön kisfia? - kérdeztem kissé döbbenet.

- Huszonnyolc - válaszolta.

Érdekes helyzet volt.

Sokan szeretnék az önvédelem miatt is aikidót tanulni.

- Az aikido tényleg alkalmas arra, hogy megvédjem magam? - kérdezte izgatott hangon egy nő.

A beszélgetés során kiderült, hogy a rendkívül erőszakos férjétől szeretné megvédeni magát. Megkérdeztem, mi a férje foglalkozása.

- Rendőrtiszt - válaszolta.

Mit is mondhattam volna erre?

Egyszer váratlanul felhívott egy tanítványom:

- Itt éppen verekedés készül, használhatom az aikidót? - szegezte nekem a kérdést. Némi hezitálás után azt mondtam neki, az aikidót inkább hagyja ki ebből a verekedésből.

Szintén a családi veszekedéshez kapcsolódó történet, hogy egy feleség jelentkezett nálam, akit gyakran vert a férje, s egy barátnője javasolta neki, hogy kezdjen aikidót tanulni, akkor nem marad alul a férjével szemben. Nem nagyon tudtam, mit is tanácsolhatnék neki. "Nyilvánvalóan nehéz tisztán látni ebben a dologban, de abból nem lehet baj, ha egy újabb ember kezd aikidót tanulni", gondoltam, s elfogadtam a jelentkezését. Nem tudom, mi lett azóta ezzel a házaspárral.

Előfordult, hogy olyan ember jelentkezett nálam, akinek a motivációi elfogadhatatlanok voltak számomra, s ilyenkor nemet kellett mondanom. Egyszer telefonált valaki, aki az aikido iránt érdeklődött. Feleségem vette fel a telefont.

- És mondja csak, - kérdezte, - az aikidóban férfiak és nők együtt gyakorolnak?

- Igen, együtt.

- Csakugyan? És akkor meg is lehet fogni azokat a nőket?

- Ostoba! - kiáltotta a feleségem, és lecsapta a telefont.

Egy idő után már az illető hangjából, a kérdéseiből meg tudtuk állapítani, valóban akar-e edzésre járni.

Az utóbbi időben mintha szaporodnának a furcsa telefonok. Van, aki éjjel fél egykor, egy óraker telefonál. Azt hiszem, egyre több az olyan ember, akiben felnőtt léte sincs meg a kellő józan ész...

A telefonálók nyelvhasználata is sokszor hagy kívánnivalót maga után. "Figyej csak...", "Aztán mibe kerül?", "S mikor tartod?", és hasonló, még baráti beszélgetésben is furcsa mondatok sem ritkák.

S az anyukák! Néha az az érzésem, hogy az anyukára még a gyerekenél is jobban ráférne némi nevelés...

Tanítványaim támogatása

1978-tól kezdve sorra nyíltak meg az új dojóim - Kiyose Dojo, Asukabe Dojo, Hon-Kawagoe Dojo, Higashi-Murayama Renshinkan Dojo, Hino Shiyukan Dojo. Sokan, látva, milyen lelkesedéssel igyekszem népszerűsíteni ezt a művészetet, rendelkezésemre bocsátották dojójukat, vagy telket ajánlottak fel. Azonban, mivel ekkor már Hatayama és Igarashi gyakran mentek külföldre tanítani, komoly hiány volt oktatókból.

Ekkor az addig a Tokorozawa Dojóhoz tartozó Horikoshi Haruyoshi kérte, hadd költözzön be a dojójába. Ő a Hosei Egyetem aikidóklubjában kezdett gyakorolni s egy kereskedelmi vállalat menedzsmentjének a tagjaként dolgozott, de egyenes természete miatt nehezen jött ki a feletteseivel, s a konfliktusok okozta stresszt az aikido gyakorlásával igyekezett feloldani. Rendkívüli lelkesedéssel edzett.

Mások abban segítettek, hogy új dojókat tudjak nyitni, ismét mások az akkoriban már egyre szaporodó külföldi útjaim alatti helyettesítésemet vállalták.

Központi figura volt ezen a téren a Hanno Dojót alapító Watanabe Katsuhiko, aki sajnos azóta már nincs közöttünk, Sawada Akira a Higashi-Yamato Aikidokaiból, a Tachikawa Tamagawa Josui Aikidokaiból Tanimura Shinichi, Ishimura Kunio a fuchúi edzőteremből, illetve Ueno úr a Tanashi Aikidokaiból. Rendkívül hálás vagyok a sok segítségért a Kodaira Dojo tagjai közül Ueno Chikarának és Asai Kazuhikónak, Kobayashi Kan'o úrnak, a Hoya Dojóból Barbara Summerhawknak, Hamanaka Ichifuminak és Kajiwara Midorinak, Iseno Shusennek a Hanno Dojóból. A Korai Szentély vezetőjétől, Korai Fumiyasutól is támogatást kaptam, s nagyon sokat segített Itabashi Mune úr, aki a Tokorozawa Dojo alapító tagja volt, majd a Honda amerikai leányvállalatának lett az elnökhelyettese. Családomon belülről köszönettel tartozom a húgomnak, illetve Sawakónak, feleségem húgának is.¹⁰

A néhai Tamura Tsuneo az unokatestvérem volt, a Honbu Dojóban kezdett gyakorolni, majd civil foglalkozásából kilépve a Kanagawa tartományban, Tsukui városában levő háza mellett dojót építve oktatni kezdett. Később Yokohama és Tama környékén több helyen is tanított.

Az edzés bogárgyűjtéssel indul

Amikor az Asukabe Dojo épült, az ács munkában sokat segített nekem Saito úr, aki a Saitama Egyetem aikidóklubjában kezdett gyakorolni, s mivel éppen az álláskeresés időszakában élt, sok szabadideje volt. A hely, ahol a dojo épült mindössze öt perc sétányira volt az Asukabe állomástól, de akkoriban az a környék gazzal benőtt, elhanyagolt terület volt, a postai címe az volt, hogy "Legelő". Sokan vitatták, ésszerű dolog-e egy ilyen helyre dojt építeni, senki sem fog ide járni, mondták.

Rendben lezajlott a dojo-megnyitó, eljött az első edzésnap. A gyerekedzésre egyetlen négyéves kisfiú érkezett az anyukájával, aki át is öltözött, de amikor éppen elkezdtek volna az edzést, annyira megrémült attól, hogy ő egyedül van csak ott, hogy sírva fakadt, így az edzésből semmi sem lett. Ősz volt, s a nyitott ablakokon át a mellettünk levő mezőről sok piros szitakötő repült be a dojóba, így aztán Saito úrral kettesben az edzés hátralevő részében azokat fogdostuk össze. Így telt el az első edzés.

Jó darabig a felnőttedzéseken Saito úrral kettesben gyakoroltunk, de azután ez a dojo lett a hálózat egyik legjobb edzőterme. A környék beépült, ma már a postai címe sem "Legelő", hanem "Központi 2. körzet".¹¹

Amikor külföldi útjaim, egyéb elfoglaltságaim miatt nem tudtam edzést tartani, oktatóim helyettesítettek, ám a hétköznapi gyerekedzések idején nekik maguknak is dolguk volt, ilyenkor jött nagyon jól az egyetemi klubok (Meiji, Saitama, Tokyo Keizai Egyetemek) tagjainak segítsége. Azt hiszem, nélkülük a Kobayashi Dojo nem tudott volna a mai szintre fejlődni. Közülük sokan az egyetem elvégzése után is folytatták a gyakorlást.

A Fukushimából való Oiwake úr a nászútja alatt látogatott el egy téli edzőtáborba, így ismerkedtünk meg. Otthon étterme volt, aminek az emeletén játéktermet is üzemeltetett. Tréfásan megjegyeztem neki, hogy a környékbeli gyerekek számára talán hasznosabb lenne a játékteremnél egy aikido dojo, mire ő hazatérve munkához látott, s hamarosan megnyílt a 18 szőnyeges Aikido Fukushima-ken Budokan. Mára ez a dojo 50 szőnyeges, gyönyörű edzőteremmé fejlődött, Oiwake úr pedig a fukushimai szövetség vezetője.

Az Aizu-beli Hamamatsuban Sakai Akio úr szintén a saját üzletében alakított ki dojt, ahol aikidót oktat, akárcsak Shirokawa Katsutoshi Sendaiban, aki két dojt is épített, valamint a városban más helyeken is tanít, ő Miyagi tartomány aikidószövetségének a vezetője. Toda urat, a Kochi tartomány-beli szervezet vezetőjét szintén ismertem.

Ishigaki Haruo, aki a Saitama Egyetemen volt tanítványom, ma Nagano tartományban oktat, ő alapította és vezeti a Shinshu Egyetem aikidóklubját is. Ő javaslatomra masszőriskolába kezdett járni, közben pedig kisegített engem az Asukabe Dojóban. Később Kita-Urawában megalapította az Ishigaki Dojt, amit bázisul használva mára egész dojt-hálózatot épített ki. Oktatóként az Ishigaki Dojóban dolgozik Oseki Masami úr.

Szintén a Saitama Egyetemen járt az edzéseimre Imamura úr, aki azután munkahelyén alapított aikido-szervezetet, s mára nem csak Japánban, de külföldön, például Oroszországban oktat rendszeresen.

Sakanishi Shoichi a gépiparban kívánt elhelyezkedni, véletlenül futottunk össze egy állomáson nem sokkal az államvizsgája előtt. Megígérttem vele, hogy a vállalatnál, ahol dolgozni fog,

feltétlenül szervez egy aikido-csoportot, s ő be is tartotta az ígéretét, a Shonan-térségben¹² oktatma is.

Taguchi Teruyoshi hosszú időn át egy nagy kereskedelmi vállalatnál dolgozva, másodállásban tanított aikidót, tavaly aztán nyugdíjba vonult s egy termet kibérelve saját dojót alapított.

Rajtuk kívül nagyon sokan az említett egyetemek végzőseiként ma az ország különböző részein edzenek, fontos tagjaiként az ottani aikido-közösségnek.

Egyetemi csoportok

Harmadéves voltam, amikor megszerveztem a Meiji Egyetem aikidóklubját. Akkoriban onnan velem együtt a Honbu Dojóba hárman-négyen jártak, például Saori Mamoru, aki o-sensei földije volt, azután Fukazu Masao, akinek a nagybátyja volt Mochizuki Minoru, a shizuokai Yoseikan alapítója. A klub létrehozásában segítségemre volt az egyetem műszaki karának egyik tanára, Yamada Ichiro is.

Azonban a papírok beadásakor kiderült, hogy a Yoshinkan részéről Miyao Kensho szintén aikido-csoport alapítására kért engedélyt. A testnevelési tanszék azzal utasított vissza minket, hogy ugyanúgy aikidóról lévén szó adjunk be közös kérelmet. Végül Miyaóval meg tudtuk beszélni a dolgokat s együtt adtuk be a kérvényt, amit el is fogadtak.

Mivel az egyetem dojóját nem használhattuk, Iidabashiban béreltünk időpontot egy judo-teremben. Lehet, azért, mert az aikido nem nagyon volt ismert és egzotikumnak érezték, de a tagtoborzásunkra több, mint hatvanan jelentkeztek a hallgatók közül. A dojo mindössze 30 tatamis volt, a szőnyeg mellett már a nézőknek sem volt hely. Nem tehattünk mást, kettéosztottuk a társaságot, az egyik fele edzett, a másik fele meg kiment körbefutni a császári palotát. Amikor a hosszútávfutók visszaértek, cseréltünk. Ma már furcsán hangzik talán, de volt olyan edzés is, aminek kimondottan a tagok elriasztása volt a célja.

Valamivel később lehetőséget kaptunk a Meiji Egyetem Izumi-épületében levő judo-terem heti egyszeri használatára - öt év alatt jutottunk el oda, hogy már minden nap az egyetemen edzhettünk. A csoport életében okozott némi problémát, amikor csatlakozott Asai Katsuaki, aki már középiskolás kora óta aikidózott és 2. danos volt, hiszen a helyi haladók még csak 1. dannel rendelkeztek. Asai úr az egyetem elvégzése után Németországba ment aikidót tanítani, ma a német Aikikai vezetőjeként az aikido európai népszerűsítésén dolgozik.

Kezdetben hiába kértük újra és újra, hogy használhassuk az egyetem dojóját, visszutasítottak minket. Ekkor taktikát váltva igyekeztünk minél több egyetemi rendezvényen részt venni, megismertetni az aikido-csoport nevét a testnevelési tanszéken és a hallgatói irodában is. Ez végül sikerre vezetett, de így is tíz évbe telt, mire az aikido-csoport szakkörből (*dokokai*) rendes sportklubbá (*taiikukai*) válhatott.

A Saitama Egyetem klubjának annak alapításától kezdve én voltam a vezetője. A klub alapítása a Shinbashi Dojóba járó Imamura úr érdeme volt, aki sikeres shodan-vizsgájával egy időben fogott bele a szervezésbe. A Shinbashi Dojóban szombat délután négykor tartottam edzést, s mivel a kita-urawai Saitama Egyetemen levő edzés délben volt, ha utána azonnal vonatra szálltam, tíz perccel az edzés kezdete előtt érkeztem meg Shinbashiba.

Imamura a barátaival, Ishigakival, Satóval együtt fogott a tagtoborzásba, s egész szép létszámot sikerült összegyűjteniük, persze mindannyian teljesen kezdők voltak. Imamura szerencsére szeretett oktatni, így a többi edzést ő tartotta, annyira lelkes volt, hogy amikor megérkeztem a

dojóba, őt mindig a tükör előtt találtam, ahogy bokkennel vágásokat gyakorolt. Kezdetben a dojóval kapcsolatban is számos nehézséggel kellett megbirkóznunk. A tartomány által működtetett Budokanban kaptunk ugyan helyet, de ha a rendőrség judo- vagy kendoklubja megérkezett, akkor rögtön át kellett adnunk nekik a termet. Az egyetemnek volt ugyan dojója, de oda egyetlen észszerű időpontra sem fértünk be, így ott álltunk állandó hely nélkül.

Végül sikerült megkapnunk az egyetem tanárképző iskolájának a tornatermét. A terem rettenetesen elhanyagolt állapotban volt, a padló helyenként hiányzott, tatami nem volt egy darab sem. Végül a tagokkal eldöntöttük, ha tudunk tatamit szerezni, akkor jó lesz. Azon a nyáron mindenki munkát vállalt, minden embernek annyi pénzt kellett összegyűjtenie, amiből négy szőnyeget lehetett venni - öszre majdnem száz tatamink lett, amivel már nyugodtan el lehetett kezdeni a gyakorlást.

Mint már említettem, szombat délben volt az edzés, utána az iskola étkezdéjében ebédeltem és rohantam a Shinbashi Dojóba. Az étkezdében azonban mindig nagy sor állt, meg az étel is borzalmas volt, így végül, ahogy női tanítványaim is lettek, felajánlották, hogy mindig csomagolnak nekem valamit. Az a lány, akitől az ötlet származott, akkor elsős volt, ám ma is gyakorol. Kezdetben időnként megfélekedezett erről, így aztán volt, hogy némi kétszersültet meg egy üdítőt találtam a csomagban. Aztán egyre többen segítettek neki, így hamarosan pompás házikoszon éltem.

Egy nap a csomagolt étel mellett egy levelet is találtam. Az volt benne, hogy az illető lány hajnalban kelt és az édesanyja segítségével készített nekem ebédet. Kedves dolognak éreztem, így aztán ebéd után köszönőlevelet hagytam neki. Ez nagyon jóleshetett neki, s valószínűleg a barátnőinek is megmutatta, mert azután minden ebédcsomagban levél volt. Az egyik lány azt írta: "Ez az első eset, hogy idegen férfinak készítek ebédet!" - döbbenten üldögéltem ott... Az első levélre adott válasznak ilyen, általam előre nem látott következményei lettek. Később gondosan ügyeltem rá, hogy ne küldögessenek félreérthető leveleket.

Az aikido-csoport tagjai között szokássá vált, hogy az iskola területén, a folyosókon amikor tanáraikkal, az egyetem munkatársaival találkoztak, illendően, meghajolva köszöntötték őket. A diáklázadások idejét éltük, s az egyetemi tisztségviselők úgy tűnik, nagyra értékelték ezt a számukra szokatlan udvariasságot, s amikor nem sokkal később az egyetem Kita-Urawából elköltözött az Arakawa melletti Okubóba, az új budo-központban aikido-dojót is kialakítottak az aikidóklub kizárólagos használatára. Ez talán az ország első ilyen létesítménye volt!

A Tokyo Keizai Egyetem aikidóklubját Kisshomaru sensei ösztönzésére Ogi Kazuo alapította, aki diákkorában velem együtt edzett a Honbu Dojóban. Az oktató kezdetben Saotome Mitsugi volt, majd amikor ő Amerikába költözött, én vettem át a helyét. Eleinte a létszám nem volt magas, de aztán fejlődésnek indult, sőt még női csapatkapitányunk is lett. Takita úr, aki a szervezésért volt felelős, később maga is hivatásos aikido-oktató lett. Urai Toshiro, az edzők egyike a Tachikawa Dojóban segít nekem.

Tanítványaim étvágya

Bár 1969-ben azzal a szándékkal építettem dojót a házam mellé, hogy a diákoknak legyen helyük a gyakorlásra, hamar kiderült, hogy nem csak a helyet kell biztosítanom. Az említett diákok már szombat este gyülekezni kezdtek a dojóban, s ivással, beszélgetéssel ütötték el az időt másnap hajnalig. Örültem ennek, hiszen éppen ezért építettem az edzőtermet. Azonban másnap, amikor az edzés véget ért, még mindig nem mentek haza, hanem ott töltötték az egész napot, miáltal a

dojo átmeneti szállássá változott, én pedig hamar kifogytam a pénzemből, mert az élelmezésük nagyon sokba került.

Manapság, amikor mindenkinek bőven van mit ennie, ez talán nehezen hihető, de akkoriban egy diáknak, akinek saját magát kellett fenntartania, komoly gondot okozott a napi háromszori étkezés finanszírozása. Emiatt általában rettentő éhesek voltak, legtöbbjük nem is a főbejáraton, hanem a konyha felől jött be a házba, s már az előtérben azt kiabálta:

- Majd' éhen halok! Asszonyom, van valami harapnivaló? - Általában nem is hozzám, hanem egyenesen a feleségemhez fordultak elsőként.

Mikor először beléjük botlottam, többnyire már a konyhában tömték a hasukat.

Szombat és vasárnap tíznél is többen gyűltek össze rendszerint, a dojo hamar a szegény diákok menedékhelyévé vált, s én úgy éreztem, kötelességem gondoskodni róluk. Mi ketten a feleségemmel életkorban sem voltunk túlzottan felettük, ami bizonyosan felbátorította őket. Mai szemmel nézve úgy tűnhet, kihasználtak minket, ami valamennyire igaz is, de abban a korban a nagylelkűség jobban része volt a köztudatnak, ezért a diákok is természetesebbnek vették ezt.

Mikor valami rendezvény volt, a legolcsóbb szusit szereztük be, amit csak kapni lehetett, de miután az üdvözlőbeszéd véget ért, mindenki a tálakra vetette magát és fel sem emelte a fejét, amíg egyetlen darab is volt rajtuk. Ezt a társaságot etetni nagyon sokba került, ám mivel diákok voltak, nem kérhettem tőlük pénzt.

Fiatal, energikus emberekről lévén szó, gyakran hágták át a szabályokat. Volt, hogy éjjel tizenegy órakor hívott fel a Meiji Egyetem testnevelési tanszékének a vezetője:

- Az emberei közül hatan vagy heten itt hevernek tökrészegen! Azonnal jöjjön ide! - majd hozzátette, - Csináljon velük valamit!

- Csináljak valamit? - kérdeztem, - De mit?

- Az a maga dolga! - és lecsapta a kagylót.

Autóval azonnal a helyszínre siettem az embereimet összeszedni, s másnap reggel első utam a tanszékvezető irodájába vezetett, aki volt olyan rendes, hogy a szemétkosárba dobta az esetről készített jegyzőkönyvet.

Volt olyan eset is, amiről még az országos lapok is beszámoltak.

Tanítványaim közül néhányan, főleg elsőévesek összejöttek és alaposan leitták magukat, majd valamiért jó ötletnek tartották a bérelt lakásuk előtt álló választási hirdetőtáblát ököllet szétverni. Az esetnek akadtak szemtanúi, így hamarosan egy rendőrségi járőrökösi érkezett s az egész társaságot letartóztatták. A jelenlevő felsősök próbálták magukra vállalni a dolgot, de a szemtanúk beszámolója alapján az összes érintett elsőst is bevitték.

Szerencsére volt annyi lélekjelenlétük, hogy az aikido-klubtagságijaikat lehúzták a végén, volt, aki lenyelte, így az aikido-csoport ezúttal nem keveredett bele a botrányba.

Az egyik lefogott diák már elmúlt 20 éves, így az ő fényképe a Meiji Egyetem nevével együtt bekerült az újságokba is.

A téli időszakban az edzések reggel fél hétkor kezdődtek. Ha valaki elkésett, az volt a büntetése, hogy 1 perc szintidő alatt körbe kellett futnia az egyetem területét. Ma jóval kevésbé veszik

komolyan az órákra való pontos érkezést, de akkoriban a legszigorúbban tilos volt késni - volt olyan diák, aki emiatt az éjszakát a dojo elé fektetett matracon töltötte. Aznap éjjel esett a hó, s lassan belepte az egész matracot. Az egyetemi hivatal nem díjazta az ötletet...

A mai diákok már nem ennyire gyerekesek, így ilyen problémák ma már nem fordulnak elő. A világ ezen a téren is nagyot változott.

Diákjaim sokszor felmérgeztettek viselkedésükkel, ám igazán megható pillanatok is akadtak.

Egyszer díszes meghívó érkezett:

Ahogy a többiekkel korábban megbeszéltük, az egyetem elvégzése után első fizetésünkből szeretnénk senseit és a feleségét egy vacsorán vendégül látni.

A helyszín az akkor épült, csillogó-villogó Keio Plaza Hotel volt. Mindketten szépen felöltöztünk és felmentünk a meghívóban jelzett 23. emeletre. Ott a Meiji Egyetem végzősei, akik annyit lábatlankodtak a Kobayashi Dojóban, öltönyben-nyakkendőben, komoly arccal felsorakozva vártak minket...

Furcsa helyzet volt, örültem is, zavarban is voltam, mindenesetre megható pillanatban volt részünk.

Elkezdődött a vacsora. Felső kategóriájú szálloda étterméről lévén szó, mindannyiunk széke mögött külön pincér állt, aki az ételeket, borokat elmagyarázta nekünk. Valamennyiünknek szokatlan volt az élmény, így mindenki igen visszafogottan viselkedett.

- Ez ugye zöldségleves? - kérdeztem, amikor a levest hozták.

- Itt karfiollevesnek hívják, uram - felelte a pincér. - Zöldségleves csak a harmadik emeleti étteremben van.¹³

Nem mondhatnám, hogy otthonosan éreztük magunkat, tanítványaim, akik elképesztő mennyiséget tudtak amúgy inni, két sörnél mind megálltak. A vacsora végeztével azt gondoltam, most szétszéledünk és mindenki hazamegy, ám ők elkísértek minket Kodairába és rögtön nekiálltak instant rament főzni, "Hogy együnk valami finomat is!", mondták. Hiába, alapvetően egyszerű srácok voltak...

Egyik évben a hozzám járó diákok jelezték, meg szeretnének hívni engem a karácsonyi mulatságra, Roppongiba.¹⁴ Azt mondták, aznap még felhívnak, de egész nap nem csörrent meg a telefon. "Elfelejtették", gondoltam, amikor egyszer csak nagy lármával megérkeztek a házukhoz, körülbelül húszan.

- Azt találtuk ki, - magyarázták, ahogy ott álltam döbbenetben, - hogy itt rendezzük meg a karácsonyi partit. A dojo a legalkalmasabb erre a dologra!

"Egy kicsit feldobjuk a helyet", közölték még, s pillanatok alatt teleaggatták a dojt színes díszekkel, majd "Boldog Karácsonyt!" felkiáltással ott töltötték az egész éjszakát. Azt hiszem, a feleségem és én is fiatalok voltunk még akkor, azért tudtuk elviselni ezt a társaságot.

Teljesen szemtelenek voltak, ha az edzés keményebb volt a szokásosnál, nem mulasztották el megkérdezni:

- Sensei, ma elég zabosnak tűnik - csak nincs valami gond a feleségével?

Edzőtáborok

Az Aikido Kobayashi Dojo dojóinak száma is, taglétszáma is növekedett, a szervezet egyre nagyobb lett. Minden ősszel megrendezzük közös edzőtáborunkat Chiba tartományban, az Iwai tengerparton, ahol minden, a Kobayashi Dojóhoz tartozó shihan és shidoín edzéseket vezet, s három jó hangulatú napot töltünk együtt.

A Kobayashi Dojo megalakítását követő időben, amikor az első edzőtáborokat megrendeztük, a tagság főleg fiatalokból állt, akik a kemény edzések mellett legalább annyira élvezték az éjszakába nyúló, jelentős alkoholfogyasztással társuló bulikat is.

Az egyik edzőtábor alatt történt, hogy a résztvevők egy csoportja alkoholgözös fejjel a tengerparton sétált és összetűzésbe keveredett valami helyi nehézfiúkkal. Másnap délelőtt az edzésen nyomozók jelentek meg, akiket az ügy kivizsgálásával bíztak meg.

A táborokra a régiek, akikben erős volt a csoportszellem, mindig eljöttek úgy ötvenen-hatvanan, de az újak félénkebbek voltak, ők nem nagyon jártak. Úgy gondoltam, nincs olyan módszer, amivel ezen a dolgon változtatni lehetne, amikor az egyik edzőtáborra eljött egy teljesen kezdő résztvevő, aki még esni sem tudott. Természetesen külön gyakoroltattuk őt, végig ukemi-wazát tanult.

Ekkor hirtelen megértettem, hogy a táborok résztvevőinek igen eltérő az aikido-tapasztalata, ezért mást és mást várnak az edzésektől is. Az edzőtáboron olyasmit szeretnének tanulni, amit nem nagyon gyakorolnak a mindennapi edzéseken, de megfelel a saját szintjüknek.

Az ötletet már a következő táboron megpróbáltam valóra váltani. A tábor edzéseit kurzusokra osztottuk fel a következő módon:

- gyerekek
- kezdők
- alapt technikák
- 2. kyu - 1. dan technikái
- ken és jo alapt technikák
- nehezebb ken és jo gyakorlatok
- pusztakezes oyo-waza¹⁵ edzések

A résztvevők szabadon választhattak a kurzusok között, s az edzéseket nem egy sensei vezette, hanem minden magasabb fokozatú oktató egy-egy területért felelt. Megesett, hogy az én edzésemre részt vevők létszámához képest háromszor annyian választották a velem párhuzamosan edzést tartó oktató kurzusát.

- Te aztán még nálam is népszerűbb vagy! - viccelődtem vele utána, pedig csak az történt, hogy a résztvevők nem annyira az oktató fokozatát, mint inkább az edzés témáját tartották szem előtt.

A tábor nagyon jól sikerült, a résztvevők visszatérve saját dojóikba elújságották élményeiket a többieknek is, s attól kezdve a táborok résztvevőinek a létszáma a mai kb. 250 főre növekedett.

¹ **Ginza:** Tokió felkapott bevásárlóutcája. (SzB)

² Ezek a megmozdulások sajátos összekeveredései voltak az egész világon végigsöprő 68-as diákmozgalmak hatásának és a korábban lezajlott, a japán-amerikai védelmi együttműködés miatti tiltakozások (japán kifejezéssel anbo-sodo vagy anbo-toso) egyfajta másodvirágzásának.

Utóbbiak története 1960-ban kezdődött, amikor Kishi Nobusuke kormánya újratárgyalta a még Yoshida Shigeru által 1951-ben aláírt, Japán és a háborút megnyerő szövetséges hatalmak viszonyát rendező békemegállapodást. Az új szerződés tágította Japán lebetőségeit a hadi kiadások, hadseregfejlesztés területén, ami sokakban azt a félelmet keltezte, hogy az ország belesodródhat egy újabb háborúba. 1960-ban a tiltakozók körbevették a Parlament épületét, s a tüntetések miatt el kellett halasztani Eisenhower amerikai elnök látogatását is. (SzB)

³ **iwaikin:** Szó szerint "ünnepi pénz". Japánban komoly hagyománya van az ilyen-olyan alkalmakra szedett összegeknek. (SzB)

⁴ **Toshogu:** Szentélyegyüttes Nikkóban az első Tokugawa-shogun, Ieyasu emlékére. Az egész terület kiemelt védelmet élvez, a díszkapu pedig az ENSZ által a világörökség részévé lett nyilvánítva. (SzB)

⁵ Kobayashi sensei mesélte, édesapja még jól emlékezett a háború alatti nélkülözésekre, árubíányra, s azt magyarázta a fiának, hogy ilyen időkből az első dolog, ami kifogy a boltokból, az a vécépapír. (SzB)

⁶ **Saitama:** Japán egyik tartománya, Tokiótól északra. Tokorozawa városa itt található. (SzB)

⁷ 1971-ben Tohei Koichi a közte és a többi shiban között fennálló feszültségek miatt lemondott a Honbu Dojo igazgatói posztjáról, majd 1974-ben végleg elhagyta az Aikikait. A Tokorozawa Dojo megnyitása (1972) pont erre az időszakra esett. (SzB)

⁸ A pénteki reggeli amúgy az ő feladatuk lenne... (SzB)

⁹ **JICA:** Japanese International Cooperation Agency, Japán Nemzetközi Együttműködési Ügynökség. Kormány szerv, amely a japán technológia exportjával, ipari együttműködési projektekkel foglalkozik világszerte. (SzB)

¹⁰ A köszönetnyilvánítások között van egy-két név, amelynek a helyes olvasata nem teljesen világos - ezeket később egyeztetve pontosítani fogjuk. (SzB)

¹¹ A japán címek a nálunk megszokottól eltérően nem utca/házszám alapon működnek, hanem a körzetet és azon belül a ház számát jelölik meg. (SzB)

¹² **Shonan:** egy tengerparti terület neve Kanagawa tartományban, ide tartozik Kamakura is. Hosszú tengerpartjáról ismert, népszerű lakóövezet a Tokióban, Yokohamában dolgozók között. (SzB)

¹³ A zöldségleves (konsome-suupu) elterjedt, egyszerű leves Japánban, amit kétféle zöldségből készítenek. A magyar szövegen nem jön át, de a karfiollevésnek rendkívül elökelő hangzása van... (SzB)

¹⁴ A Karácsony Japánban nyugati, elsősorban amerikai mintára terjedt el, de mentes minden vallási felhangtól. Szemben az Újévnél, ami bensőséges, családi ünnepnek számít, a Karácsony inkább olyan, mint nálunk a szilveszter: baráti társaságban, bulizással telik. (SzB)

¹⁵ **Oyo-waza:** Szó szerint "alkalmazott technikák", az alaptechnikák (kihon) különleges helyzetekre történő alkalmazásait jelenti. Olyan formák tartoznak ide, mint a kaeshi-waza (kontratechnikák), renzoku-waza ("átkötött" technikák, amikor egy adott gyakorlattal indítva az ellenfél kontratámadása miatt egy másikkal fejezzük be a technikát), tanto-dori (kés elleni technikák), ninin-dori (védekezés kettős lefogásból) stb. (SzB)

5. Kapcsolatok világszerte

A burmai út meghiúsul

A hatvanas évek közepén az aikido világszerte ritkaságnak számított, s a Honbu Dojo oktatói gyakran utaztak külföldre tanítani. Az irodából sokszor szóltak:

- Ilyen és ilyen országból érkezett kérés, hogy küldjünk valakit oktatni, van olyan, aki szívesen menne?

A fiatal oktatók egymással versengve emelték ilyenkor a kezüket, de engem valahogy sosem érdekelt ez a dolog. Én teljesen elégedett voltam azzal, hogy Japánban oktatok aikidót, nem vonzott, hogy egy idegen országban, ahol még a nyelvet sem ismerem, tegyem ezt...

Az igazsághoz tartozik, hogy akkor már sokat lehetett hallani arról, milyen nehézségekkel kellett a kiküldött oktatóknak megküzdeniük: a valóság sokszor más volt, mint amit ígértek, így a külföldön tanítók első nemzedékének rendkívül nehéz dolga volt.

Ám egyszer csak úgy alakult, hogy engem is ki akartak küldeni - a Burmában (ma Myanmar) tanító Yamaguchi Seigo shihan jelezte, hogy szüksége lenne egy segédoktatóra, és rám gondoltak, bár nem voltam túlzottan lelkes az ötlettől.

Tohei Koichi sensei, az oktatók vezetője nekem szegezte a kérdést, hogy akkor megyek vagy nem?

- Nem tudom, nekem mindegy - feleltem, mire szigorúan nézett rám és azt mondta:

- Ez nem válasz!

- Bocsánat. Akkor megyek - válaszoltam.

A válasz ellenére nem sok kedvem volt a dologhoz, még akkor sem, amikor megkerestek a burmai nagykövetségtől. A feltételek igazán vonzóak voltak: Yamaguchi sensei segédjeként havi százezer yen fizetést, szállást és sofőrös autót kínáltak, tehették, hiszen az egészet Japán fizette a háborús jóvátétel részeként.

Három hónappal később azonban Burmában puccsot hajtottak végre s a külföldi oktatóknak sietve távozniuk kellett. Máig örülök, hogy végül nem utaztam ki korábban.

A burmai kiküldetésem ilyenképpen kútba esett, helyette egy évig kellett gondját viselnem hat katonatisztnek, akiket onnan küldtek Japánba tanulni.

Később, 1976-ban történt, hogy éppen Hong-Kongban voltam, amikor megkeresett egy aikidós Makaóból, bizonyos Ko úr, aki beszélni szeretett volna velem. Kiderült, hogy ő Burmában

azoknak a tiszteknek az egyikétől tanult, akiket Japánban oktattam, majd a polgárháború elől menekült Makaóba, ahol folytatta a gyakorlást. Tőle tudtam meg, hogy a tisztjeim közül kettő elesett a háborúban.

Együttműködés külföldiekkel

Amikor aikidózni kezdtem, álmomban sem gondoltam volna, hogy ez a művészet ennyire népszerű lesz egyszer a világban. A hetvenes évek elejétől kezdtem külföldön is tanítani, jelenleg minden évben legalább két hónapot a tengerentúlon töltök.

A külföldi gyakorlók nagyon lelkesek, sokan közülük mélyebben is foglalkoznak a japán kultúrával, rendkívül jó benyomást tettek rám mindig is. Úgy tűnik, ők az aikidót nem annyira budónak, mint inkább "mozgó zen"-nek tekintik, s a mozgás szépségében érzett misztikum nagy hatással van rájuk.

A népszerűségéhez az is hozzájárulhat, hogy eltérően a karatétól vagy a judótól nincsenek versenyek, ezért az aikido bárki számára teljes értékűen gyakorolható.

Az az ország, ahová a legtöbbször ellátogattam, a Tajvani Kínai Köztársaság, s a külföldi aikido-vezetők közül Go Kinryu¹ úr, a "Szövetség az Aikido Tajvani Fejlesztéséért" nevű szervezet vezetője az, akivel a kapcsolatunk a leghosszabb múltra tekint vissza. Go úr mélyen elkötelezett az aikido ügyében, fáradságot és pénzt nem kímélve dolgozik a művészet ottani népszerűsítéséért. Go úr nélkül, akinek Liang-shan Dojója és a Kobayashi Dojo szinte testvérdojók, a tajvani aikido sosem juthatott volna el a mai szintjére.

A szervezeti hovatartozásra való tekintet nélkül meg kell említenem a Tajvani Aikido Terjesztési és Fejlesztési Szövetségtől Setsu Hoshi, Rin Seifu, Rai Tenpu és Chin Hikkyo urakat, Cho Kanto urat, a jelenlegi elnököt, ők és még sokan mások, a szervezet tisztségviselői és vezetői rengeteget tettek azért, hogy a tajvani aikido ilyen nagyszabású fejlődést tudhat maga mögött.

Az aikido Dél-Koreában is részben az Aikido Kobayashi Dojo segítségével fejlődik. A tajvani Go úr közvetítésével kerültünk kapcsolatba a koreai aikido (hapkido) szervezetének, a "Három Hegy Harci Művészeti Szövetség"-nek vezetőivel, akik közül In Eijo elnök és In Yokugan a Kobayashi Dojo 20 éves évfordulójára Japánba jöttek és bemutatót is tartottak.

Néhány évvel később In úr úgy döntött², a koreai hapkidóról teljesen a japán aikidóra tér át, egy ideig a Kobayashi Dojóban lakott és gyakorolt, majd 1994-ben meghívására Hatayama Kengo shihan és én Koreába utaztunk edzőtábort vezetni.

Úgy tűnik azonban, Koreában nem volt problémamentes a koreai harci művészetről egy japánra való váltás: a "Három Hegy" szervezet az ország egyik legnagyobb szövetsége volt, s In lépése nagy vihart kavart. Mint megtudtam, a dolog odáig fajult, hogy még fenyegető, gyalázkodó levelek és telefonok is érkeztek.

Ennek ellenére In úr megnyitotta a dojóját, bemutatókon és könyvkiadáson át a mai napig nagy lelkesedéssel népszerűsíti az aikidót.

A Hawaii-szigeteki Robert Kubo shihannal is régi barátság köt össze. A 61. születésnapomra³ Kubo senseitől, aki kevéssel idősebb nálam, piros gyerekmellényt és egy baseball-sapkát kaptam, s az Ikebukuróban tartott születésnapi ünnepélyen ragaszkodott hozzá, hogy felvegyem őket.

Inaba Yasuhisa sensei, aki a Sumiyoshi Dojo vezetője volt, később Kanadába költözött és ott nyitott dojót. Csoportja ma Calgary Aikikai néven működik.

Más téma ugyan, de Okada Osamu, aki a Tokorozawa Dojóban lakott és edzett, miközben a Toyo Egyetemen tanult, a diploma megszerzése után az Önkéntesszolgálat alkalmazásában Pápua Új-Guineában aikidót tanított egy rendőröket képző iskolában.

Egy alkalommal meglátogattam őt s az iskola sportcsarnokában edzést tartottam a tanítványainak. Az iskola munkatársainak vezetésével tettünk egy kirándulást a dzsungelbe is, ahol lépten-nyomon repülőgépek és dzsipek roncsaiba ütköztünk - azon a helyen heves harcok folytak valamikor. A házak és kertek között mindenfelé lövészárkok nyomai húzódtak.

Az iskola munkatársa, aki kísért minket, egyszer csak azzal fordult hozzám:

- A közelben lakom, kérem, jöjjenek el ebédre!

Tényleg a dzsungel közepén voltunk, ezért komolyan aggódtam, mit kellene megennem - semmiképp sem hiányzott egy gyomorrontás vagy más efféle probléma. Próbáltam elhárítani a meghívást, de a hölgy hajthatatlan volt.

Végül beadtam a derekem, s kissé idegesen vártam, mi kerül az asztalra, hogy aztán legnagyobb meglepetésemre egy tál *oyako-donburival*⁴ szembesüljek. A háború alatt japán katonáktól tanulta, hogyan kell elkészíteni - nagyon finom volt.

Később énekelt is nekünk, s újra alkalmam nyílt csodálkozni, amikor az "A keleti tenger fölött hajnalodik, nézd..." kezdetű ismert japán katonadalt hallottam kitűnő előadásban.

Svédországban oktatott Ichimura Toshiyuki, aki a Toyo Egyetem aikidóklubjában kezdett. Ő rendkívül heves természetű ember volt, ami néha ugyancsak kellemetlen helyzeteket eredményezett. Amikor először mentem ki hozzá edzőtábort vezetni, rendezett a tisztelemre egy nyitópartit, amin aztán annyit ivott, hogy hangosan követelni kezdte, hogy valaki énekeljen nekünk.

- Ez itt az én mesterem! Tiszteljétek meg őt azzal, hogy énekeltek! - förmedt rá a tanítványaira.

Láthatóan senki sem akart énekelni, mire annyira dühbe gurult, hogy felugrott a helyéről és székeket dobálni, törni-zúzni kezdett. Végül nekem kellett kivonszolnom őt a helyiségből és leteremtenem, hogy abbahagyja.

Később az egyik svéd aikidóstól hallottam:

- Úgy gondoltuk, nem véletlen, hogy a japánok négy éven át harcoltak a fél világ ellen, láthatóan balhékedvelő népről van szó.

Kényszeredetten nevettem csak - azok a dolgok negyven évvel azelőtt voltak, a mai világban ennek már semmi értelme sincsen.

Nem tudom, van-e olyan, hogy nemzeti jelleg, de a különböző országokban tényleg eltérően viselkednek az emberek. A svédok könnyedén veszik a dolgokat, a dojóban is kötetlenül viselkednek. Ha nem értenek valamit, "Sensei, sensei!" kiáltással odahívnak és rögtön megkérdezik.

A finnek sokkal csendesebbek, ott az edzések szinte néma csöndben folynak - ebben nagyon hasonlítanak a régi japánokra. Mint megtudtam, valaha Svédország elfoglalta Finnországot, s a svédek minden olyan munkát, amit ők nem akartak elvégezni, a finnekkel csináltattak meg. Mára Finnország gazdaságilag felülmúlja Svédországot, így ez a viszony akár fordítva is működhetne, de talán az évszázados elnyomó-elnyomott kapcsolatnak köszönhetően ma is a finnek tanulnak kötelezően svédül, a fordítottja nagyon ritka.

Az emberben minden országról kialakul egy kép. A spanyolok hevesek, Franciaország a kultúra és a divat hazája, a németek keményen dolgoznak, ilyesmi. Ahogy elnézem azokat a Honbu Dojóból kiküldött instruktórokat, akik sikeresek lettek egy-egy országban, azt látom, ők mindannyian képesek voltak azonosulni az ottani szemlélettel.

Sokszor látogatva el egy adott országba érdekes látni azt is, hogyan változnak ott az állapotok.

Mindig, amikor külföldön járva szembesülök azzal a túláradó lelkesedéssel, amivel azok az emberek a japán budo felé fordulnak, azzal az érzéssel térek vissza Japánba, hogy keményen kell dolgoznom azért, hogy meg tudjak felelni a várakozásoknak.

Az évek során a Kobayashi Dojo is küldött külföldre oktatókat. 1975-ben Shikanai Ichitami Brazíliába ment, ahol Nakatani urat kellett felváltania, akivel még a Honbu Dojóban edzettem együtt, s aki a Meiji Egyetemen eggyel fölöttem járt. Ő dolgozni és aikidót oktatni költözött Rio de Janeiróba, ám munkájában annyira sikeresnek bizonyult, hogy már nem maradt ideje az aikidóra. Kérésére, hogy küldjek valakit, aki átveszi tőle az oktatást, választottam Shikanait, akivel az első alkalommal magam is odautaztam.

Mindkettőnknek ez volt az első külföldi útja. A tokiói Haneda repülőtérrel az alaszakai Anchorage-on át New York, aztán San Jose, Sao Paulo - 30 órás, hosszú utazás volt. Visszafelé az USA számos aikido-dojójába ellátogattam, ez volt az első alkalom, hogy szembesültem a ténnyel, mennyire népszerű és fejlett az aikido külföldön. Ekkor döntöttem úgy, hogy amikor csak lehet, részt fogok venni a külföldi oktatás munkájában.

Tervemet hamar valóra is válthattam: 1976. áprilisában nálam edzett egy Tajvanról származó aikidós, akinek a meghívására azután Tajvanon, Hong-Kongban és Makaóban is edzéseket tartottam.

1977-ben egy hónapot töltöttem Európában, ahol Németországban Asai Katsuaki senseinél, Svédországban pedig Ichimura Toshiyuki sensei dojójában tanítottam.

Az említett két senseijel megállapodtam, hogy oktatóim közül Igarashi Svéd- és Finnországba, Hatayamát pedig Németországba küldöm hosszabb időre, hogy tapasztalatokat gyűjtsenek a külföldi aikido-oktatásban. Igarashi egy évvel később tért haza, Hatayamát két év után hívtam csak vissza Japánba.

Az Igarashi Dojo már idézett, a 20. évfordulóra kiadott füzetében olvasható:

Amikor először mentem külföldre, Észak-Amerikába, Kobayashi sensei a következő tanáccsal látott el:

- Az első edzésen, amikor az üdvözléskor ott ülsz előttük seizában, nézd végig a csoportot az egyik szélétől a másikig. Ez megnyugtat, könnyebb lesz elkezdeni.

A továbbiakra nézve is részletes javaslatokkal látott el:

- Először suwari-wazát gyakoroltass, aztán ushiro-waza következzen!

Valóban, amikor ott ülve előttük végighordoztam a tekintetem a tanítványaim arcán, sokkal nyugodtabb lettem, ez igazán hasznos tanács volt.

Amíg seizában ült mindenki, nem tűnt fel, de aztán felálltunk, s megdöbbsentem azon, milyen hatalmas termetű majdnem minden résztvevő: a terem hátsó falát egyáltalán nem láttam tőlük! Ekkor vált világossá számomra, miért mondta a sensei, hogy érdemes suwari-wazában kezdeni...

Azóta is amikor csak lehet, oktatóimat és az uchideshiket külföldre küldöm tapasztalatokat gyűjteni.

Tanulni vágyó fiatalokat Japánba...

A Kobayashi Dojo egyik különlegességeként szokták említeni a szoros együttműködést külföldi dojókkal és szervezetekkel. A Kobayashi Dojo külföldieket is fogad uchideshiként.

Az első külföldi uchideshi Svédországból érkezett. 1978-ban történt. Mivel a repülőjegy Japánba nagyon drága volt, vonattal utazott át Szibérián keresztül a kontinensen, s hajóval érkezett Niigatába.

Később három, húsz év körüli svéd aikidós lakott és edzett a dojóban majdnem egy évig - Urban, Ulf és Lenart (aki azóta sajnos elhunyt) voltak ők, s azt követően úgy háromévente egyszer itt töltöttek valamennyi időt. Azután Stockholm főutcáján megnyitották dojójukat (Iyasaka Dojo), amely mára 500 fős taglétszámmal rendelkező, jelentős intézménnyé nőtte ki magát.

1992-ben oktatóimmal, a Kobayashi Dojo vezetőivel és tagjaival folytatott megbeszélések után a külföldi aikidósok segítésére létrehoztuk a "Kapcsolat Alapítvány"-t azzal a céllal, hogy külföldi, aikidót tanulni vágyó fiatalokat hívjunk Japánba.⁵

Az alapítvány ötlete akkor merült fel, amikor a fiam, Hiroaki az Önkéntesszolgálat kötelékében Indonéziában oktatott. Az ottani tanítványai között volt egy lelkes fiú, akinek nagy álma volt Japánban gyakorolni, de képtelen volt az ehhez szükséges pénzt előteremteni.

Hiroaki neki kifizette a repülőjegyét és magával hozta őt Japánba, ahol mi fogadtuk őket. Az előzetes megbeszélések szakaszában Barbara Summerhawk, a Yamato Bunka Egyetem professzora, a Hoya Dojo vezetője azt mondta, jó lenne, ha egy lány is jönne, s vállalta, hogy a költségeit ő maga fizeti.

Így aztán Indonéziából ketten, egy fiú és egy lány érkeztek Japánba s a Kobayashi Dojóban lakva edzettek. Lelkesedésük, személyiségük nagy hatást tett a dojo tagjaira, rövidesen nagyon jó vélemény alakult ki róluk.

Az ő példájuk volt az, ami oda vezetett, hogy felmerült, létre kellene hoznunk egy olyan rendszert, amely szervezetiesen segítené az ilyen meghívásokat.

A világban járva gyakran fordultak hozzám ilyen kérdéssel:

- Nagy álmom, hogy egyszer Japánban aikidózzak. Mennyire drága ott a mindennapi élet?

- Japánban minden nagyon drága - voltam kénytelen válaszolni erre, - ráadásul aki turistavízummal érkezik, az munkát sem vállalhat.

A csalódott arcokat látva merült fel bennem a kérdés, hogyan teremthetnénk nekik valamilyen lehetőséget a gyakorlásra mégis. Így született meg a Kapcsolat Alapítvány.

Mint említettem, ennek az alapítványnak az a célja, hogy anyagilag támogassa azokat a fiatal, külföldi aikidósokat, akik szeretnének a Kobayashi Dojóban edzeni, de ezt pénzügyi lehetőségeik amúgy nem tennék lehetővé.

Az alaptőkét, 200 000 yent a Kobayashi Dojo adta, majd mindenkitől, aki segíteni szeretett volna, fejenként ezer yent kértünk.

A fiúkat a Tokorozawa, a lányokat a Kodaira Dojóban szállásoljuk el, a napjaik kemény edzéssel telnek. Egyfajta ösztöndíj ez tehát, de az ösztöndíjak szokásos bürokratikus útvesztője nélkül.

Az, hogy ki mekkora összeget vesz igénybe, mindig egyéni megbeszélésen alapul, van, akinek a repülőjegyét, esetleg a szállásköltségét, van, akinek mindkettőt az alapítvány fizeti.

Az idő rövid, ezért nem lehet az edzések mellett dolgozni. Mivel a dojóban laknak, az uchideshikhez hasonlóan⁶ részt vesznek a dojo körüli munkák, irodai feladatok elvégzésében is.

A mai napig Finnországból, Svédországból, Dél-Koreából, Tajvanról, Magyarországról, Argentínából, Brazíliából és Paraguayból, összesen több, mint harmincan vettek részt a programban, fiúk-lányok vegyesen, akik az edzések mellett a japán kultúrát is tanulmányozták, s a tanultakkal gazdagodva tértek vissza hazájukba.

A Kapcsolat Alapítvánnyal összegyűjtött pénzt nem csak arra használjuk, hogy külföldi aikidósokat hívjunk Japánba, hanem ebből finanszírozzuk időnként a Kobayashi Dojo shihanjainak, oktatóinak külföldi edzőtáborait is. Van, hogy valahonnan azt írják, szeretnének tőlünk tanulni, de nincsen elég pénzük - ilyenkor a kiküldött oktató útiköltségét mi fizetjük.⁷

Gyakorlók külföldről

Egy szokásos reggeli így fest nálunk:

Amikor a fél hétkor kezdődő, egyórás reggeli edzés végetér, fél kilencre mindannyian felmegyünk az emeletre, reggelizni. A reggelit a feleségem készíti.

Ott ülnek a dojóban lakó külföldiek: egy argentin, egy amerikai, egy tajvani, egy magyar, a japán uchideshi, feleségem, fiam, Hiroaki és én. Van, aki kenyeret pirít, más kávét töltöget, a harmadik teát, nagy a felfordulás.

A tálalásban mindenki segít, a japánok az evőpálcikát a tányér mellé, a kínaiak elé teszik - újabb lehetőség a kulturális különbségek tanulmányozására. A magyar figyeli a többieket, így aztán hol a tányérja mellé, hol elé teszi az evőpálcikáját.

Az argentinok és a magyarok édesszájúak, a kávéjukba három-négy kockacukrot is dobnak, a tejet is számolatlanul kanalazzák bele. Feleségem meg is jegyzi tréfásan, itt az ideje több pénzt kérni tőlük az ellátásért.

A salátát meglátva a kínai megjegyzi, hogy ő nem szokott nyers zöldséget enni.

- Persze, majd mindenkinek külön-külön csinállok reggelit! - zsörtölődik feleségem.

Az asztal körül japán, angol, kínai, spanyol szavak röpködnek, aztán valakit érdekel, hogy hívnak valamit magyarul, a megkérdezett megmondja, mindenki összevissza ismételteti, nagyszerű a hangzavar...

Az itt tanuló külföldiek mindannyian nagyon lelkes, komolyan elkötelezett emberek, de a kulturális különbségek miatt néha furcsa dolgok is történnek.

A korábban említett indonéz fiú amint autóba szállt, rögtön rosszul lett. A városnéző buszra sem szállhatott fel, mert azonnal kavarogni kezdett a gyomra. Vettünk neki egy üveggel a Japánban kapható legjobb gyomorerősítő orvosságból, ahogy megitta, egyből rendbejött. Később minden alkalommal ilyen ivott beszállás előtt, nem is volt semmi baj. Azután hazatérésekor kijelentette, hogy ez az orvosság olyan jó, hogy rengeteget szeretne hazavinni belőle - gondban voltunk, akkora mennyiséget akart venni.

Az egyik lánynak valahol *unagi-donburit*⁸ rendeltünk, ami annyira megtetszett neki, hogy attól kezdve bárhol voltunk, azt rendelt. Na most én ennek az ételnek még a szagát se nagyon bírom...

A külföldiek kivétel nélkül drágának tartják a japán árakat. Volt, akinek a három hónapra tervezett pénze egy itt töltött hónap után elfogyott - ezeknek az embereknek annyit tudtunk segíteni, hogy a dojo körüli munkájukért kaptak egy kisebb összeget.

Egy Srí Lankáról érkezett tanítványom festési munkát vállalt a Tokorozawa Dojóban, a dojo külső farészeit kellett barnára festenie. Mikor szólt, hogy kész van, mentem megnézni az eredményt, s láttam, hogy a dojo bejáratánál lévő, egy nagy táblára írt feliratot is lefestette.

- Miért festetted le a feliratot is? - kérdeztem döbbenten.

- Az összes fafelületről volt szó - válaszolta magától értetődően.

Valóban az összes fafelületet mondtam neki, így nem haragudhattam rá emiatt. A deszkán lévő feliratot újrafestve a dolog meg is oldódott - ma is ez a tábla van a Tokorozawa Dojo bejáratánál.

Korábban még egy angol aikidós járt nálam, aki otthon autószerelőként dolgozott. Nagyon lelkes volt, sok senseinél megfordult Japánban is, aztán valakinek az ajánlásával egy időre a Kobayashi Dojo bentlakója lett. Azt hiszem, már negyven fölött járhatott, de nagy erőbedobással edzett. Imádta az autókat és a motorokat, így hamarosan összebarátkozott a közeli motorosbolt főnökével, attól kezdve egy tőle kölcsönkapott motorral járt.

Amikor kifogyott a pénzéből, azt a munkát bízam rá, hogy építsen a dojo parkolójába egy kis irodát. Teljesen egyedül felépített egy háromszönges épületrészt, ami sokáig nagyszerű szolgálatot tett.

Jöttek persze olyan emberek is, akik jól el voltak látva pénzzel: volt egy fiatal német fiú, aki otthon sokáig gondozott egy, a szomszédban lakó idős asszonyt, aknek senkije sem volt. Mikor a néni meghalt, annyi pénzt hagyott rá, amiből egy évig gondtalanul élt és edzett Japánban.

Amikor először lakott argentin aikidós a dojóban, a japán uchideshi gondterhelten keresett meg:

- Ez az ember a függöny mögött valamit folyton szívogat, szerintem biztos kábítószer!

Rákérdeztem, kiderült, valami fűféle leveleit tömködi egy fapohárba, forró vizet önt rá és a vizet egy szívószállal szürcsöli le róla. Ez a mate, ami Argentínában a gauchók kedvenc itala, semmi köze a kábítószerhez, nyugtatott meg. Megkóstoltam, bár eléggé keserű, meg lehet szokni, s akkor nem is rossz.

Sok emlékünk maradt velük kapcsolatban, miután visszautaztak saját hazájukba. Azt remélem, a közös munkával elértük, hogy ők is jó érzéssel tekintsenek vissza a Japánban töltött időre.

Tandj a temetési borítékban

Sok különös élménnyel gazdagodik az ember külföldön járva.

Még a fal lebontása előtt jártam egyszer Berlinben. A földalattiból nyugatra és keletre is vezetett kijárat, ám az egyik oldalon útlevelet kértek.

Az akkori edzőtáborra a vártnál többen gyűltek össze, így a szervező azt javasolta, tartsak a tervezetten felül még egy edzést - emlékszem, belementem a dologba.

Egy nálunk gyakorló angol fiú azzal fordult hozzám egy alkalommal, hogy szeretné kifizetni az edzések díját, majd átnyújtott egy, a temetéseken a részvéttadóomány átadásakor használt borítékot. Valószínűleg tudta, hogy a japánok a pénzt borítékban szeretik átadni, de arról már nem tudott, hogy különbség van boríték és boríték között. Lelkes arckifejezését nézve szó nélkül átvettem tőle a borítékot.

Másnap teázás közben elmondtam az esetet a többieknek, s egy tanítványom, egy amerikai nő elmesélte, hogy ő is hasonlóan melléfogott egyszer. Wakayamában tanult, amikor a mestere kórházba került. Meglátogatta őt, s az ilyenkor szokásos, jobbulást kívánó pénzajándékot szintén sikerült egy temetési borítékba gyömöszölnie. A sensei "A halálotat kívánod?!" kiáltással kergette ki őt a kórteremből. Mindannyian szívből nevtünk...

Ha nem értjük a nyelvet, általában kézzel-lábbal igyekszünk megértetni magunkat, de ezen a téren is eltérők az egyes országok szokásai.

Majdnem mindenhol⁹ a hüvelyk- és mutatóujjal formált kör pénzt jelent, ám komoly bajba kerül, aki Brazíliában mutatja ezt a jelet hölgyeknek - ennek ott az a jelentése, hogy szexuális kapcsolatba szeretnénk lépni az illetővel. Ugyanaz a jelentése, mintha valaki Japánban hüvelykujját a mutató- és középső ujjá közé dugva ökolbe zárna a kezét. Ám Brazíliában ez a boldogság jele, nagy táblákra festve szokás a lakások bejáratánál elhelyezni, a szuvenírboltokban is árusítják őket...

Thaiföldön úgy tartják, az istenek az ember arcában laknak, ezért nagy udvartatlanság megérinteni egy kisgyerek arcát.

Indonéziában nem használnak vécépapírt, hanem vízzel és a bal kéz segítségével intézik az ilyen dolgokat, ám éppen ezért a bal kéz tisztátalannak számít, sosem nyújtanak át valamit bal kézzel egymásnak.

Taivanban, ha valaki egy pohár itallal kínál meg minket, nem illik a teli poharat tartogatni - rögtön "kanpei" felkiáltással az egészet meg kell inni s a pohár fenekét a kínálónak megmutatni.

A legfurcsább dologgal Bulgáriában találkoztam. Beszélgetés közben a fejünket függőlegesen mozgatva "nem"-et, vízszintesen mozgatva "igen"-t jelzünk ott.

Bulgária fővárosának, Szófiának az egyetlen japán éttermében senki sem veszi le az utcai cipőjét, úgy járkálnak a tatamin és úgy, cipővel a lábukon ülnek a párnákra is a vendégek.

Bár az egyes országok szokásai között nagy eltérések is vannak, az aikidóedzések elején mindenhol ugyanúgy meghajolunk Ueshiba sensei portréja felé. Ám olyan ember is van, aki ezt vallási okokból megtagadja.

Több, mint harminc éve történt, hogy egy kaliforniai középiskolában tartottam edzést, s amikor o-sensei képe felé meghajlást akartam vezényelni, a tolmácsom közölte velem, hogy egy állami iskolában ilyen dolgot nem szabad csinálni.

Általában meg tudom győzni őket, hogy ez a meghajlás mindössze az aikidót létrehozó ember, az oktató, illetve a gyakorlótársak iránti tiszteletünket hivatott kifejezni, ám vannak olyanok is, akik végleg megtagadják ezt.

Fontos, hogy tiszteletben tartsuk az emberek személyes érzéseit, ezért a meghajlás kérdésében mindig az adott esetben alakítom ki az álláspontomat.

Az, hogy a Honbu Dojóban nem található a budo-dojókban egyébként szokásos kamidana¹⁰, szintén erre vezethető vissza: igyekeztek megszabadulni minden, a vallásra utaló jelképtől, hogy mindenki számára elfogadható legyen a környezet.

Amikor külföldön népszerűsítjük az aikidót, bizonyos mértékben alkalmazkodnunk kell az adott ország kultúrájához.

Indonézia a világ legnagyobb lélekszámú iszlám országa. Hiroaki közel két évet tanított ott az Önkéntesszolgálat tagjaként, egy alkalommal én is odalátogattam.

Az egyik edzés előtt a résztvevők megkértek, várjak egy keveset, majd Mekka felé fordulva mindannyian imádkozni kezdtek. Nagyon meglepődtem azt látva, hogy a lányok edzésen is kendővel takarják el az arcukat.

Egy Sunbawa nevű szigeten is van aikido dojo - a tatami úgy készült, hogy lehántott fakérget töltöttek zsákokba. A jo vagy egy darab bambusz, vagy egy levágott faág volt, ügyesen megoldottak mindent.

Egy indiai származású angol aikidós¹¹ az edzésen is turbánban vesz részt.

Az utóbbi időben a nagyobb szabású külföldi edzőtáborokon elterjedt, hogy a falra a rendező ország zászlaját, illetve a japán zászlót, o-sensei fényképét és egy kalligráfiát, alá pedig virágot tesznek.

A külföldi Kobayashi Dojók feketeövesei között egyébként katolikus pap is akad.

¹ *A kínai, koreai neveket japán olvasat szerint írtam át. Később, ha megtudom az eredeti kiejtésüket, ki fogom javítani. (SzB)*

² *A szövegből nem derül ki, a két azonos családnevű úr közül melyikről van szó. Meg fogom kérdezni senseit, addig mindenki türelmét kérem. (SzB)*

³ *A férfiak 61. születésnapja (kanreki) Japánban különösen fontosnak számít. A kanreki kifejezés azt jelenti, "a naptár visszaforgatása", s onnan ered, hogy a Japánban használt tradicionális kínai naptár 60 éves ciklusokkal dolgozott. Így 60 év után vissza kellett forgatni az elejére, ami a gyerekkorba való visszatérést szimbolizálta - innen a senseinek adott vicces ajándékok értelme, a piros színt hagyományosan kisgyerekek, csecsemők viselik. (SzB)*

⁴ **Oyako-donburi:** *elterjedt japán egytálétel, ami rizsből, csirkehúsból és tojásból készül. (SzB)*

⁵ *A Japánban való tanulás lehetőségéről, az említett alapítványról [itt](#) tudhattok meg részleteket. (SzB)*

⁶ *Van némi zavar az uchideshi szó értelme körül: Kobayashi sensei így nevezi rendszeresen a dojóban néhány hónapig, saját költségükön lakó külföldieket is, ám a kifejezés eredetileg olyan személyt takar, aki az oktatóvá válás érdekében afféle inasként lakik és dolgozik a dojóban. A Kobayashi Dojo szinte valamennyi jelenlegi oktatója teljesítette ezt az időszakot, 2-4 évet töltve ott. Az uchideshi ellátást és fizetést kap a dojótól, munkájáért cserébe. (SzB)*

⁷ *Szervezetünk eddig négy alkalommal (1993, 1994, 1997, 2000) nyerte el ezt a támogatást. (SzB)*

⁸ **Unagi-donburi:** *Rizsből, angolnából készült étel. (SzB)*

⁹ *Legalábbis Japánban így van. (SzB)*

¹⁰ **Kamidana:** *miniatúr shinto oltár, amit a dojo tisztéleti helyére tesznek. (SzB)*

¹¹ *A sokak számára ismerős, szikh vallású Dewinderről van szó. (SzB)*